

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Petr Dörner

**Češi a Slováci v zemi helvetského kříže: československé krajanské
spolky ve Švýcarsku ve druhé polovině 20. století**

Czechs and Slovaks in the country of helvetian cross: czechoslovak expatriate clubs in
Switzerland in the second half of the 20th century

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Poděkování

V úvodu bych rád poděkoval všem, bez jejichž pomoci by tato práce nemohla vzniknout. Velký dík náleží paní docentce Janě Čechurové za trpělivost při vedení této práce a za cenné připomínky a podněty, které mě přiměly k neustálému zamýšlení se nad zpracovávaným tématem. Poděkování patří také Janu Kahudovi z Národního archivu za přivedení k archivním materiálům krajanských organizací a za zprostředkování kontaktů s krajany ve Švýcarsku. Děkuji také Jiřímu Krausovi, Heleně Springinsfeld, Jaroslavu Havelkovi, Jiřímu Dvořáčkovi a členům Sokola Winterthur za poskytnutí cenných informací. Chci také poděkovat Barboře Kličkové za pomoc se závěrečnou revizí textu práce a podporu při jejím zpracovávání. V neposlední řadě pak děkuji své rodině za všestrannou podporu během mého studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. května 2015

.....
Petr Dörner

Klíčová slova: Švýcarsko, exil, krajané v zahraničí, emigrace, krajanské spolky, krajanské organizace, politická činnost v zahraničí, Svaz československých spolků ve Švýcarsku

Key words: Switzerland, exile, compatriots in foreign countries, emigration, expatriate clubs, expatriate organizations, political activities abroad, Union of clubs of Czechs and Slovaks in Switzerland

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vývojem a činností krajanských organizací Čechů a Slováků ve Švýcarsku v průběhu 20. století sdružených ve Svazu československých spolků ve Švýcarsku. První spolky, které neměly dlouhého trvání, byly zakládány v 60. letech 19. století. Vznik stabilnějších organizací datujeme až s počátkem 20. století, kdy vznikly spolky Českoslovanská Beseda Slovan v Ženevě a Českoslovanská Beseda Svatopluk Čech v Curychu. Největší rozvoj těchto organizací nastal až po příchodu velké emigrační vlny vyvolané vpádem vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Právě toto období mezi roky 1968-1990 je hlavním předmětem zkoumání.

Práce je členěna do čtyř kapitol. První z nich vytyčuje základní pojmy a zasazuje existenci krajanských organizací ve Švýcarsku do širšího kontextu. Zabývá se přitom nejpodstatnějšími emigračními vlnami z území našeho státu s důrazem na emigranty, kteří zamířili do Švýcarska. Druhá část práce se již zabývá samotným vývojem krajanského hnutí ve Švýcarsku před přelomovým rokem 1968. Kapitola je přitom dále členěna na části podle zásadních mezníků vývoje krajanských organizací, tj. konstituování prvních spolků, vzniku Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku, angažmá krajanů a jejich organizací v prvním a druhém zahraničním odboji, situace po únorovém převratu a období 50. a 60. let. Ve třetí kapitole jsou podrobně popsány změny v krajanském hnutí, reprezentovaném Svazem československých spolků ve Švýcarsku, které vyvolal příchod posrpnové emigrace. Jde přitom zejména o otázky uspořádání Svazu československých spolků a vznik nových organizací. Stranou badatelského zájmu nezůstala ani běžná činnost jednotlivých spolků sdružených ve Svazu. Je přitom kladen důraz na základní tendence činnosti Svazu v 70. letech, ať už ve vztahu k československému exilu celkově, nebo situaci doma. V závěru je pak věnován prostor reakci krajanského hnutí ve Švýcarsku na přelomové změny v Československu započaté 17. listopadu 1989 a následné pomoci krajanů ve prospěch domova. Závěrečná kapitola je pak zcela věnována sociální činnosti Svazu československých spolků ve Švýcarsku vykonávané skrze Masarykův fond, jehož organizační struktura a činnost je zmapována v období let 1971-1990

Abstract

This thesis deals with the development and activities of compatriot organizations of Czechs and Slovaks in the 20th century that were associated in the Union of clubs of Czechs and Slovaks in Switzerland. The first clubs, which did not last long, were established in the 1860s. The origins of more stable organizations date back to the beginning of the twentieth century, when clubs such as Czechoslovak Beseda Slovan in Geneva and Czechoslovak Beseda Svatopluk Čech in Zurich were established. These organizations expanded after the big emigrant wave caused by the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia. This period between the years 1968 and 1990 is the main objective of the following research.

The thesis is divided into four chapters. The first one introduces some basic notions needed for the thesis and puts the existence of compatriot clubs in Switzerland in a broader context. At the same time, it deals with the most important emigrant waves from Czechoslovakia with emphasis on those emigrants that left for Switzerland. The second chapter deals with the very development of compatriot movement in Switzerland before the critical year 1968. Furthermore, this chapter is divided into various sections on the basis of selecting important turning points in the development of compatriot organizations, such as constituting of the first clubs, the establishment of the Central union of clubs in Switzerland, participation of compatriots and their organizations in the first and second resistance in exile, the situation after the 1948 Czechoslovak coup d'état and later the situation in the 1950s and 1960s. The third chapter describes changes in the compatriot movement, which was represented by the Union of clubs of Czechs and Slovaks in Switzerland. The changes were caused by the arrival of emigrants after the April of 1968. The chapter mainly deals with the problem of structure of the Union of clubs of Czechs and Slovaks and it also describes the establishment of new organizations. Researchers have not omitted common activities of individual clubs associated with the Union. The emphasis is put on the basic tendencies of activities of the Union in the 1970s, may it be its relationship towards the Czechoslovak exile in general or its relations with the country's internal situation. The conclusion describes the social activities of the Union of clubs of Czechs and Slovaks in Switzerland that were carried out with the help of the Masaryk fund – whose structure and activity has been documented from 1971 to 1990.

Obsah

1. Úvod	11
1.1. Předmět bádání	13
1.2. Prameny a literatura	16
1.2.1. Literatura	16
1.2.2. Archivní prameny.....	19
2. Emigrační vlny z českých zemí a Československa s přihlédnutím k historii krajanských organizací ve Švýcarsku	22
2.1. Vymezení základních pojmů	22
2.2 Emigrační vlny z našeho území s důrazem na vystěhovalectví do Švýcarska	23
2.2.1. Náboženská emigrace 17. a 18. století	23
2.2.2. Sociálně ekonomická emigrace 19. a první poloviny 20. století.....	24
2.2.3. Politická emigrace ve 20. století	26
2.3. Češi a Slováci ve Švýcarsku - stručný statistický přehled.....	32
3. Nástin vývoje krajanských spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku před rokem 1968	35
3.1. Vznik prvních krajanských spolků ve Švýcarsku	35
3.2. První světová válka - Vznik Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku a boj za českou samostatnost	37
3.3. Mezi dvěma světovými válkami	46
3.4. Druhá světová válka - období nové aktivity	51
3.5. Mezi květnem a únorem - období let 1945-1948.....	58
3.6. Důsledky únorového převratu pro krajanské hnutí ve Švýcarsku	61
3.7. Od rozchodu s režimem do okupace Československa (1950-1968)	67
3.7.1. Svaz Československých spolků ve Švýcarsku a spolky v něm sdružené v 50. a 60. letech.....	68

4.7.2. Československá Beseda v Bernu a Zpěvácký spolek Tábor a jejich činnost v 50. a 60. letech.....	74
4. Svaz československých spolků ve Švýcarsku v období po srpnu 1968.....	78
4.1. Emigrační vlna po 21. srpnu 1968 a krajanské hnutí ve Švýcarsku	78
4.2. Zapojení posrpnové emigrace do krajanského hnutí ve Švýcarsku a vytváření nových krajanských organizací (podzim 1968 - léto 1969).....	82
4.3. Změny v organizaci Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1969.....	86
4.3.1. Organizace Svazu československých spolků před rokem 1969.....	86
4.3.2. Práce komise pro vypracování nových stanov Svazu v létě a na podzim roku 1969	87
4.3.3. Sjezd delegátů v prosinci 1969	89
4.4. Vývoj činnosti krajanských organizací ve Švýcarsku od sjezdu delegátů v červenci 1969 do května 1971	91
4.4.1. Působení krajanských organizací během roku 1969	91
4.4.2. Vznik nových krajanských organizací v roce 1969.....	92
4.4.3. Náboženské organizace a křesťanské odbory	93
4.4.4. Činnost Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1970.....	94
4.4.5. Kontakty Svazu československých spolků ve Švýcarsku a Sdružení přátel Slovenska v roce 1970.....	95
4.4.6. Sjezd delegátů v březnu 1970.....	96
4.4.7. Zánik Kroužku přátel Československa a nové spolky v roce 1970	96
4.4.8. Členské spolky Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1970 ..	97
4.4.9. Sjezd delegátů v květnu 1971 a jeho závěry.....	98
4.4.10. Zřízení Masarykova fondu	99
4.4.11. Zpravodaj jako tiskový orgán Svazu československých spolků ve Švýcarsku	100
4.5. Svaz československých spolků ve Švýcarsku v letech 1971 - 1977	102
4.5.1. Volba Jaroslava Anděla předsedou Svazu v květnu 1971 a práce nového předsednictva	102

4.5.2. Svaz československých spolků ve Švýcarsku v roce 1972	103
4.5.3. Sjezd delegátů v roce 1973 a řešení krize Svazu československých spolků ve Švýcarsku	105
4.5.4. Svaz za předsednictví Jaroslava Hájka od roku 1974	106
4.5.5. Případ Gabaj a jeho důsledky pro krajanské hnutí ve Švýcarsku	108
4.5.6. Zhodnocení vývoje krajanského hnutí ve Švýcarsku reprezentovaného Svazem československých spolků ve Švýcarsku v 70. letech	110
4.6. Postoj krajanského hnutí ve Švýcarsku k Chartě 77 a jeho důsledky	111
4.7. Hlavní tendence v krajanských organizacích ve Švýcarsku v letech 1977-1989	114
4.7.1. Svaz československých spolků a jeho členské spolky v 80. letech	114
4.7.2. Členská základna krajanských organizací ve Švýcarsku	116
4.7.3. Snaha Svazu o intervence ve prospěch nových imigrantů v 80. letech	119
4.7.4. Vztah krajanského hnutí k bývalým členům KSČ	119
4.7.5. Připomínka 20. výročí srpnové okupace jako největší akce pořádaná krajanskými organizacemi ve Švýcarsku	122
4.6. Reakce krajanského hnutí ve Švýcarsku na události roku 1989 v Československu a následná pomoc domovu	123
5. Masarykův fond Svazu československých spolků ve Švýcarsku v letech 1971-1990	127
5.1. Konstituování Masarykova fondu v letech 1971-1972 a jeho struktura	128
5.2. Počátky činnosti Masarykova fondu	131
5.3. Nástin činnosti Masarykova fondu v letech 1972-1990	132
5.3.1. Personální obsazení orgánů Masarykova fondu, a organizační změny	132
5.3.2. Vlastní činnost Masarykova fondu	135
6. Závěr	139
7. Seznam použité literatury a pramenů	145
7.1. Literatura	145

7.2. Archivní prameny	149
7.3. Periodika	149
7.4. Internetové zdroje	150

1. ÚVOD

V letošním roce si připomínáme několik kulatých výročí významných událostí, které podstatně ovlivnily směřování naší země. Přitom jsou možná poněkud stranou zájmu české veřejnosti jubilea, která mají bližší spojitost s Čechy a Slováky žijícími v alpské zemi, jež svou neutralitou, pojetím demokracie a mimořádnou stabilitou představovala klidný ostrov uprostřed rozbouřených vod evropských dějin 20. století. Již od poloviny 19. století se začali Češi z ekonomických důvodů usazovat ve Švýcarsku a záhy se začali sdružovat v krajanských spolcích, aby udrželi svůj kontakt s mateřským jazykem a kulturou své rodné země. Tyto první pokusy o vytvoření sítě krajanských spolků ve druhé polovině 19. století byly pro nízký počet krajanů ve Švýcarsku neúspěšné. Skutečná éra zakládání krajanských organizací ve Švýcarsku nastala s počátkem nového století. V prvním roce 20. století tak vznikl nejstarší dosud činný spolek Československá Beseda Slovan v Ženevě. Několik let byl v celém Švýcarsku také spolkem jediným, až o devět let později, v roce 1910, jej doplnily další vznikuvší spolky. V období dvou let 1910-1911 se na švýcarském území vytvořilo celkem šest nových krajanských spolků, v Curychu, Lausanne, Schaffhausenu, Basileji, Bernu a St. Gallen. Od této doby můžeme hovořit o existenci stabilní sítě krajanských spolků ve Švýcarsku.

První světová válka zasáhla do života Čechů a jejich spolků ve Švýcarsku zásadním způsobem. Díky neutrálnímu postavení Švýcarska se tamější krajanské organizace ocitly ve specifické situaci. Tato pozice švýcarské konfederace umožnila příchod politické emigrace, jejíž příslušníci nesouhlasili se směřováním rakousko-uherské monarchie a hodlali v exilu zahájit boj za samostatný český stát. V letošním roce uplynulo sto let od příchodu asi nejznámějšího exulanta let 1914-1918 do Švýcarska - pozdějšího prvního prezidenta Československé republiky Tomáše Garrigua Masaryka. Skutečnost, že se ve Švýcarsku soustředila část české politické emigrace, vyvolala mezi krajany nutnost zaujmout jasný postoj ke snahám zahraničního odboje. K boji za samostatný český stát se české krajanské spolky ve Švýcarsku přihlásily vydáním Manifestu Čechů švýcarských v lednu 1915. Nutnost společného postupu krajanských organizací vyústila ke svolání zasedání krajanských spolků ve Švýcarsku dne 3. ledna 1915. Tento den se do historie krajanských organizací Čechů a Slováků

zapsal zvlášť významným způsobem. Tehdy byl společným rozhodnutím krajanských spolků ve Švýcarsku založen Ústřední svaz českých spolků ve Švýcarsku. Vznik této organizace, jejímž cílem bylo od samého počátku koordinovat činnost členských spolků a reprezentovat je navenek byl významným mezníkem v dějinách těchto organizací. Od svého zrodu před sto lety nepřestala ústřední organizace Čechů a Slováků ve Švýcarsku existovat, i když samotný Ústřední svaz českých spolků ve Švýcarsku zanikl po druhé světové válce. Jeho kontinuitu převzal Svaz československých spolků ve Švýcarsku, založený v roce 1935, který se dnes považuje za jeho pokračovatele. Pro krajanské spolky byl rok 1915 významný ještě z jednoho důvodu. Spolupráce některých členů krajanského hnutí s představiteli zahraniční akce v čele s T. G. Masarykem vyvrcholila počátkem července 1915. Tehdy Masaryk poprvé veřejně vystoupil s programem boje za samostatnost českého státu a ostře se vymezil proti Rakousko-Uhersku. Na organizaci Masarykových vystoupení v Curychu a Ženevě se aktivně podílely tamní spolky. Po odchodu T. G. Masaryka z Ženevy do Paříže na podzim 1915 se již krajanské spolky ve Švýcarsku nenacházely ve středu dění, přesto v rámci svých možností působily ve prospěch zahraničního odboje.

Ústřední svaz českých spolků ve Švýcarsku prokázal opodstatněnost své existence i po dosažení cílů zahraničního odboje v roce 1918. Období mezi válkami bylo pro krajanské spolky Čechů a Slováků ve znamení běžné činnosti a udržování kontaktů s novou republikou, ale i postupnému úbytku členstva a rozštěpení hnutí v roce 1935, kdy vedle sebe existovaly dvě ústřední organizace. Tyto rozpory se podařilo překonat až s příchodem druhé světové války. Také tehdy se krajanské organizace postavily za ideály svobody a demokracie v duchu T. G. Masaryka a podporovaly zahraniční odboj. Po skončení druhé světové války a obnovení Československa byly znovu navázány styky mezi krajany ve Švýcarsku a československými úřady. Toto období však trvalo pouze krátce, tak jako samotná demokracie v Československu. Po únoru 1948 zůstal Svaz československých spolků věrný svým demokratickým zásadám a tradicím a přerušil kontakty s komunistickým režimem a zaujal kladný postoj k poúnorovým emigrantům, z nichž se někteří zapojili do jeho činnosti. Pouze dva spolky představující v rámci krajanského hnutí menšinu vystoupily ze Svazu a nadále udržovaly kontakty s režimem v Československu. V 50. a 60. letech 20. století pak členské spolky Svazu pokračovaly ve své kulturní,

společenské a sociální činnosti za stálého úbytku členské základny způsobeném jejím stárnutím a postupným vymíráním.

Přelomem pro krajanské hnutí ve Švýcarsku se staly události roku 1968 v Československu. Okupace země státy Varšavské smlouvy vyvolala velkou emigrační vlnu, z níž část zamířila do Švýcarska. Část těchto emigrantů se zapojila do činnosti stávajících spolků, nezůstalo však jen u jejího zapojování do již existujících organizací. Posrpnoví emigranti zakládali organizace nové, z nichž se většina zapojila do Svazu československých spolků ve Švýcarsku, který prošel roku 1969 významnou reorganizací. Od roku 1968 se činnost Svazu československých spolků oproti předchozím obdobím zintenzivnila. Kromě již tradiční kulturní a společenské činnosti Svaz rozvinul prostřednictvím Masarykova fondu činnost sociální, poprvé také získal svůj tiskový orgán - Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku. V rámci svých možností také vyvíjel politickou činnost zaměřenou na upozorňování na nedemokratičnost režimu v Československu, pronásledování jeho odpůrců a spolupráci exilu ve snaze dosáhnout vítězství demokracie ve vlasti. Právě analýza struktury a činnosti krajanských organizací Čechů a Slováků ve Švýcarsku v dosud málo probádaném období let 1968-1990 je hlavním téžiskem bádání této diplomové práce.

1.1. Předmět bádání

Tato diplomová práce v určitém smyslu navazuje na výzkum pracovníků Centra pro československá exilová studia při Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Miloše Trapla a Arnošta Skoupého z 90. let 20. století a počátku nového tisíciletí. Ve svých pracích se oba jmenovaní podrobně věnovali problematice krajanských spolků Čechů a Slováků a exilu ve Švýcarsku před rokem 1968.¹ Ve své práci chci proto klást hlavní důraz na zkoumání problematiky krajanských organizací ve Švýcarsku po tomto datu, v období do pádu komunismu v Československu koncem roku 1989. Vzhledem k příchodu velké emigrační vlny Čechů a Slováků do Švýcarska určovali její příslušníci do značné míry podobu krajanského hnutí. Proto je mým hlavním cílem postihnout tyto změny, které příchod posrpnové emigrace přinesl, analyzovat činnost Svazu československých spolků ve Švýcarsku v daném období a nastínit základní problémy, s nimiž se krajanské hnutí ve Švýcarsku potýkalo.

---

¹ Viz podkapitola 1.2.

Vlastní práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol, jež jsou dále členěny na jednotlivé podkapitoly a tyto jsou dále rozděleny do jednotlivých oddílů. Cílem první kapitoly je seznámení se se základními pojmy, jež se prolínají textem celé práce. Tato kapitola také poskytuje pohled na vývoj emigrace z území našeho státu s důrazem na emigrační vlny 20. století. Při zkoumání těchto emigračních proudů je přihlédnuto k jejich rozdělení podle důvodů, jež vedly k odchodu za hranice. Při analýze jednotlivých emigrací je kladen důraz na jejich zasazení do kontextu vývoje krajaňských organizací Čechů a Slováků ve Švýcarsku. V závěru kapitoly je pak podán přehled vývoje počtu Čechů a Slováků žijících ve Švýcarsku a množství těch, kteří byli organizováni v členských spolcích Svazu.

Následující kapitola nastiňuje vývoj krajaňských organizací Čechů a Slováků ve Švýcarsku od jejich vzniku na počátku 20. století do přelomového roku 1968. V této části je tak popsána geneze a konstituování těchto spolků v prvním desetiletí 20. století, následuje rozbor jejich činnosti za první světové války, konkrétně spolupráce se zahraničním odbojem vedeným T. G. Masarykem a založení Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku. Podkapitola věnující se meziválečnému období pak podává přehled o působení jednotlivých spolků a jejich ústředních organizací v meziválečné době; neopomíjí přitom rozkol v krajaňském hnutí, který nastal v roce 1935 vytvořením druhého ústředního orgánu - Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Následující část se podrobně zabývá situací spolků Čechů a Slováků v neutrálním Švýcarsku za druhé světové války a jejich participaci na zahraničním odboji vedeném dr. Edvardem Benešem. Kapitola mapuje poválečnou vývoj Svazu československých spolků ve Švýcarsku, který se stal po roce 1945 jedinou organizací, která spolky Čechů a Slováků ve Švýcarsku sdružovala. Kapitola se dále zabývá otázkou orientace spolků po únoru 1948, kdy se jejich většina rozhodla přerušit kontakty s komunistickým režimem v Československu a tím nadále setrvat na demokratických zásadách. Stranou zájmu přitom nezůstaly ani spolky, jež se rozhodly nový režim v Československu podporovat. Období 50. a 60. let je pak nahlíženo jak ze strany spolků sdružených ve Svazu, tak spolků prorežimních. Je přitom nastíněna jejich činnost a základní problémy, s nimiž se obě strany krajaňského hnutí v tomto období potýkaly.

Třetí kapitola podrobně analyzuje vývoj krajaňských organizací ve Švýcarsku v letech 1968-1989. Ve své první části se podrobněji věnuje příchodu posrpnové emigrace do Švýcarska a následnou reakcí stávajících krajaňských organizací

sdužených ve Svazu na tuto situaci. Zkoumáno je přitom postupné zapojování tohoto nového exilu do již existujícího krajanského hnutí. To se odehrávalo ve dvou rovinách, někteří posrpnoví emigranti vstupovali do řad již existujících spolků, jiní vytvářeli organizace zcela nové. Vytváření těchto nových organizací a jejich začleňování do stávající sítě krajanských spolků je věnována velká pozornost. Stranou zájmu nezůstala ani přeměna samotného Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1969, kdy došlo k podstatné změně stanov této organizace. Popisované změny měly zásadní význam pro zachování existence Svazu v nových podmínkách po srpnu 1968. Tato kapitola dále přibližuje běžnou činnost Svazu v 70. a 80. letech, zkoumá přitom změny v obsazení jeho předsednictva a blíže rozebírá problémy, s nimiž se muselo potýkat. Důležitou částí této kapitoly je analýza reflexe Charty 77 v krajanském hnutí ve Švýcarsku. Základní otázkou přitom je, jak vydání prohlášení Charty 77 ovlivnilo činnost a směřování Svazu, zejména ve vztahu k domovu. Podrobně jsou také zkoumány problémy, jimž se v 80. letech Svaz a celé krajanské hnutí ve Švýcarsku čelilo. Jedná se zejména o otázku získávání nového členstva a angažovanosti stávajícího, řešení vztahu krajanských organizací k bývalým členům KSČ a činnosti Svazu směrem k ostatním exilovým organizacím na západě. Prostor je věnován také vztahům Svazu s částí Slováků, kteří s ním a se spolky v něm sdruženém odmítali spolupracovat. Závěr této kapitoly je věnován největší akci pořádané Svazem v popisovaném období, vzpomínkovému shromáždění k 20. výročí okupace Československa v roce 1988. Na tyto události pak plynule navazuje bližším pohledem na působení Svazu a jeho členských spolků po 17. listopadu 1989, včetně vytváření Občanského fóra ve Švýcarsku. Zkoumané období pak symbolicky uzavírá návštěva československého prezidenta Václava Havla ve Švýcarsku v listopadu 1990.

Poslední kapitola se zabývá sociální činností Svazu československých spolků ve Švýcarsku, jejímž hlavním pilířem byl Masarykův fond založený v roce 1971. V její první části je zkoumáno konstituování Masarykova fondu, jeho organizační struktura a pravidla, kterými se řídil při poskytování pomoci potřebným. Druhá část kapitoly se pak zabývá hodnocením vlastní činnosti Masarykova fondu v letech 1971-1990, která se neomezovala pouze na Švýcarsko, přičemž neopomíná problematiku získávání darů a vyplácení podpor Čechům a Slovákům nacházejícím se v nouzi.

1.2. Prameny a literatura

1.2.1. Literatura

Odbornou literaturu zabývající se krajanskými organizacemi Čechů a Slováků ve Švýcarsku můžeme rozdělit do dvou skupin. Do první z nich řadíme práce, které se šířeji zabývají krajany v zahraničí, emigrací z Československa a vztahů exilu s domovem, druhou skupinou je pak literatura věnující se Čechům a Slovákům ve Švýcarsku organizovaným v krajanských spolcích. Československými menšinami v evropských státech se ve svých pracích v meziválečném období zabýval Jan Auerhan, někdejší předseda Československého ústavu zahraničního.² Přehled o krajanských komunitách ve světě nám podávají práce Jaroslava Vaculíka a Stanislava Broučka.³ Oba se ve svých studiích zabývali také jednotlivými emigračními vlnami. Téma politické emigrace zpracovávali například Pavel Tigrid, Miloš Trapl a Pavel Horák.⁴ Odchody československých občanů za hranice ve 20. století podrobně analyzovala ve své studii Libuše Paukertová.⁵ Dějinám meziválečných vztahů krajanů s domovem a Československému ústavu zahraničnímu v tomto období se pak podrobně zabíral etnolog Stanislav Brouček.⁶

Za první počín mapující činnost krajanských spolků ve Švýcarsku lze považovat sborník vydaný k dvacátému výročí Masarykova vystoupení v Curychu a Ženevě pod redakcí Jaroslava Werstadta.⁷ V tomto sborníku nalezneme příspěvky hlavních aktérů těchto událostí a to i z řad funkcionářů krajanských spolků, například Josefa Linharta

---

² Jan AUERHAN, *Československé menšiny za hranicemi*, Praha 1918. TÝŽ, *Československé jazykové menšiny v evropském zahraničí. Národní poměry, v nichž žijí a vztahy, které je poutají k staré vlasti*. Praha 1935. TÝŽ, *Pokus o demografii zahraničních Čechů a Slováků*. 1936.

³ Jaroslav VACULÍK, *Češi v cizině - emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002, TÝŽ, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, Stanislav BROUČEK: *České zahraniční komunity*. In: *Češi - národ bez hranic* (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011,

⁴ Pavel TIGRID, *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha 1990, Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998* (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 36-44, Pavel HORÁK: *Počátky poúnorového sociálnědemokratického exilu (1948-1953)*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2014.

⁵ Libuše PAUKERTOVÁ, *Několik základních údajů o odchodech z Československa, 1948-1991*. In: *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998* (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000

⁶ Stanislav BROUČEK, *Krajané a domov: Nástin dějin Československého ústavu zahraničního (1928-1939)*. Praha 1985, Stanislav BROUČEK, Tomáš GRULICH, *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*. Praha 2009.

⁷ Jaroslav WERSTADT (ed.), *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935.

a Arnošta Jokla.⁸ Činnost krajanských spolků ve Švýcarsku v souvislosti se zahraničním odbojem zmiňuje také sám T. G. Masaryk ve Světové revoluci a Milada Paulová v Dějinách Maffie.⁹ Problematika krajanského hnutí ve Švýcarsku zůstávala v následujících desetiletích stranou badatelského zájmu. Až politické uvolnění koncem 60. let umožnilo publikování příspěvku bývalého stálého delegáta při Společnosti národů v Ženevě Jaromíra Kopeckého, který v průběhu druhé světové války s krajanskými organizacemi úzce spolupracoval.¹⁰ Své působení ve Švýcarsku Kopecký shrnul také ve svých politických pamětech vydaných Janem Němečkem v roce 1999.¹¹ Násilné ukončení pražského jara vojsky Varšavské smlouvy 21. srpna znamenalo i více než dvacet let trvající odmlku v bádání týkající se organizací Čechů a Slováků ve Švýcarsku. To bylo obnoveno v polovině 90. let zásluhou Centra pro československá exilová studia při Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Prvním drobným příspěvkem však byl roku 1996 článek Jiřího Kořalky ve sborníku Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR.¹²

Od roku 1998 začaly ve Zpravodaji, tiskovém orgánu Svazu spolků, vycházet první výsledky výzkumu Arnošta Skoupého a Miloše Trapla, týkající se počátkům činnosti krajanských spolků ve Švýcarsku a vývojem hnutí ve 30. letech.¹³ Tito badatelé se následně na přelomu tisíciletí věnovali období těsně po nastolení komunistického režimu v Československu.¹⁴ Práce této autorské dvojice vyvrcholila v roce 2004 vydáním monografie mapující vývoj krajanských organizací ve Švýcarsku do roku

⁸ Josef LINHART, *K Masarykově vystoupení v Curychu 4. července 1915*. In: Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915, ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 40-43, Arnošt JOKL, *Husova oslava v Curychu r. 1915*. In: Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915, ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 44-47.

⁹ Tomáš Garrigue MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005. Milada PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937.

¹⁰ Jaromír KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH, ročník XVI, 1968, s. 911-924.

¹¹ Jan NĚMEČEK (ed.), Jaromír Kopecký: *Ženeva. Politické paměti 1939-1945*. Praha 1999.

¹² Jiří KOŘALKA, *Češi ve Švýcarsku*. In: Češi v cizině, Sv. 9, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. Praha 1996, s. 133-135.

¹³ Arnošt SKOUPÝ, *Vznik sítě českých krajanských spolků ve Švýcarsku (1901-1914)*. In: Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 3, s. 35-36. TÝŽ, *K činnosti českých krajanských spolků ve Švýcarsku v letech jejich počátků*. In: Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 4, s. 35-36. TÝŽ, *České krajanské spolky ve Švýcarsku za 1. světové války (1.-2.)*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 5, s. 37-38 a 1999, č. 3, s. 33-35. Miloš TRAPL, *Krajanské spolky ve Švýcarsku po vzniku Československa*. In: Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 9, s. 33-34. TÝŽ, *Československé krajanské hnutí ve třicátých letech*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 10, s. 31-32.

¹⁴ Miloš TRAPL, Arnošt SKOUPÝ, *Snahy komunistického režimu o získání krajanů ve Švýcarsku ke spolupráci*. In: Slezský sborník 2003, 101, č. 3, s. 361-370.

1968.¹⁵ Tato práce podává díky využití maxima dostupných pramenů o daném období poměrně vyčerpávající přehled, proto nemohla být opomenuta při práci na druhé části této diplomové práce. V dalších letech pak pracovníci Centra československých exilových studií vydali ještě několik krátkých příspěvků ve sbornících týkající se období bezprostředně následujícího po srpnu 1968. Jejich tématem se staly charakter Svazu československých spolků ve Švýcarsku a postoj švýcarského státu k československým emigrantům.¹⁶ Mimořádně podrobně pak bylo Petrem Orságem zpracováno v řadě jeho příspěvků a prací téma Zpravodaje, který byl od září 1968 tiskovým orgánem Svazu.¹⁷ Z tohoto důvodu je toto téma v rámci kapitoly týkající se vývoje krajanských organizací ve Švýcarsku po roce 1968 nastíněno pouze rámcově, přičemž je odkazováno na příslušnou literaturu. Pro období let 1968-1989 zatím kromě zmíněných příspěvků příslušná literatura neexistuje. Jednotlivé členské spolky Svazu dosud zůstávají poněkud stranou badatelského zájmu; světlou výjimkou je v tomto případě monografie Stanislava Broučka věnovaná spolku Československá Beseda Slovan v Ženevě vydaná v roce 2001. Tato práce mapuje dějiny tohoto spolku od jeho založení v roce 1901 do roku 1945.¹⁸ Také práce týkající se osobností krajanského hnutí ve Švýcarsku je možné spočítat na prstech jedné ruky. Za zmínku stojí publikace Tomáše Pasáka věnující se osobnosti Přemysla Pittra, jeho angažmá v krajanských organizacích je zde však

---

¹⁵ Miloš TRAPL, Arnošt SKOUPÝ, Miloš KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004.

¹⁶ Arnošt SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 23-36, Miloš KOUŘIL, *Pomoc Švýcarska československým uprchlíkům v roce 1968*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 37-4, Arnošt SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 43-54.

¹⁷ Viz: Petr ORSÁG, *Časopis českého exilu ve Švýcarsku Zpravodaj*. In: Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací. Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého Olomouc, Olomouc 2003, s. 97-121. TÝŽ, *Od informačního bulletinu k respektovanému časopisu. Zpravodaj - časopis československých exulantů ve Švýcarsku*. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc 2005. TÝŽ, *Zdeněk Záplata a první kvalitativní vrchol exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku (léta 1971-1973)*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 42-58. TÝŽ, *Charta 77 jako pobídka dialogu domova s exilem. Příklad exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II. (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 55-68. TÝŽ, *Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“*. K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968. In: Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů. (eds. Martin Foret, Marek Lapčík, Petr Orság), Olomouc 2008, s. 313-325. TÝŽ, *Média československého exilu jako součást alternativní veřejné sféry*. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc 2011.

¹⁸ Stanislav BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001.

reflektována pouze okrajově.¹⁹ Za zmínku stojí i paměti někdejšího předsedy Svazu Jaroslava Anděla, ale i v nich autor klade na období svého pobytu ve Švýcarsku malý důraz.²⁰

1.2.2. Archivní prameny

Archivní prameny k dějinám krajanských spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku prošly v minulosti zajímavým vývojem, který není dosud ukončen. Prvním problémem, který ve svém důsledku ovlivňuje i podobu této práce, byl samotný způsob archivování dokumentů Svazu a jednotlivých krajanských spolků. Již od svých počátků nedisponovaly krajanské spolky ve Švýcarsku vlastními spolkovými místnostmi, natož prostory, ve kterých by mohly uchovávat své spolkové archivy. V důsledku toho byly dokumenty z provenience krajanských organizací uchovávány v soukromých prostorách jejich vedoucích funkcionářů, kteří tuto písemnou agendu vyřizovali. Je přitom zřejmé jaká rizika tento způsob archivování dokumentů nesl, zvláště v případě úmrtí daného funkcionáře nebo zániku celého spolku, což nebyly v průběhu 20. století nijak ojedinělé jevy. Neexistovala přitom jednotná pravidla pro archivování, každý spolek tak své dokumenty uchovával dle svého uvážení. Pro spolky zaniklé před rokem 1968 (například Pokrok Lausanne, Komenský St. Gallen a další) tak máme velký nedostatek archivního materiálu dokumentujícího jejich činnost. Pouze zlomky z něj se dochovaly v dokumentech Svazu, většinou se jedná o části vzájemné korespondence.

Zmíněný způsob uchovávání dokumentů přetrval v praxi až do poloviny 90. let 20. století. Tehdy zahájily některé krajanské spolky jednání o uložení dokumentů s tehdejší Státním ústředním archivem v Praze. Prostředníkem při zahájení této spolupráce bylo Velvyslanectví České republiky v Bernu, které zároveň převzalo dokumenty Československého spolku Masaryk v Solothurnu zaniklého v roce 1999. Na počátku nového tisíciletí se rozhodlo předsednictvo Svazu v čele s Josefem Dvořáčkem zmapovat a postupně soustředit archivní materiály Svazu z druhé poloviny 20. století. Koordinací této akce byl pověřen Jiří Kraus, který koncem 80. let vykonával funkci jednatele Svazu a po dlouhá léta stál v čele spolku Beseda Svatopluk Čech v Curychu.²¹ V první fázi byli pomocí dotazníků obesláni bývalí funkcionáři Svazu s účelem zjistit,

---

¹⁹ Tomáš PASÁK, *Život Přemysla Pittra*, Praha 1995. TÝŽ, *Přemysl Pitter, život pro druhé*. Praha-Litomyšl 1997.

²⁰ Jaroslav ANDĚL, Irena JIRKŮ, *Moje století*. Praha 2005.

²¹ K tomu podrobněji viz: Jiří KRAUS, *Historie a archiválie Svazu československých spolků ve Švýcarsku*. In: *Archivy v mezinárodním kontextu*, Praha 2004, s. 192-198.

jaké dokumenty mají u sebe, případně jakým způsobem s nimi naložili. Ve druhé etapě pak probíhalo vyjednávání mezi vedením Svazu a bývalými funkcionáři ohledně vyzvednutí a soustředění archivních materiálů. Tímto způsobem tak Svaz získal archivní dokumenty od Miroslava Tučka, Jaroslava Anděla, Jiřího Hájka, Jiřího Sochora, Ladislava Křivánka, Mikuláše Mičátka, Zdeňka Bidla, Františka Bíma, Jiřího Nápravníka a dalších. Od roku 2001 tak postupně docházelo k předávání dokumentů z provenience Svazu z let 1960-2003. Soustředěním těchto materiálů v Národním archivu vznikl Archivní fond s názvem Svaz spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku, který se stal pro zpracovávání tématu v této práci stěžejní pramennou základnou.²²

Dalším využitým fondem je archiv Masarykova fondu při Svazu československých spolků ve Švýcarsku, jehož dokumentů bylo využito zejména v kapitole zabývající sociální činností tohoto fondu působícího od roku 1971.²³ Poměrně ucelený je fond již zaniklého spolku Masaryk Solothurn, který byl do Národního archivu předán prostřednictvím českého velvyslanectví v Bernu v roce 2004.²⁴ Od následujícího roku je pak na Chodovci deponován drobný fond mapující činnost Občanského fóra ve Švýcarsku od roku 1989.²⁵ Postupně také docházelo k předávání archivů jednotlivých spolků zejména díky iniciativě Jiřího Krause a Oldřicha Černého. Jedná se o archivy nejstarších spolků ve Švýcarsku Besedy Slovan Ženeva a České Besedy Svatopluk Čech.²⁶ Ze sokolských jednot pak předaly Národnímu archivu své dokumenty Sokol Curych a Sokol Basilej.²⁷ Předávání archivních fondů pokračuje ve spolupráci Svazu a Národního archivu do současné doby a obsah zmiňovaných fondů není zdaleka konečný. Důkazem toho je předání písemností Arnošta Jokla do Národního archivu v dubnu letošního roku. Při zpracovávání tématu mi byly také nápomocny materiály poskytnuté Jiřím Krausem.

Zmíněné archivní fondy, předané krajanskými organizacemi pokrývají zejména období od roku 1960. Při jejich bližší charakteristice je třeba zmínit podstatnou skutečnost, že se jedná o fondy dosud neuspořádané. Tato skutečnost zásadně ovlivňuje jejich vnitřní členění, které je ve stavu, v jakém dokumenty předávali představitelé krajanských

---

²² NA, fond Svaz spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku (SSČSŠ), 1960-2003.

²³ NA, fond Masarykův fond Švýcarsko (MFŠ), 1971-1995.

²⁴ NA, fond Československý spolek Masaryk Solothurn (ČSMS), 1969-1999.

²⁵ NA, fond Občanské fórum Švýcarsko (OFŠ), 1989-2004.

²⁶ NA, fond Beseda Slovan Ženeva (BSŽ), 1930-2004, NA, fond Česká Beseda Svatopluk Čech Zürich (ČBSČ), 1970-2007.

²⁷ NA, fond TJ Sokol Zürich (TJSZ), 1968-2005, NA, fond TJ Sokol Basel (TJS Basel), 1972-2006.

organizací. Současný stav archivních fondů krajanských organizací ve Švýcarsku je tak pro zkoumání jejich vývoje a činnosti do značné míry limitujícím faktorem. Část materiálů rovněž stále zůstává u některých bývalých funkcionářů Svazu a čeká tak na své předání do archivu a následné zpracování. Pro tuto diplomovou práci byly využity zejména dokumenty, týkající se vlastní činnosti Svazu a jednotlivých spolků. Mezi ně řadíme stanovy Svazu a jeho členských spolků, zápisy ze sjezdů delegátů, zápisy z jednání předsednictva a výboru Svazu. Cenným pramenem pro bližší poznání fungování krajanských organizací byla též rozsáhlá spolková korespondence. Ve spolkových dokumentech se dochovala rovněž rozsáhlá dokumentace podávající svědectví o akcích pořádaných Svazem a jeho členskými spolky. Zachovaly se také rezoluce Svazu vydávané k různým příležitostem, od konce 60. let pak převážně k výročí srpnové okupace. Nechybí ani podrobné pokladní zápisy a účetní doklady.

Z předchozího pojednání o archivech krajanských spolků ve Švýcarsku je zřejmé, že tyto materiály pocházejí převážně z druhé poloviny 20. století. Starší dokumenty se ve zmíněných fondech vyskytují pouze jako jednotliviny. Pro poznání dějin krajanských spolků v první polovině 20. století nám tak poskytují hlavně dokumenty pocházející z činnosti Československého ústavu zahraničního uložené v Národním archivu. V archivním fondu předválečného zahraničního ústavu se tak nachází korespondence této instituce se Svazem a jednotlivými spolky a data z průzkumů, jež mezi krajanskými organizacemi ve Švýcarsku tato instituce prováděla.²⁸ Poměrně zachovalá korespondence se zachovala i ve fondu zahraničního ústavu obnoveného po roce 1945. Ta až do roku 1950 dokumentuje vztahy této instituce s krajanskými spolky ve Švýcarsku, od tohoto data je zaměřena pouze na dva spolky spolupracující s komunistickým režimem.²⁹ Kromě korespondence byly využity i zprávy o činnosti těchto spolků. Pro období 50. a počátku 60. let pak máme k dispozici zprávy československých velvyslanců v Bernu uložené v Archivu ministerstva zahraničních věcí.³⁰

---

²⁸ NA, fond Československý ústav zahraniční I. (ČÚZ I).

²⁹ NA, fond Československý ústav zahraniční II. (ČÚZ II.)

³⁰ AMZV, sekce 3, zprávy velvyslanců, Švýcarsko.

2. EMIGRAČNÍ VLNY Z ČESKÝCH ZEMÍ A ČESKOSLOVENSKA S PŘÍHLÉDNUTÍM K HISTORII KRAJANSKÝCH ORGANIZACÍ VE ŠVÝCARSKU

2.1. Vymezení základních pojmů

Ještě předtím, než začneme podrobněji zkoumat dějiny spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku, je zapotřebí seznámit se s příčinami, které vedly k tomu, že se naši krajané ocitli v zahraničí a někteří zde zakládali své organizace na spolkovém základu. Rovněž je třeba nastínit základní důvody, které k tomu občany našeho státu vedly. Přitom je nezbytné vymezit termíny, které se budou v následujícím textu hojně vyskytovat.

Emigraci, chápeme jako opuštění země a následné přistěhování do jiné země. Emigrace přitom byla různého druhu, přičemž jej definoval důvod, pro který byla uskutečněna. Emigraci podle tohoto měřítka rozdělujeme na náboženskou, ekonomickou a politickou. Příslušník emigrace je nazýván emigrantem.³¹ Je dobrovolná, osoby, které opustily svou zemi nedobrovolně, označujeme jako uprchlíky.³² Důvody pro toto opuštění země jsou přitom stejné jako v případě emigrace. Exil se od emigrace liší tím, že na rozdíl od emigrace je nedobrovolný a vynucený. Exulantem je přitom osoba, která opustila svou vlast nedobrovolně a má, oproti emigrantovi vizi návratu do vlasti po pominutí stavu, jenž jeho odchod do exilu zapříčinil.³³ Pojem exilu se tak částečně překrývá s politickou emigrací; politické emigranty označujeme často jako exulanty.³⁴ Asimilací rozumíme jednostranné přizpůsobení menšiny většině, přičemž menšina přebírá kulturu, myšlení a jednání většiny. Oproti tomu definujeme integraci jako výsledek oboustranného sociálního procesu, založeném na vzájemném ovlivňování menšiny a většiny. Je jasné, že vzhledem k převaze většiny ve všech oblastech ovlivňuje tato menšinu více, než je tomu

---

³¹ Jaroslav VACULÍK, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 9-20.

³² Definici uprchlíka stanovuje Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků.

³³ Lenka KOSOVÁ, *Integrace a asimilace českých a slovenských exulantů z roku 1968 ve Švýcarsku*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29-30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček). Praha 2000, s. 101-108.

³⁴ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 36.

naopak.³⁵ Češi a Slováci, přicházející v průběhu 20. století do Švýcarska byli složeni ze všech těchto proudů definovaných v předchozím textu. Ve zkoumaném období tak v krajanských organizacích působili ekonomičtí emigranti, později se k nim připojily osoby, které se rozhodly opustit vlast z politických důvodů. Mezi Čechy a Slováky rovněž byli exulanti a uprchlíci, kteří čekali na udělení politického azylu. Na zřetel je třeba také brát termín krajan. Jako krajana označujeme osobu českého či slovenského původu žijící trvale ve Švýcarsku. Za krajana je považován příslušník ekonomické emigrace, nebo jeho potomci, kteří se zcela neasimilovali do prostředí země, do níž přišli a zachovali si vztah k jazyku a tradicím své rodné země.³⁶ Organizace Čechů a Slováků, jimiž se následující text zabývá, označujeme jako krajanské z toho důvodu, že krajané ve smyslu tohoto termínu v členské základně těchto organizací převládali. To však neznamená, že by se práce v krajanských spolcích neúčastnili exulanti a političtí emigranti. Ostrou hranici mezi těmito skupinami osob je velmi těžké najít, stejně tak jako určit poměr jejich zastoupení v krajanském hnutí.

2.2 Emigrační vlny z našeho území s důrazem na vystěhovalectví do Švýcarska

2.2.1. Náboženská emigrace 17. a 18. století

První emigrační vlny z území českého státu datujeme již do 16. století, za úplně první větší emigrační vlnu považujeme emigraci členů Jednoty bratrské po porážce stavovského odboje v roce 1547. Cílovou oblastí příslušníků této emigrace bylo zejména Polsko a Poznaňsko. Šlo tedy, stejně jako u vlny následující o náboženskou emigraci.³⁷ Tato druhá vlna náboženské emigrace byla bezprostředně vyvolána porážkou stavovského povstání v bitvě na Bílé hoře roku 1620. V prvním sledu odcházeli přímí účastníci povstání z řad šlechty a měšťanstva, následovaly odchody evangelíků v reakci na postupující protireformaci. Hlavními útočišti se pro ně stalo

---

³⁵ L. KOSOVÁ, *Integrace a asimilace českých a slovenských exulantů z roku 1968 ve Švýcarsku*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29-30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček). Praha 2000, s. 101.

³⁶ M. TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 36-44.

³⁷ S. BROUČEK, *České zahraniční komunity*. In: Češi - národ bez hranic (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011, s. 142.

Sasko, Slezsko, Prusko a Uhry.³⁸ Třetí vlna náboženské emigrace následovala po uzavření vestfálského míru v roce 1648, kdy protireformační úsilí zesílilo. V tomto případě odcházeli hlavně poddaní, kteří se odmítali vzdát své víry. Čtvrtý proud náboženské emigrace v první polovině 18. století byl reakcí na tvrdou rekatolizaci za vlády Karla VI, kdy emigranti mířili do Slezska, Saska a Pruska.³⁹ Poslední vlna náboženské emigrace nastala po ztrátě Slezska a Kladska v roce 1742. Hlavním iniciátorem byl v tomto případě pruský král Fridrich II., který chtěl kolonizovat řídko osídlené oblasti získaného Slezska. Největší část osob této emigrační vlny přitom pocházela zejména z východních Čech, šlo o poddané, kteří většinu svého majetku ponechali v Čechách. Zamířili hlavně do oblasti Sycovska, Střelínska a Opolska. V roce 1749 vznikla na Sycovsku česká osada Velký Tábor, roku 1752 Malý Tábor a roku 1756 vznikla osada Čermín. Také na Střelínku vznikla v témže období česká osada Husinec.⁴⁰ Na Opolsku pak vznikly přistěhováním českých emigrantů obce Bedřichův Hradec a Lubín.⁴¹

2.2.2. Sociálně ekonomická emigrace 19. a první poloviny 20. století

Zatímco v 17. a 18. století jasně převažovala náboženská emigrace, století 19. bylo ve znamení sociálně ekonomické emigrace. Ta se skládala z několika proudů. Prvním takovým proudem byla tzv. zemědělská kolonizace. Tu datujeme již od 20. let 19. století, kdy byly zakládány české vesnice v oblasti Banátu, jak na území Rumunska, tak i Srbska. Od poloviny 19. století mířili emigranti i do jiných zemí, než v rámci habsburské monarchie. První vlna vystěhovalectví přitom spadá do období Bachova absolutismu v 50. letech 19. století. Emigrace byla následně podpořena úpravou předpisů o vystěhovalectví v roce 1857, které umožňovaly vycestování do zemí Německého spolku bez cestovního pasu.⁴² Emigrace zemědělců mířila převážně na východ; v letech 1861-1865 probíhalo vystěhovalectví z českých zemí na Krym, kde vznikly obce Čechohrad a Bohemka. V letech 1867-1868 kolonizovali čeští osadníci oblast při pobřeží Černého moře. V období let 1868-1874 pak proběhla vlna vystěhovalectví do volyňské gubernie, kde vzniklo na 50 českých vesnic. Dalším cílem

---

³⁸ J. VACULÍK, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 9, Stanislav BROUČEK: *České zahraniční komunity*. In: Češi - národ bez hranic (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011, s. 142.

³⁹ S. BROUČEK, *České zahraniční komunity*. In: Češi - národ bez hranic (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011, s. 142.

⁴⁰ J. VACULÍK, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 13.

⁴¹ S. BROUČEK, *České zahraniční komunity*. In: Češi - národ bez hranic (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011, s. 143.

⁴² J. VACULÍK, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 15.

zemědělské kolonizace druhé poloviny 19. století byla oblast Balkánu, zejména Chorvatsko, Vojvodina a Bosna a Hercegovina.⁴³

Hlavní příčinou sociálně ekonomické emigrace v 19. století byly špatné hospodářské a sociální podmínky osob, které se rozhodly opustit monarchii. V těchto emigračních vlnách převládaly chudší vrstvy společnosti, nikoli však úplně nejchudší, které neměly dostatek prostředků na samotnou cestu. Ojediněle se v této emigraci vyskytovaly osoby disponující určitým kapitálem. Ve druhé polovině 19. století se k zemědělské emigraci připojili také dělníci a řemeslníci. V rámci vnitřní emigrace docházelo k přesunu obyvatelstva z Čech do hlavního města monarchie Vídně, kde vznikla silná česká menšina.⁴⁴ Druhým velkým proudem emigrace bylo vystěhovalectví to zamoří, v tomto případě do Spojených států amerických. Tento trend nastal zejména po ukončení občanské války v USA, kdy se naskytla možnost získání půdy na západě Spojených států, vliv na něj mělo i zdokonalení lodní dopravy mezi Evropou a Severní Amerikou. Vrchol migrace do USA nastal v 80. letech 19. století. Zprvu byly cílem emigrantů zemědělské oblasti v Texasu, Wisconsinu, a Iowě, od 80 let bylo české vystěhovalectví soustředěno do průmyslových oblastí, zejména do Chicaga, New Yorku a Clevelandu. V Jižní Americe byly cílem Čechů v 19. století Chile, Argentina a Brazílie.⁴⁵

Vystěhovalectví do zemí západní Evropy nastalo o něco později, než zmíněná zemědělská emigrace a vystěhovalectví do zamoří. Od poloviny 19. století začalo usazování českých živnostníků ve Francii, od 80. let 19. století se k nim přidávali dělnické profese. Hlavní nárůst vystěhovalectví do Francie však nastal až po skončení první světové války, největší zájem byl emigraci do Paříže a jejího okolí a do departementů sousedících s Německem a Belgií. Tato země byla také oblíbenou destinací českých sociálně ekonomických emigrantů. Nelze také nezapomínat na Německo, kde se Češi soustředili převážně v průmyslových oblastech.⁴⁶

Příslušníci této sociálně ekonomické emigrace se usazovali také ve Švýcarsku a to od poloviny 19. století. Do velkých švýcarských měst mířili zejména dělníci

---

⁴³ S. BROUČEK, *České zahraniční komunity*. In: Češi - národ bez hranic (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011, s. 143.

⁴⁴ Tamtéž, s. 143. K problematice emigrace do Vídně viz blíže např.: Vera MAYER, *Češi ve Vídni: Migrační a emancipační procesy české menšiny ve Vídni*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 89-100.

⁴⁵ S. BROUČEK, *České zahraniční komunity*. In: Češi - národ bez hranic (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011, s. 143.

⁴⁶ Tamtéž s. 144-145.

a řemeslníci, v menší míře také studenti a osoby mající svobodná povolání.⁴⁷ Sociálně ekonomická emigrace do Švýcarska probíhala do vypuknutí první světové války, poté v malé míře v době meziválečné. Tím se Švýcarsko lišilo od ostatních států západní Evropy (zejména Francie a Belgie), kde naopak přistěhovalectví Čechů dosáhlo mezi dvěma světovými válkami vrcholu. Tento fakt měl vliv i na samotný vývoj krajanských organizací ve Švýcarsku.⁴⁸

2.2.3. Politická emigrace ve 20. století

Pokud se věnujeme emigračním vlnám z území našeho státu ve 20. století, dojdeme snadno ke zjištění, že jednoznačně převažuje politická emigrace nad ostatními popisovanými druhy vystěhovalectví. Motivací politické emigrace je přitom politická situace ve vlasti. Mezi důvody pro zvolení emigrace z politických důvodů patří vystavení politickému, národnostnímu, rasovému a náboženskému útlaku nebo pronásledování, případně nesouhlas s panujícím režimem nebo nadvládou jiného státu. Od těchto příčin politické emigrace jsou odvozeny také cílové země, do kterých tito exulanti zamířili. Zpravidla můžeme říci, že se jednalo o země, které zaujímaly negativní postoj k režimu v jejich vlasti, případně s ní byly ve válečném stavu. V případě Švýcarska se tak jednalo v tomto směru o výjimku, neboť švýcarská konfederace zaujímala vždy politicky a vojensky neutrální postoj. Důležitým faktorem pro usazování politické emigrace ve Švýcarsku tak bylo jeho státní zřízení založené na demokratických tradicích. Splňovalo tím předpoklady pro cíle, které měli političtí emigranti při odchodu z vlasti, totiž nalezení vhodných podmínek k svobodnému uplatňování názorů, svobodnému životu a působení proti stávajícímu režimu ve vlasti.⁴⁹

Ve 20. století rozlišujeme čtyři hlavní vlny československé politické emigrace. První dvě byly následkem vypuknutí první a druhé světové války, hlavním cílem příslušníků těchto proudů politické emigrace byl boj za samostatnost Československa, respektive její obnovení. Třetí vlna emigrace následovala po únorovém převratu v roce

---

⁴⁷ Jaroslav VACULÍK, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 213.

⁴⁸ Miloš TRAPL, Arnošt SKOUPÝ, Miloš KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004. s. 10.

⁴⁹ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 36.

1948 a byla po dvaceti letech následována emigrací vyvolanou okupací Československa státy Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Sjednocujícím rysem těchto dvou emigračních vln byl odpor proti vládnoucímu režimu, který byl pod silným vlivem Sovětského Svazu.⁵⁰

Vypuknutí první světové války v červenci 1914 vyvolalo první vlnu české politické emigrace ve 20. století. Hlavními reprezentanty tohoto proudu byli politici, kteří se rozhodli působit proti setrvání českého národa v rámci rakousko-uherské monarchie. Postavili se přitom na stranu států Dohody, jejichž vítězství bylo základní podmínkou splnění programu zahraničního odboje. Při působení této politické emigrace přitom sehráli velkou roli krajané, kteří ji všemožně podporovali.⁵¹ Již v první fázi zahraničního odboje našly jeho vůdčí osobnosti útočiště ve Švýcarsku. Důležitým byl v tomto příjezd Tomáše G. Masaryka do Švýcarska v lednu 1915.⁵² Za podpory českých krajanů ve Švýcarsku a jejich organizací zde Masaryk v červenci 1915 veřejně vyhlásil boj Rakousko-Uhersku s cílem vytvořit samostatný český stát.⁵³ Společně s Masarykem zde v roce 1915 působil například Lev Sychrava, Edvard Beneš a Miroslav Plesinger-Božinov. Za přispění českých krajanských spolků ve Švýcarsku se podařilo této politické emigraci v roce 1915 odstartovat zahraniční akci, která následně od podzimu 1915 pokračovala na francouzské půdě. Také zde se česká politická emigrace se svým programem také setkala s podporou zdejších krajanů. Velký význam pro úspěch zahraničního odboje za první světové války měla skutečnost, že se na jeho stranu postavila početná komunita krajanů ve Spojených státech amerických.⁵⁴ Jako příslušníky politického exilu za první světové války lze považovat také Čechy a Slováky, kteří vystoupili proti Ústředním mocnostem se zbraní v ruce jako příslušníci československých legií.⁵⁵

---

⁵⁰ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 37.

⁵¹ Tamtéž, s. 37.

⁵² Tomáš Garrigue MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005, s. 46-64.

⁵³ Podrobněji viz: Jaroslav WERSTADT (ed.), *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935.

⁵⁴ K tomu blíže: Dagmar HÁJKOVÁ, *Naše Česká věc: Češi v Americe za první světové války*. Praha 2011.

⁵⁵ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 38.

Události roku 1938 vedoucí k uzavření mnichovské dohody, následné okleštění státu a vznik druhé republiky, jejíž krátká existence byla ukončena obsazením zbytku Čech a Moravy Německem 15. března 1939 vyvolaly po 24 letech další vlnu politické emigrace. Odchod politických emigrantů probíhal již od října 1938. Politický exil v letech 1938-1945 se od předchozího lišil svou větší diferenciací. Od počátku existovala dvě centra politického exilu, jedno na západě v čele s Edvardem Benešem, druhé v Sovětském Svazu tvořené uprchlými činiteli komunistické strany. Politický exil byl také zasažen rozpory ohledně budoucí podoby a směřování státu. Tak jako v letech 1914-1918 vstupovali Češi a Slováci do československé zahraniční armády, jejíž jednotky se tvořily jak ve Francii a Velké Británii, tak v Sovětském Svazu po jeho napadení Německem. Také za druhé světové války se politická emigrace dočkala podpory od krajanů v zahraničí. V tomto ohledu měli krajané ve Švýcarsku díky jeho neutralitě v rámci své účasti na zahraničním odboji specifické postavení. Samotné centrum zahraniční akce tentokrát leželo mimo Švýcarsko a zdejšími krajanům a jejich spolkům tak připadla úloha poskytovat materiální podporu činnosti politické emigrace. Po skončení druhé světové války někteří příslušníci politické emigrace zůstali v zahraničí kvůli nesouhlasu s vývojem státu. Jednalo se zejména o skupinu kolem generála Lva Prchaly.⁵⁶

Již tři roky po skončení druhé světové války a návratu většiny politické emigrace let 1938-1945 do osvobozené republiky nastal odchod další vlny politických emigrantů z Československa. Tato emigrace se od předchozích dvou lišila tím, že neproběhla v době války a okupace země, nýbrž po nastolení komunistického režimu. Odcházeli tak lidé, kterým hrozilo pronásledování, nebo s novým režimem nesouhlasili. Poúnoroví emigranti mířili převážně na západ Evropy, především do západního Německa. Hlavní vlnu odchodů datujeme do let 1948-1950, než došlo ke zpřísnění režimu na československých hranicích. Početnost této emigrační vlny odhadujeme na přibližně 50 000-70 000 osob.⁵⁷ Švýcarsko nepatřilo mezi hlavní cílové země poúnorové emigrace, hlavním důvodem byla švýcarská azylová politika v této době, jejímž následkem země nepřijímala větší počty emigrantů. Roku 1948 tak zamířilo do Švýcarska pouze 1 200 osob, z nichž v následujícím roce zůstala v zemi necelá

---

⁵⁶ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 38.

⁵⁷ Tamtéž, s. 39.

polovina.⁵⁸ Část poúnorových emigrantů se ve Švýcarsku zapojila do práce stávajících krajanských organizací. Mezi nejvýznamnější osobnosti poúnorového exilu ve Švýcarsku, které se do této činnosti zapojily, patřil Oldřich Černý, Miroslav Tuček a Přemysl Pitter.⁵⁹ Vztah krajanů k poúnorovému exilu nebyl zcela jednoznačný. Většina zahraničních krajanů se postavila na stranu poúnorových exulantů, menší část naopak sympatizovala s komunistickým režimem. Toto rozštěpení krajanského hnutí bylo nejvýraznější asi v případě Rakouska a tamních vídeňských Čechů. V roce 1949 zde vznikla dokonce dvě krajanská ústředí: prokomunistické Sdružení Čechů a Slováků, které udržovalo kontakty s Československem a Menšinová rada, která naopak vůči režimu v republice zastávala negativní postoj.⁶⁰ Ve Švýcarsku nebylo toto rozštěpení krajanského hnutí tak výrazné. Od Svazu československých spolků ve Švýcarsku se odštěpily pouze dva spolky, které svou početností tvořily v rámci hnutí značnou menšinu. Až do svého zániku koncem 60. let spolupracovaly tyto dva spolky s československými úřady a po celou dobu zastávaly k poúnorovým emigrantům negativní postoj.

Poúnorová emigrace se vyznačovala ještě větší diferenciací než emigrace předchozí. Byly vytvářeny exilové politické strany a byla snaha o vytvoření vrcholného orgánu exilu, který měl vést boj proti komunismu a reprezentovat celý exil.⁶¹ Poúnorový exil byl kvůli své politické, generační a sociální roztříštěnosti charakteristický rozpory mezi jednotlivými exilovými skupinami. Tyto spory se

---

⁵⁸ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 58.

⁵⁹ Oldřich Černý (1926-2013) právník, roku 1949 emigroval do USA, zde koncem 50 let spoluzakládal Společnost pro vědy a umění, V roce 1965 přesídlil do Ženevy, zde působil ve spolku Beseda Slovan, jehož byl dlouholetým předsedou. Též se angažoval ve vedení Svazu.

Miroslav Tuček (1925-2004), právník, diplomat, politik, v roce 1945, účastník domácího odboje za 2. světové války, v letech 1945-1950 člen KSČ, 1948-1950 český vicekonzul v Curychu, v září 1950 na svou funkci rezignoval a zůstal ve švýcarském exilu, od roku 1950 knihovník a později vedoucí archivář Švýcarského sociálního archivu v Curychu, působil ve švýcarské sociální demokracii. V letech 1969-1971 a 1973-1974 předseda Svazu, v 70. a 80. letech působil v exilové Čs. sociální demokracii.

Přemysl Pitter (1895-1976) protestantský kazatel, spisovatel, sociální pracovník a pacifista, Zakladatel Milíčova domu na Žižkově, v roce 1951 uprchl do Německa. Zde působil v letech 1952-1962 v uprchlickém táboře Valka. Od roku 1963 působil ve Švýcarsku, zde založil odbočku Společnosti pro vědy a umění a Husův sbor. Aktivně působil společně s Olgou Fierzovou ve spolku Československá Beseda Svatopluk Čech a od roku 1971 stál v čele správního výboru Masarykova fondu.

⁶⁰ Jaroslav VACULÍK: *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 159.

⁶¹ K vytváření exilových politických stran, konkrétně sociálnědemokratické strany viz blíže: Pavel HORÁK, *Počátky poúnorového sociálnědemokratického exilu (1948-1953)*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2014.

přenesly i do činnosti Rady svobodného Československa založené v únoru 1949.⁶² Obtížnost působení poúnorového exilu také zvýrazňovala skutečnost, že nešlo o krátké exilové období, jako tomu bylo v případě předchozích emigračních vln během obou světových válek.⁶³

Poslední, a zdaleka nejpočetnější emigrační vlna následovala po okupaci Československa státy Varšavské smlouvy, která ukončila nadějně postupující proces demokratizace nazývaný Pražské jaro. Početnost této emigrační vlny byla podmíněna usnadněním výjezdů do zahraničí od jara 1968 do podzimu 1969. Právě v tomto období došlo k emigraci drtivé většiny příslušníků posrpnové emigrace. I po uzavření hranic na podzim roku 1969 emigrace pokračovala, byť v menší míře. Emigranti přitom využívali zejména výjezdů do zahraničí jako příležitosti k setrvání na západě.⁶⁴ Co se týče početnosti této emigrační vlny, nepadá mezi uváděnými údaji úplná shoda. Počet posrpnových emigrantů je odhadován na 127 000.⁶⁵ Pro celá 60. léta je také uváděn počet 144 000 osob, které v letech 1960-1970 opustily republiku, většina z nich přitom v posledních dvou letech uvedeného období.⁶⁶ Mezi cílové země patřilo zejména Německo, Rakousko, Kanada, Spojné státy americké, Švýcarsko, Švédsko, Austrálie a Nový Zéland. Mnoho lidí emigrovalo také do Jugoslávie, ta však plnila roli tranzitní země.⁶⁷

Od poúnorového exilu se posrpnová emigrace poměrně lišila. Posrpnový exil můžeme strukturálně rozdělit do tří skupin. První skupinou byly osoby, jež byly přímo perzekuované komunistickým režimem a předpokládaly další pokračování pronásledování. Do druhé skupiny řadíme účastníky reformního hnutí, zejména bývalé funkcionáře KSČ a aktivní účastníky pražského jara a osoby, které se v reformním hnutí výrazně angažovaly. Tato skupina byla nejméně početná, avšak politicky nejvíce činná. Zdaleka nejpočetnější pak byla poslední skupina emigrantů. Jednalo se o odborníky,

---

⁶² O počátcích Rady svobodného Československa blíže pojednává například Bořivoj ČELOVSKÝ: *Politici bez moci: první léta exilové Rady svobodného Československa*. Šenov u Ostravy, 2000.

⁶³ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 39.

⁶⁴ Tamtéž, s. 40.

⁶⁵ Pavel TIGRID, *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha 1990, s. 92.

⁶⁶ Libuše PAUKERTOVÁ, *Několik základních údajů o odchodech z Československa, 1948-1991*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 27.

⁶⁷ Tamtéž, s. 29.

kteří v normalizujícím se Československu neměli dobré podmínky pro svou práci, respektive se obávali, že ji ztratí. I z tohoto důvodu nelze všechny posrpnové emigranty považovat za emigranty politické. Určitou část této třetí skupiny posrpnové emigrace tak můžeme považovat za emigraci ekonomickou.⁶⁸ Do Švýcarska, které se po srpnu 1968 rozhodlo přijímat uprchlíky z Československa, zamířilo v období let 1968-1970 asi 12 000 Čechů a Slováků.⁶⁹ Ve Švýcarsku přitom převažovaly osoby náležející do skupiny odborníků, která náležela spíše k ekonomické emigraci a osoby, které byly pronásledovány komunistickým režimem. Z těchto dvou skupin se přitom rekrutovaly vůdčí osobnosti krajanského hnutí ve Švýcarsku po roce 1968. Velmi aktivní přitom byli bývalí političtí vězni, můžeme jmenovat například Jaroslava Anděla, Bedřicha Hostičku, Jiřího Sochora a Karla Kukala.⁷⁰ Vzhledem k výrazně protikomunistickému zaměření krajanských organizací ve Švýcarsku v něm bývalí představitelé reformního proudu v KSČ nevyvíjeli žádnou činnost. Příchod posrpnové emigrace znamenal pro krajanské organizace ve světě velký impuls, její politická činnost však byla charakterizována značnou roztržitostí, s čímž se potýkaly i krajanské organizace v zemi helvetského kříže pod hlavičkou Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Po roce 1968 získali v těchto organizacích rozhodující vliv příslušníci posrpnové emigrace, jejíž příchod byl pro skomírající hnutí v podstatě záchranou.

---

⁶⁸ Miloš TRAPL, *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 39. Srov: Petr ORSÁG, *Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“*. K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968. In: Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů. (eds. Martin Foret, Marek Lapčík, Petr Orság), Olomouc 2008, s. 313.

⁶⁹ URL: http://www.fsw.uzh.ch/hstat/nls_rev/ls_files.php?chapter_var=../b, Tabulka B. 30, 15. 2. 2015.

⁷⁰ Jaroslav Anděl (1905-2005), Elektrotechnik a právník, v letech 1957-1965 vězněn po vykonstruovaném procesu, v září 1968 emigroval do Švýcarska. Člen Československého spolku Masaryk Solothurn, angažoval se ve Svazu, v letech 1971-1972 byl jeho předsedou. Působil také ve Sdružení bývalých politických vězňů.

Bedřich Hostička (1914-1996), Právník, tajemník Čsl. strany lidové, v politickém procesu se skupinou Milady Horákové odsouzen k 28 letům vězení, v roce 1963 byl amnestován, roku 1968 emigroval do Švýcarska. Zde působil ve Sdružení bývalých politických vězňů, byl členem správní rady Masarykova fondu a spolku Amitiés Helveto-tchécoslovaques.

Jiří Sochor (1917-2009), Stavební inženýr, v roce 1950 odsouzen za velezradu na 10 let, v roce 1968 emigroval s rodinou do Švýcarska, zde působil jako jednatel Sdružení bývalých politických vězňů, v letech 1976-1982 jako předseda správního výboru Masarykova fondu v letech 1980-1982 jako předseda Svazu. V letech 1982-1993 působil v USA. V letech 1993-1996 opět předsedou Svazu.

Karel Kukal (1927) skaut a bývalý politický vězeň, po únoru 1948 účastník třetího odboje. V roce 1948 byl zatčen a pro velezradu a spolčování proti republice vězněn až do roku 1962. V říjnu 1951 se účastnil nezdařeného útěku z jáchymovských uranových dolů. V roce 1968 emigroval do Švýcarska, zde založil Československého skauta v exilu.

2.3. Češi a Slováci ve Švýcarsku - stručný statistický přehled

Pro pochopení vývoje a dynamiky krajanského hnutí ve Švýcarsku je zapotřebí si uvědomit možnosti těchto organizací co se týče potencionálního okruhu členstva. Počty Čechů a Slováků usazených ve Švýcarsku nebylo vždy stejné; do značné míry záviselo na uvedených emigračních vlnách. Od tohoto počtu se přirozeně odvíjely možnosti ustavování a působení krajanských spolků ve Švýcarsku. K počtu Čechů a Slováků uvádí oficiální švýcarská statistika následující údaje.

Tabulka 1. Počet Čechů a Slováků ve Švýcarsku podle uvedené mateřské řeči⁷¹

Rok	Počet Čechů a Slováků	Z toho švýcarských občanů
1888	196	-
1900	556	-
1910	1 222	-
1920	556	-
1930	1 381	521
1941	1 082	474
1950	932	100
1960	1 236	722
1970	13 028	536
1980	14 570	1822

Z uvedeného přehledu vyplývá, že svého prvního vrcholu dosáhl počet Čechů a Slováků ve Švýcarsku před první světovou válkou. Další nárůst byl zaznamenán ve 20. letech v době hospodářské konjunktury. Od roku 1960 vykazoval počet Čechů a Slováků ve Švýcarsku mírný nárůst, ale na početnosti členstva krajanských organizací se to neprojevovalo. Svaz československých spolků ve Švýcarsku se v 60. letech potýkal se stárnutím a z toho plynoucím úbytkem členů. Je patrný výrazný nárůst k roku

⁷¹ URL: http://www.fsw.uzh.ch/hstat/nls_rev/ls_files.php?chapter_var=../b, Tabulka B. 30, 15. 2. 2015

1970 vlivem posrpnové emigrační vlny. Tato statistika dokazuje také výrazné omezení přijímání nových uprchlíků ze strany Švýcarska po roce 1970.

Uvedené údaje o počtu Čechů a Slováků majících pobyt ve Švýcarsku můžeme porovnat s početností členstva spolků sdružených ve Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Údaje v následující tabulce nám poskytnou rámcový pohled na velikost krajanských organizací ve Švýcarsku ve zkoumaném období. Jelikož se jedná o údaje z různých zdrojů, je nutné na ně nahlížet kriticky. Dalším faktorem, který uvedené počty poněkud zkresluje je skutečnost, že některé osoby byly zároveň členy dvou i více spolků. Následující tabulka tak uvádí přibližná data, která ovšem vývoj krajanských organizací popisovaný v následujících kapitolách víceméně potvrzuje.

Tabulka 2. *Počet členů Svazu, respektive do roku 1935 Sdružení československých spolků ve Švýcarsku⁷²*

Rok	Počet členů
1918	260
1935	189
1947	404
1952	246
1955	190
1957	146
1966	123
1969	823
1970	980
1981	788
1987	961 ⁷³

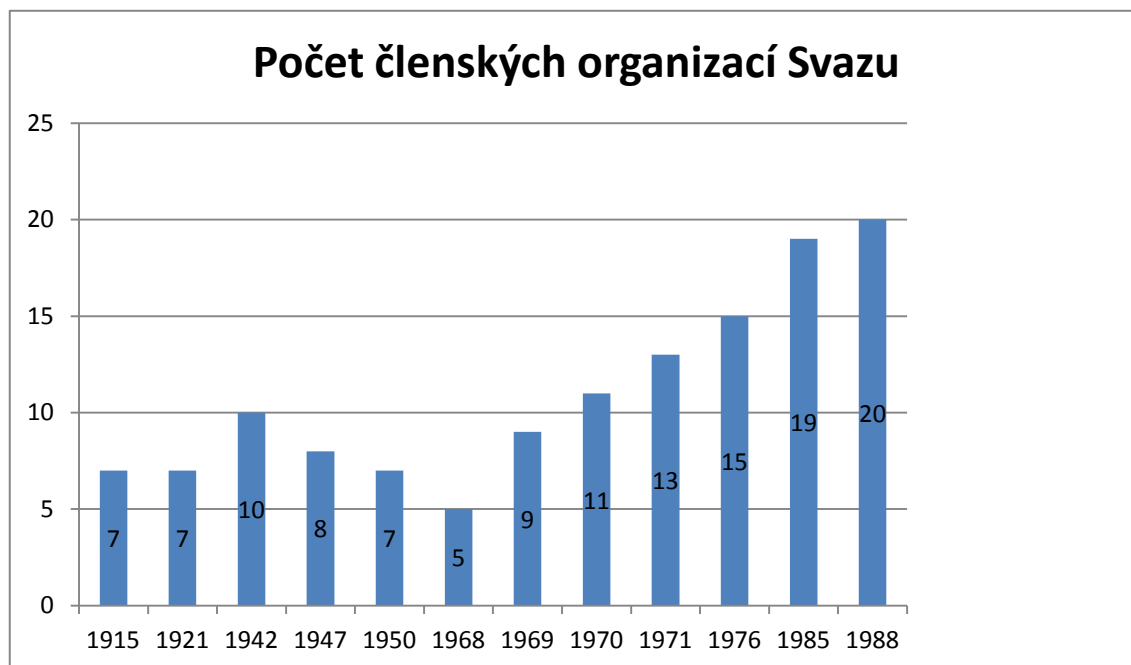
Z výše uvedených údajů je patrné, že v meziválečném období docházelo k pozvolnému poklesu členstva, k jeho nárůstu došlo až po druhé světové válce. Tento

⁷² NA, fond ČÚZ I., k. 66, Seznamy členů spolků a dotazníky zahraničního ústavu. NA, fond SSČSŠ, k. 13, zprávy o činnosti jednotlivých spolků. Miloš TRAPL, Arnošt SKOUPÝ, Miloš KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004.

⁷³ Tento počet je ovlivněn členstvím jednotlivců ve více organizacích zároveň. Ve skutečnosti se blížil spíše údaj z roku 1981.

nárůst lze vysvětlit aktivizací krajanského hnutí v době války. Tehdy vykazovalo rozsáhlou činnost, přičemž se dařilo získávat nové členy i z řad mladší generace. V průběhu 50. a 60. let počet členů setrvale klesal.

Graf 1. *Počet členských organizací Svazu*

Důvodem bylo stárnutí stávajícího členstva a nezájem mladší generace o spolkovou činnost. Nejstrmějšího nárůstu dosáhl počet členstva po příchodu emigrační vlny v letech 1968-1969, kdy počet členů spolků sdružených ve Svazu stoupl mnohonásobně. Tento počet v následujících dvaceti letech mírně klesal, ne však tak dramaticky jako v období let 1950-1968. Čísla uvedená v tabulce také dokládají poměr Čechů a Slováků organizovaných v krajanských spolcích vzhledem k jejich celkovému počtu ve Švýcarsku. Je zřejmé, že organizovaných Čechů a Slováků byla vždy menšina, nic na tom nezměnil ani vývoj po roce 1968. Tento fakt byl podstatný pro další činnost a vývoj těchto organizací. Vzájemný početní poměr Čechů a Slováků ve Švýcarsku i v krajanských organizacích lze bohužel těžko dohledat. Samy spolky si tyto statistiky nevedly a oficiální švýcarské údaje uvádějí Čechy a Slováky dohromady podle země jejich původu - Československa.

3. NÁSTIN VÝVOJE KRAJANSKÝCH SPOLKŮ ČECHŮ A SLOVÁKŮ VE ŠVÝCARSKU PŘED ROKEM 1968

3.1. Vznik prvních krajanských spolků ve Švýcarsku

Počátky českého vystěhovalectví do Švýcarska datujeme do poloviny 19. století; tehdy mělo ráz sociálně ekonomický. Čeští řemeslníci a dělníci se usazovali převážně v největším městě konfederace Curychu. Tamější Technickou univerzitu navštěvovali také čeští studenti. Z jejich podnětu tak v roce 1861 vznikl vůbec první český spolek ve Švýcarsku - Česká beseda v Curychu. Jeho existence však nebyla stálá, po svém zániku, který nastal zřejmě po několika letech činnosti, byl v 80. letech 19. století obnoven pod názvem Svornost a koncem 19. století se přetransformoval do Československé dělnické besedy. Spolek Česká Beseda v Curychu se zúčastnil 7. července 1883 sjezdu zahraničních spolků, který se konal při příležitosti výročí upálení Jana Husa v Curychu.⁷⁴ V roce 1888 vznikl další curyšský spolek - Československý spolek Hus. Oba tyto spolky ještě před koncem 19. století zanikly.⁷⁵ V roce 1870 vznikl v Curychu také Československý Sokol, jehož existence taktéž nebyla stálá. Dalším velkým městem, v němž se začalo krajanské hnutí v 19. století rozvíjet, byla Basilej. Prvním zde působícím spolkem byl v letech 1889-1896 Československý klub.⁷⁶ Výše uvedené spolky existovaly jen přechodnou dobu a zatím nedaly základ k vytvoření stabilnější organizace krajanů ve Švýcarsku.

Období od počátku 20. století do začátku první světové války v roce 1914 je ve znamení velkého rozmachu spolkové činnosti ve Švýcarsku. V roce 1901 vznikl nejstarší doposud činný krajanský spolek ve Švýcarsku Československá Beseda Slovan v Ženevě.⁷⁷ Obzvláště „plodný“ byl v tomto směru rok 1910, kdy vznikl Československý spolek Hus v Schaffhausenu, spolek Pokrok v Lausanne

---

⁷⁴ Tohoto sjezdu se účastnili zástupci 13 krajanských spolků z Evropy, mj. Československá Beseda v Paříži, Československý spolek v Berlíně a další. Blíže viz: Stanislav BROUČEK, Tomáš GRULICH, *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*. Praha 2009, s. 61.

⁷⁵ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 10. Viz také J. KOŘÁLKA, *Češi ve Švýcarsku*. In: *Češi v cizině*, Sv. 9, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. Praha 1996, s. 133-135.

⁷⁶ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 11.

⁷⁷ Tomuto spolku a jeho historii do roku 1945 se podrobně věnuje publikace: S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001.

a Československá Beseda Svatopluk Čech v Curychu. Československá Beseda Svatopluk Čech se považovala za pokračování zaniknuvšího Československého spolku Hus.⁷⁸ Vedle tohoto spolku začal v Curychu působit Spolek Českých akademiků. Zakládání spolků pokračovalo i v roce 1911; založen byl Československý spolek Český Domov v Basileji, Československý spolek Komenský v St. Gallen a Česká Beseda v Bernu.⁷⁹

Je patrné, že spolky byly zakládány ve městech, především v německojazyčné části Švýcarska, dva spolky působily ve francouzsky mluvících kantonech (Lausanne a Ženeva). Nejvýznamnějšími spolky byly Československá Beseda Svatopluk Čech v Curychu a Československá Beseda Slovan v Ženevě. Do roku 1908 procházela Československá Beseda Slovan počátečním obdobím své existence, ve kterém se potýkal s nedostatkem členstva. V prvním roce existence měl spolek 10 členů, v roce 1902 20, v roce 1907 11.⁸⁰ V době rozmachu spolkového života těsně před válkou se počet členů u velkých spolků (Čs. Beseda Slovan, Čs. Beseda Svatopluk Čech) pohyboval kolem 50-60 členů, u menších spolků to bylo asi 10-20.⁸¹ Členstvo bylo složeno převážně z řemeslníků, drobných živnostníků a dělníků. Prakticky od počátků spolkové činnosti Čechů ve Švýcarsku docházelo ke kontaktům mezi jednotlivými spolky. Důkazem toho je uskutečnění první společné porady českých spolků ve Švýcarsku 25. prosince 1911 v Bernu. Z tohoto setkání zatím nevyplynula potřeba vytvoření organizace sdružující české spolky ve Švýcarsku. Kontakty tak probíhaly mezi jednotlivými spolky a se Sdružením československých zahraničních spolků v Praze⁸².

Činnost spolků byla už od počátku zaměřena na pořádání přednášek, udržování národního povědomí a pořádání kulturních a tělovýchovných akcí. Podpůrné zaměření bylo v době před první světovou válkou spíše okrajové a to formou pořádání drobných

---

⁷⁸ NA, ČÚZ I. k. 66. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

⁷⁹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 11.

⁸⁰ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 16.

⁸¹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 12.

⁸² Sdružení československých zahraničních spolků vzniklo v roce 1906 po sjezdu krajanských organizací v Praze. Šlo o sociálnědemokratickou organizaci registrující před první světovou válkou asi 130 zahraničních organizací. Vydávalo časopis Český vystěhovalec. Viz: S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 16. O Sdružení a dalších organizacích spolupracujících s krajanskými organizacemi pojednává: S. BROUČEK, T. GRULICH, *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*. Praha 2009, s. 57-60.

sbírek a jednorázových podpor krajanům v nouzi. Důležitou činností bylo zakládání a udržování spolkových knihoven a odebírání českých časopisů. Toto zaměření bylo vlastní všem spolkům, proto není náhoda, že se už od počátku spojovaly ke společným zájezdům do Kostnice. První takový zájezd všech českých spolků ve Švýcarsku se konal 6. července 1912, kdy k Husovu kameni položili zástupci spolků společný věnec.⁸³ Hlavním tělovýchovným spolkem byl Sokol, v roce 1913 byl při spolku Slovan v Ženevě založen tělocvičný odbor, který měl v tomto roce 26 členů.⁸⁴ Činnost vyvíjel až do roku 1921, kdy zanikl pro odstěhování většiny cvičících a nedostatkem dorostu a zvýšení nájmu tělocvičny, které bylo nad možnosti spolku.⁸⁵

Léta 1901-1914 považujeme za období, kdy se vytvářela struktura krajanských organizací ve Švýcarsku. Přes organizování společných setkání se však zatím nepodařilo založit ústřední organizaci, která by české spolky ve Švýcarsku sdružovala. Konec tohoto období přinesla první světová válka, jež vypukla dne 28. července 1914.

3.2. První světová válka - Vznik Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku a boj za českou samostatnost

Ačkoli je Švýcarsko neutrálním státem a bojů první světové války se neúčastnilo, na české krajany a jejich spolky měla válka zásadní vliv. Ten se projevil v několika rovinách. Řada krajanů měla stále rakouské občanství, proto také někteří po vyhlášení mobilizace narukovali do rakouské armády. Část švýcarských Čechů naopak zůstala ve Švýcarsku, někteří se naopak přihlásili do vznikající roty Nazdar ve Francii, ačkoli výbor pařížské krajanské kolonie nedoporučoval vstupovat švýcarským Čechům do vojenských jednotek ve Francii s ohledem na švýcarskou neutralitu.⁸⁶ Spolky zastávaly od počátku války protirakouský postoj a například ženevský spolek Československá Beseda Slovan ústy svého výboru nedoporučoval krajanům nástup na frontu v uniformě

---

⁸³ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 13.

⁸⁴ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 26.

⁸⁵ NA, fond ČÚZ I. k. 66. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

⁸⁶ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 13. Stanislav BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 29.

rakouské armády.⁸⁷ Spolek Svatopluk Čech v Curychu se dokonce snažil svolat společné porady krajanských organizací ve Švýcarsku, aby zamezil odchodu Čechů do rakouské armády.⁸⁸ Odchod části švýcarských Čechů do vojenské služby zapříčinil úbytek členstva ve spolcích, avšak tato skutečnost nevedla k výraznému omezení, nebo dokonce zániku spolkové činnosti. Protirakouský postoj českých spolků nevyvolal u jejich členů výhradně souhlasné stanovisko; několik krajanů v Ženevě podle zprávy výboru spolku Slovan ze strachu ukončilo členství.⁸⁹

Válka s sebou přinesla také změny v činnosti krajanských spolků ve Švýcarsku. Ta hlavní nastala se vznikem protirakouského odboje a emigrací některých jeho představitelů do zahraničí. První český politický emigrant dorazil do Švýcarska v září 1914; byl jím Lev Sychrava, redaktor Národní politiky.⁹⁰ Sychrava se usadil v říjnu 1914 v Ženevě a okamžitě navázal kontakty se spolky Beseda Slovan a Beseda Svatopluk Čech v Curychu. Jeho cílem bylo vytvořit zpravodajský kanál pro předávání zpráv do zahraničí a vést ze Švýcarska protirakouskou kampaň.⁹¹ Sychrava nezůstal v Ženevě dlouho osamocen, na konci listopadu ho následovali Pavel Baráček a Josef Lavička, který se stal hlavním prostředníkem mezi spolkem Beseda Slovan a T. G. Masarykem během Masarykova ženevského pobytu. Spolu s nimi zde působil Rudolf Kepl, který zajížděl do Ženevy z Paříže.⁹² Počátky působení Lva Sychravy v Ženevě byly poněkud poznamenány nařčením funkcionáře spolku Beseda Slovan J. Chocholouškem, jemuž se zdálo Sychravovo konspirační jednání podezřelé a považoval ho za rakouského špiona. Tato aféra měla za následek ochladnutí vztahů mezi Sychravou a spolkem Beseda Slovan.⁹³ Neznamenalo to však přerušení kontaktů mezi spolkem a zahraničním odbojem.

---

⁸⁷ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 28.

⁸⁸ Stanislav BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 28-29.

⁸⁹ Tamtéž, s. 29.

⁹⁰ Lev Sychrava (1887-1958) právník, novinář, politik. V letech 1914-1916 působil ve Švýcarsku, vydával zde čtrnáctideník Československá samostatnost, po vzniku ČSR velvyslancem v Paříži, později redaktor Národního osvobození a jeden z představitelů Čs. obce legionářské. V letech 1939-1945 vězněn v koncentračním táboře Buchenwald. Po roce 1948 emigroval do Velké Británie, krátce před smrtí se vrátil do ČSR.

⁹¹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 15.

⁹² Stanislav BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 30.

⁹³ Tamtéž, s. 31.

Jak již bylo zmíněno výše, spolek Beseda Svatopluk Čech v Curychu projevoval od vypuknutí války snahu o společné porady a postup českých spolků ve Švýcarsku. Tato snaha nezůstala dlouho bez odezvy, a tak se dne 3. ledna 1915 uskutečnila v Bernu z iniciativy Vicence Chudoby a Jana Kyjovského, funkcionářů Besedy Svatopluk Čech, konference českých spolků ve Švýcarsku.⁹⁴ Toto jednání se do dějin krajanského hnutí ve Švýcarsku zapsala dvěma zásadními činy. Prvním významným rozhodnutím bylo založení ústřední organizace, Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku (dále Svaz). Předsednictví ve Svazu zaujal spolek Beseda Svatopluk Čech, který měl svolávat společné porady nejméně jednou ročně. Kromě lepší koordinace postupu a spolupráce krajanských spolků bylo motivem odpoutání se od Sdružení československých spolků zahraničních v Praze, na které padalo, díky jeho kontaktům s krajany v zahraničí, podezření, že jsou postoje Čechů ve Švýcarsku ovlivňovány z Prahy.⁹⁵ Vznik Svazu v lednu 1915 je zásadním milníkem v dějinách českých krajanských spolků ve Švýcarsku. Poprvé zde byla vytvořena ústřední organizace sdružující spolky na území Švýcarska, která zároveň koordinovala jejich postup. To, že šlo o důležitý krok směrem ke zkvalitnění spolkové činnosti, dokládá přetrvání Svazu až do dnešních dnů. Druhou zásadní událostí bernského jednání bylo zveřejnění stanoviska švýcarských Čechů k mezinárodní situaci. V Manifestu Čechů švýcarských se Češi žijící ve Švýcarsku přihlásili k akci za samostatnost českého národa a k „demokratickým a svobodomyslným tradicím dějin českého národa“. Pod Manifest se podepsali zástupci všech spolků.

Dalším velkým impulsem pro zahraniční odboj a pro české spolky ve Švýcarsku byl příjezd T. G. Masaryka do Ženevy v lednu 1915.⁹⁶ Do 21. února 1915 zde pobýval inkognito, jeho přítomnost byla utajována. V tento den jej navštívila delegace spolku

---

⁹⁴ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 33. Vytvoření ústřední organizace krajanských spolků ve Švýcarsku nebylo v období formování zahraničního odboje proti Rakousko-Uhersku ojedinělé. Na přelomu ledna a února 1915 vznikla v Paříži Národní rada československých kolonií a v březnu 1915 byl založen Svaz československých spolků na Rusi. Viz blíže: Tomáš Garrigue MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005, s. 48-49.

Jan Kyjovský (1886-1963), čs. důstojník a diplomat. Za první světové války působil v krajanských spolcích, spolupracoval s Maffii, v meziválečném období byl konzulem v New Yorku. Dožil v exilu v USA.

⁹⁵ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 33.

⁹⁶ Své působení ve Švýcarsku popsal Masaryk ve Světové revoluci. Viz: T. G. MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005, s. 46-64.

Beseda Slovan a požádala ho o vystoupení před ženevskými krajany, jehož obsahem měla být situace v českých zemích. Masaryk pozvání přijal, a tak se 23. února 1915 zúčastnil oslavy čtrnáctého výročí založení Besedy Slovan. Zde za přítomnosti 36 krajanů vylíčil poměry v Čechách od vypuknutí války.⁹⁷ Z následné diskuse vyplynuly úkoly, jimiž měl spolek přispět ke splnění cílů zahraničního odboje. Tím hlavním měla být veřejná podpora boje za samostatnost českého národa a informování švýcarské veřejnosti. Je třeba poznamenat, že Masaryk byl poněkud překvapen tím, že se jeho posluchači vyslovovali pro republikánskou formu státního uspořádání budoucího státu.⁹⁸ Důvodem bylo jejich ovlivnění švýcarským modelem. Toto republikánské nadšení se u švýcarských Čechů projevovalo nejen při této příležitosti.

O velikonočních 1915 se v Bernu konala již třetí konference Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku. Konferenci předsedal předseda spolku Hus ze Schaffhausenu Josef Linhart, úvodní referát měl Jan Kyjovský z Besedy Svatopluk Čech, přičemž jeho zvolání „Ať žije česká republika“ určilo atmosféru, v níž se konference odehrávala.⁹⁹ Odmítnuty byly snahy spojovat budoucnost českých zemí s carským Ruskem. Představitelé spolků přitom přišli s kritikou Pařížské kolonie, jež vyslala na konferenci své zástupce. Této konferenci se účastnilo asi 60 osob včetně Lva Sychravy.¹⁰⁰ Masarykovo rozhodnutí zůstat v exilu a vést odtud protirakouský odboj se odrazil na podílu krajanských organizací na této akci. Hlavní těžiště činnosti se přesunulo z krajanských organizací na formující se politický exil, který byl ve spojení s domácí českou politikou.¹⁰¹ Představitelé českých krajanských spolků však nerezignovali a snažili se tomuto politickému exilu všemožně pomáhat. To se prvně projevilo při zakládání exilových periodik, zejména Československé samostatnosti, již vydával od 22. srpna 1915 Lev Sychrava. Další významná úloha krajanských spolků ve Švýcarsku spočívala v předávání tajných zpráv mezi Národní radou v Paříži a Maffii.

---

⁹⁷ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 35.

⁹⁸ Tamtéž, s. 37.

⁹⁹ Tamtéž, s. 39.

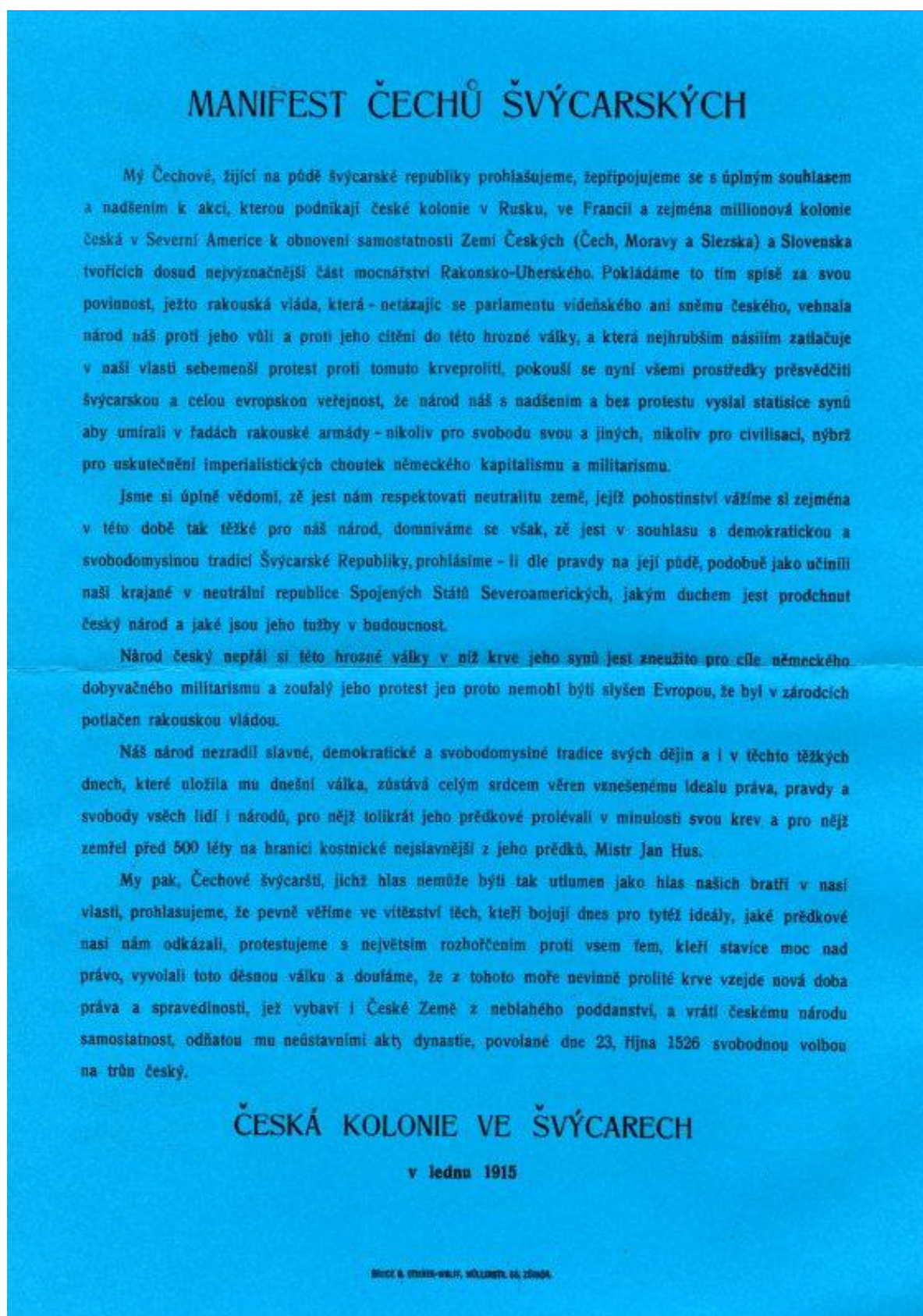
¹⁰⁰ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 15. Stanislav BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 39.

¹⁰¹ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 39.

Hlavním organizátorem této činnosti byl Jan Kyjovský, který spolupracoval se Lvem Sychravou.¹⁰²

Obrázek 1. *Manifest Čechů švýcarských*

Vrcholem činnosti T. G. Masaryka ve Švýcarsku byla bezesporu jeho vystoupení při oslavách 500. výročí upálení Jana Husa.¹⁰³ Již 4. července vystoupil v Curychu, kam byl pozván představiteli spolku Beseda Svatopluk Čech.¹⁰⁴ Ve své přednášce se vyslovil pro samostatnost českých zemí a vyzval zahraniční Čechy k zapojení do odboje. Této slavnosti se zúčastnilo, podle odhadu rakouského konfidenta, asi 300-400 osob.¹⁰⁵ O dva dny později, 6. července 1915, následovalo Masarykovo vystoupení v Ženevě. Toto vystoupení, ve kterém otevřeně nastínil program a cíle zahraničního odboje, vyvolalo značný ohlas ve švýcarských novinách a zahraničním tisku.¹⁰⁶ Poprvé tak veřejně vyhlásil boj Rakousko-Uhersku a dosáhl umocnění svého postavení v čele zahraničního odboje. Jako vyhlášení války Rakousko-Uhersku interpretovaly Masarykovo vystoupení vídeňské noviny Neue Freie Presse.¹⁰⁷ Na slavnosti, které se účastnilo 1 200 - 1 600 osob¹⁰⁸, nevystupoval pouze T. G. Masaryk, nýbrž také Ernest Denis a Lucien Gautier.

Jak již bylo výše naznačeno, vystoupení T. G. Masaryka v Curychu a zejména v Ženevě neušly pozornosti Vídně. Nešlo přitom jen o vídeňský tisk; také rakouská policie se snažila proniknout do struktur zahraničního odboje. Již na konci června 1915

---

¹⁰³ Viz: Jaroslav WERSTADT (ed.), *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935. Důvod, proč k tomuto veřejnému vystoupení proti Rakousko-Uhersku došlo až téměř po roce od zahájení války, vysvětlil Masaryk ve Světové revoluci nedostatkem finančních prostředků pro vedení zahraničního odboje na samém počátku války. Viz: T. G. MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005, s. 55.

¹⁰⁴ Jednání o Masarykově pozvání neproběhlo zcela hladce; původně měl na oslavách vystoupit Vítězslav Štěpánek, profesor pražské obchodní akademie a příznivec orientace na carské Rusko. Hlasování však vyznělo ve prospěch pozvání Masaryka. Viz: S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 44. Na Masarykovo vystoupení v Curychu vzpomínal o 20 let později Josef Linhart ze spolku Hus v Schafhausenu. Viz blíže: Josef LINHART, *K Masarykově vystoupení v Curychu 4. července 1915*. In: *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*, ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 40-43. Z pohledu spolku Beseda Svatopluk Čech zaznamenal toto vystoupení a předcházející události jeho předseda Arnošt Jokl. Viz: Arnošt JOKL, *Husova oslava v Curychu r. 1915*. In: *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*, ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 44-47.

¹⁰⁵ Viz: J. WERSTADT (ed.), *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935, s. 37.

¹⁰⁶ Text Masarykovy řeči nalezneme ve sborníku: J. WERSTADT (ed.), *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935, s. 19-20. Co se týče vzpomínek na ženevské vystoupení T. G. Masaryka, je třeba zmínit příspěvek Josefa Lavičky z Besedy Slovan: Josef LAVIČKA, *V Ženevě před dvaceti lety*. In: *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*, ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 56-58. O významu Masarykova projevu v Ženevě viz blíže: Lev SYCHRAVA, *Vzpomínka na červenec 1915*. In: *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*, ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935 s. 59-62.

¹⁰⁷ T. G. MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005, s. 55.

¹⁰⁸ S. BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 45.

přijeli do Ženevy dva agenti, kteří měli zjistit Masarykovy styky, jeho cíle a předávání informací mezi zahraničním a domácím odbojem. Informace o spojení mezi zahraničním odbojem a krajanskými spolky zjišťoval také rakouský vojenský přidělenec v Bernu. Byl přitom odkázán na důvěrníky, kteří měli zjišťovat informace od méně opatrných členů spolků. Tato snaha se však nesetkala s velkým úspěchem. Ve spise ze 13. června 1915 pak konstatuje, že „*se podařilo získati několik údajů o nejdůležitější záležitosti, pokud totiž zdejší Češi, sledující velezrádné tendence, jsou ve spojení se svými stejně cítícími druhy v monarchii...předsedové českých spolků ve Švýcarsku to chovají před obyčejnými členy ve veliké tajnosti a kromě toho se zdá být jisto, že mají více osob, které cestují častěji z monarchie a prostředkují písemný styk*“.¹⁰⁹ Prověřování ze strany rakouských úřadů se tak českým spolkům nevyhnulo a 18. července podal vojenský přidělenec dlouhou zprávou nazvanou „Velezrádné české spolky v cizině“. V úvodu zmiňuje Manifest Čechů švýcarských a jeho velezrádný obsah. Zmiňuje se také o důvěrníkovi, jenž se „stal členem českých spolků v Bernu a přinesl cenné zprávy o činnosti těchto lidí“. Znovu je zmiňována opatrnost, se kterou představitelé spolků postupovali, která nutila onoho důvěrníka ke zdrženlivosti, aby neupoutal pozornost. Samotné české spolky zpráva popisuje takto: „*České spolky, jež vesměs projevují snahy velezrádné, skládají se většinou z řemeslníků a malých činovníků. Určiti jejich počet je obtížné. Spolek v Bernu*¹¹⁰ *má jen 30-40 členů, kdežto spolky v Curychu a Ženevě čítají sto i více členů; v Lausanne a Šáfhúzích*¹¹¹ *existují též; střeďiště je v Curychu. Počet členů hraje malou úlohu, poněvadž se hmotné a mravní podpory dostává spolkům od Čechů a osob jiných, kteří formálně, z různých důvodů nechtějí býti členy těch spolků.*“¹¹² Hlavní nebezpečí spočívající v činnosti švýcarských Čechů vidí červencová zpráva v jejich úzkém spojení s nepřáteli monarchie a předávání zpráv těmto nepřátelům.¹¹³ Do sledování spolků bylo zapojeno i rakouské vyslanectví v Bernu a konzulární úřady v Curychu, Ženevě a Lausanne. Největší pozornost byla pochopitelně věnována Besedě Svatopluk Čech a Besedě Slovan.¹¹⁴ Rakouské

---

¹⁰⁹ Milada PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937, s. 610.

¹¹⁰ Míňna Česká Beseda v Bernu.

¹¹¹ Míňn spolek Pokrok Lausanne a Hus Schaffhausen.

¹¹² M. PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937, s. 611

¹¹³ Podrobněji viz M. PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937, s. 611-614.

¹¹⁴ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 17.

vyslanectví si stěžovalo u švýcarské federální vlády na šíření Manifestu Čechů švýcarských, které probíhalo v létě 1915 zvláště intenzivně. Žádosti bylo vyhověno, šíření textu bylo zakázáno a v sídle Sdružení českých spolků ve Švýcarsku proběhla policejní razie. K rozpuštění Sdružení však nedošlo, podmínkou bylo zdržení se šíření protirakouské propagandy. V srpnu 1915 pak vojenský přidělenec přichází na stopu Jana Kyjovského.¹¹⁵ Po vypuknutí knoflíkové aféry v říjnu 1915 byly odhaleny osoby podílející se na předávání zpráv - Edvard Beneš¹¹⁶, Lev Sychrava a Jan Kyjovský.¹¹⁷ Žádosti rakouské strany o zásah proti Sychravovi a jeho činnosti byly vyslyšeny na začátku roku 1916; Sychrava byl zatčen a vypovězen ze Švýcarska. Na jeho činnost navázal Miroslav Plesinger-Božinov. Oslabení pozice krajanských spolků ve Švýcarsku v rámci zahraničního odboje znamenal i říjnový odchod T. G. Masaryka do Paříže.¹¹⁸

Obrázek 2. Restaurace Plattengarten se stala dějištěm vystoupení T. G. Masaryka v Curychu 4. července 1915

Červencové události roku 1915 znamenaly pro krajanské hnutí ve Švýcarsku vrchol jeho činnosti za první světové války. Po vypovězení a odjezdu hlavních

¹¹⁵ M. PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937, s. 617.

¹¹⁶ Beneš odešel do exilu 1. září 1915, podařilo se mu tak uniknout z dosahu rakouské policie.

¹¹⁷ M. PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937, s. 617.

¹¹⁸ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 48.

představitelů odboje se spolky ocitly v částečné izolaci od hlavního dění, které se odehrávalo na půdě Československé národní rady v Paříži.¹¹⁹ Také zásahy švýcarských úřadů proti politické činnosti spolků vedly k od roku 1916 k částečnému utlumení dosavadní činnosti. V jednatelské zprávě spolku Beseda Slovan za druhé pololetí roku 1916 se konstatuje: „*Spolek postrádal jakéhokoliv spojení s Národní radou v Paříži, kterážto okolnost je velmi politováníhodná, neboť tím značně utrpěla činnost našeho spolku. Vzдор tomu spolek náš přičiňuje se, by co možno nejvíce bylo ze Ženevy odvedeno na dobrovolníky a skoro všichni naši členové platí řádně svoji měsíční daň k tomu účelu.*“¹²⁰ Sbírkou pro rodiny českých dobrovolníků ve francouzské armádě se členstvo Besedy Slovan zúčastnilo a za celou dobu války tato sbírka vynesla asi 4 000 švýcarských franků.¹²¹ Ve prospěch českých dobrovolníků ve Francii pořádala Beseda Slovan v listopadu 1916 kulturní večer, při němž vystoupil tělocvičný odbor, následovala ukázka českých tanců v krojích a místní orchestr k tomu zahrál několik českých skladeb.¹²² V pořádání kulturních akcí na podporu boje za samostatnost nezůstaly pozadu ani jiné spolky. Například Beseda Svatopluk Čech pořádala v roce 1916 i v roce 1917 divadelní představení, spolek Pokrok v Lausanne pořádal přednášky o České historii.¹²³

Po částečném útlumu činnosti v roce 1916 a ještě částečně roku 1917 se spolkový život Čechů ve Švýcarsku začal oživovat. Vliv na tuto skutečnost měl průběh války a úspěchy zahraničního odboje. Tyto skutečnosti znamenaly příliv nových členů. Tuto skutečnost demonstruje příklad Besedy Slovan, která měla na počátku války v roce 1914 28 členů, na jejím konci v roce 1918 to bylo členů 60.¹²⁴ U spolku Beseda Svatopluk Čech uvádí Miloš Trapl počet členů v roce 1918 kolem 200, zmiňuje však

¹¹⁹ Určitý vliv na to měl i postoj E. Beneše, který od roku 1916 zastával názor, že krajanské organizace mají mít v politické struktuře odboje jen pomocnou funkci. Viz: S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 50.

¹²⁰ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 49.

¹²¹ NA, fond ČÚZ I., k. 66. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

¹²² Tamtéž, k. 66. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků. Srov. M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 17. Ke kulturní činnosti spolku Beseda Slovan v Ženevě blíže viz: Stanislav BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 52-54.

¹²³ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 17.

¹²⁴ NA, fond ČÚZ I. k. 66.

skutečnost, že jde o neověřený zdroj.¹²⁵ Ve dnech 23. - 24. února 1918 se v Bernu uskutečnila konference delegátů českých krajanských spolků ve Švýcarsku.¹²⁶ Na tomto jednání se zástupci spolků plně ztotožnili s obsahem Tříkrálové deklarace a projevíli podporu zahraničnímu odboji. Schválena také byla změna názvu Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku; nově se nazýval Sdružení českých spolků ve Švýcarsku. Schváleny byly také stanovy Sdružení.¹²⁷ V říjnu 1918 se s krajany v Curychu setkala delegace pražského Národního výboru tvořenou Václavem Klofáčem, Gustavem Habrmanem a Františkem Staňkem.¹²⁸ Krátce poté 28. října 1918 se cíl domácího a zahraničního odboje naplnil. Vznikla samostatná Československá republika a 11. listopadu skončila vítězstvím Dohody přes čtyři roky trvající válka.

3.3. Mezi dvěma světovými válkami

S koncem války se otevřela švýcarským Čechům možnost navrátit se do svobodné vlasti. Někteří této možnosti využili, zejména svobodní muži. Na první valné hromadě spolku Beseda Slovan 25. ledna 1919 bylo zaznamenáno 53 činných členů, z nich 13 odcestovalo a naopak dva přistoupili. Celkově spolek k tomuto datu čítal 42 členů.¹²⁹ Podobně na tom byly ostatní spolky. Pro jejich činnost to nebylo omezující a tak po celá dvacátá léta vykazovaly mírný přírůstek počtu členů. Vznikaly i nové spolky, na samotném konci války vznikl Československý spolek Havlíček v Bielu, obnovena byla činnost spolku Domov v Basileji, v Luzernu se ustavil Československý spolek Palacký. Také v Curychu vznikl nový spolek - Československý dělník.¹³⁰ Od roku 1921 po krátký čas působil krajanský spolek v Arbonu.¹³¹ V říjnu 1925 byla obnovena činnost

---

¹²⁵ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 17.

¹²⁶ V letech 1916 a 1917 se nekonaly sjezdy Ústředního Svazu českých spolků ve Švýcarsku, a to jak pro obavy ze zákroku švýcarských úřadů, tak pro nedostatek financí a izolace od ústředí zahraničního odboje. Viz: Stanislav BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 51.

¹²⁷ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 17.

¹²⁸ Druhá část delegace v čele s Karlem Kramářem cestovala do Ženevy přes Bern 25. října 1918. V Bernu se setkala se skupinou vedenou Klofáčem. Viz: S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 55-56.

¹²⁹ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 63.

¹³⁰ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 17.

¹³¹ NA, fond ČÚZ I. k. 66. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

curyšského Sokola, počet zakládajících členů byl 22.¹³² Vznik ČSR znamenal také změnu názvu ústřední krajanské organizace ve Švýcarsku na Sdružení československých spolků ve Švýcarsku. V letech 1921-1935 vydávalo Věstník československých spolků ve Švýcarsku (od roku 1925 Věstní československé kolonie, od roku 1934 Čechoslovák). Po skončení války nebyla pozice Ústředí tak silná, projevovalo se to zejména u ženevské Besedy Slovan. Na začátku roku 1919 probíhaly ve spolku debaty o vystoupení z Ústředí a jeho případné zrušení. Původně souhlasné stanovisko valné hromady spolku s vystoupením se podařilo zvrátit.¹³³ Sjezdu v Basileji v roce 1926 se tak zúčastnily všechny spolky, které byly až dosud členy Ústředí. Přes pochyby o smyslu existence Ústředí ve 20. a na přelomu 30. let nedošlo ke zrušení této organizace. Hlavní náplní spolkové činnosti bylo pořádání přednášek, oslav významných výročí, každoročních zájezdů do Kostnice. Další oblastí byla činnost sociální; Na sjezdu Ústředí československých spolků ve Švýcarsku v roce 1926 v Basileji byl z podnětu spolku Pokrok v Lausanne založen úmrtní fond. Při příležitosti 80. narozenin T. G. Masaryka v roce 1930 byl při Československé obchodní komoře v Curychu ustaven Masarykův fond.¹³⁴

Obrázek 3. Spolek Československá Beseda Slovan v roce 1926

¹³² Tamtéž, k. 66. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

¹³³ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 69-70.

¹³⁴ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 18.

Spolky navázaly nové kontakty s československým vyslanectvím v Bernu a konzulátem v Ženevě. V září 1919 se zástupci spolků zúčastnili sjezdu krajanských spolků v Praze, které pořádalo Sdružení československých spolků zahraničních.¹³⁵ Kontakty s domovem byly od roku 1928 vedeny přes nově vzniklý Československý ústav zahraniční (ČÚZ), který zřídilo Ministerstvo zahraničních věcí v Praze.¹³⁶ Předsedou této instituce se stal Jan Auerhan, autor řady prací o českých krajanech v zahraničí.¹³⁷ Na přelomu 20. a 30. let žilo v zahraničí téměř 2 miliony Čechů a Slováků, z toho 1,3 milionu v USA, další početné kolonie čítající přes 100 000 osob se nacházely v Maďarsku, Jugoslávii a Rakousku. Počet československých občanů žijících ve Švýcarsku byl v roce 1930 uváděn českým konzulátem v Curychu uváděn 5 223 osob, z toho v obvodu tohoto konzulátu 3 544 osob. Nejvíce československých příslušníků žilo v kantonu Curych (1 818), následoval kanton St. Gallen (552), Aargau (229), Graubünden (217), Luzern (189), Thurgau (148). V ostatních kantonech v obvodu curyšského konzulátu nepřesahoval počet zde žijících československých příslušníků 100 osob.¹³⁸ Zpráva curyšského konzulátu ze 14. května 1930 o poměrech v krajanských organizacích východního Švýcarska uvádí v Curychu tři spolky: Československou Besedu Svatopluk Čech s asi 75 členy, Československého dělníka s asi 35 členy a Sokola s 35 členy. Členstvo Besedy Svatopluk Čech je v této zprávě charakterizováno jako středostavovské, s velkým podílem švýcarských státních občanů, jejichž děti jsou již asimilovány. Členové Československého dělníka byli převážně dělníci se sociálně demokratickou a u některých členů komunistickou orientací. Vliv komunistických členů zpráva považuje za slabý, proti období poválečnému. Je zmiňována i činnost Československé obchodní komory v Curychu.¹³⁹ V St. Gallenu je zmiňován spolek Komenský, který měl v roce 1930 14 členů (z toho 5 švýcarských občanů), převážně drobných živnostníků. Spolková činnost tohoto spolku byla omezena na konání valných hromad a udržování spolkové činnosti. Je patrné, že se na tomto stavu podepsal úbytek členů, který začal od poloviny 20. let (po válce měl spolek

---

¹³⁵ S. BROUČEK, T. GRULICH, *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*. Praha 2009. s. 62.

¹³⁶ K tomu blíže: Tamtéž, s. 45-50. Československým ústavem zahraničním se zabývá: S. BROUČEK: *Krajané a Domov. Nástin dějin Československého ústavu zahraničního (1928-1939)*. Praha 1985.

¹³⁷ Například: Jan AUERHAN, *Československé menšiny za hranicemi*, Praha 1918. TÝŽ, *Československé jazykové menšiny v evropském zahraničí. Národní poměry, v nichž žijí a vztahy, které je poutají k staré vlasti*. Praha 1935. TÝŽ, *Pokus o demografii zahraničních Čechů a Slováků*. 1936.

¹³⁸ NA, fond ČÚZ I. k. 66. Zpráva konzulátu v Curychu o poměrech v krajanských spolcích.

¹³⁹ Československá obchodní komora v Curychu byla vedena továrníkem Arnoštem Joklem, předsedou Československé Besedy Svatopluk Čech.

Komenský 50 členů) a tento spolek jím byl zasažen velmi citelně. O Československém spolku Hus v Schaffhausenu a spolku Palacký v Luzernu se pracovníkům konzulátu nepodařilo nic bližšího zjistit.¹⁴⁰ Český Domov v Basileji měl na přelomu 20. a 30. let 17 členů. Spolek Československá Beseda Slovan v Ženevě měla v roce 1930 67 členů (maximálního počtu bylo dosaženo v roce 1928 - 76 členů), Pokrok v Lausanne měl v roce 1931 17 členů.¹⁴¹

Na přelomu 20. a 30. let se na spolkovém životě Čechů a Slováků ve Švýcarsku projevíly důsledky hospodářské krize. V této době Švýcarsko nepřijímalo nové přistěhovalce, to se začalo projevovat v úbytku a stárnutí členské základny spolků. Tento trend potvrzují výsledky dotazníkového průzkumu, který koncem roku 1935 provedl mezi krajanskými spolky ve Švýcarsku Československý ústav zahraniční.¹⁴²

Obrázek 4. *Spolek Pokrok Lausanne na výletě v roce 1935*

¹⁴⁰ NA, fond ČÚZ I. k. 66. Zpráva konzulátu v Curychu o poměrech v krajanských spolcích.

¹⁴¹ Tamtéž, Zpráva konzulátu v Curychu o poměrech v krajanských spolcích.

¹⁴² Tamtéž, Korespondence.

Počet členů Besedy Svatopluk Čech v této době klesl na 57, stále to však bylo nejvíce ze všech spolků. Členstvo tvořili asi z poloviny živnostníci, druhá polovina byli dělníci a úředníci. Díky svému vlivu na vedení Sdružení československých spolků ve Švýcarsku se považoval za vedoucí spolek celé čsl. kolonie ve Švýcarsku. Spolková činnost byla orientována na společenské, osvětové a propagační akce, mimo jiné se podílel na podpoře doplňovací školy při curyšském konzulátu. Spolek měl také vlastní podpůrný fond pro své dělnictvo a podílel se na úmrtním fondu. Spolková knihovna čítala v této době 550 svazků. Předseda spolku Arnošt Jokl si v odpovědi Československému ústavu zahraničnímu stěžuje na stálý úbytek členstva a jeho stárnutí.¹⁴³ Další curyšský spolek - Československý dělník měl na konci roku 1935 21 členů, kteří mohli využívat spolkovou knihovnu o 200 svazcích a v případě nezaměstnanosti nebo nemoci podpory od spolku. Hlavním tělovýchově zaměřeným spolkem byl Sokol Curych. Ve 30. letech se také potýkal s úbytkem členů, v roce 1935 jich měl 26. Členové curyšského Sokola se účastnili všesokolských sletů v Praze, Husových oslav, oslav 28. října a oslav výročí narození T. G. Masaryka. Kromě tělovýchovné činnosti spolek pořádal přednášky a divadelní představení, v roce 1935 založili jeho členové se členy Československého dělníka Český pěvecký kroužek. Spolek měl i svou knihovnu o 150 svazcích. Spolek Český Domov v Basileji čítal v roce 1935 17 členů, z toho 5 žen, pořádal přednášky, hudební večírky a udržoval spolkovou knihovnu se 165 knihami. Situace Československého spolku Pokrok v Lausanne se v roce 1935 nelišila od ostatních spolků; úbytek členů pokračoval (v roce 1935 14 členů) a noví nepřicházeli. Tím utrpěla spolková činnost, která byla omezena na organizování společných výletů s Československou Besedou Slovan v Ženevě. Význam tohoto spolku tkvěl ve spravování úmrtního fondu. Beseda Slovan v Ženevě měla v roce 1935 54 členů, to z ní činilo druhý nejpočetnější spolek ve Švýcarsku. Spolek měl vlastní podpůrný fond, pořádal přednášky (v letech 1931-1935 bylo pořádáno 39 přednášek), slavnosti k různým výročím a představení loutkového divadla. Spolková knihovna měla 574 svazků.¹⁴⁴

O velikonocích roku 1935 (21. a 22. dubna) se konala konference Ústředí československých spolků ve Švýcarsku. Jejím hlavním výsledkem bylo vytvoření druhého ústředního orgánu krajanských spolků ve Švýcarsku z důvodu nesouhlasu

---

¹⁴³ NA, fond ČÚZ I. k. 66. Korespondence.

¹⁴⁴ Tamtéž, k. 66. Výsledky dotazníkové akce.

spolků s vedením Ústředí, které bylo v rukou Besedy Svatopluk Čech. Do čela Svazu československých spolků ve Švýcarsku se postavila Beseda Slovan v Ženevě, členy se staly spolky Český Domov v Basileji, Česká Beseda v Bernu, Komenský v St. Gallen a Pokrok v Lausanne. Šlo tedy o všechny spolky působící mimo Curych. Curyšské spolky - Československá Beseda Svatopluk Čech, Československý dělník a TJ Sokol Curych tvořily nadále dosavadní Ústředí.¹⁴⁵ Došlo tak k rozštěpení jednotné zastřešující organizace sdružující československé spolky ve Švýcarsku.

Je patrné, že přes dobré styky spolků s ČSR docházelo v meziválečném období k postupné stagnaci a to jak v početnosti členské základny, tak i ve spolkovém životě. Zvláště tím byly postiženy menší spolky. K tomu se v roce 1935 přidalo rozštěpení Ústředí československých spolků ve Švýcarsku. Za této situace zastihly československé spolky ve Švýcarsku události konce 30. let, jež vyvrcholily vypuknutím druhé světové války.

3.4. Druhá světová válka - období nové aktivity

Uzavření mnichovské dohody a následné územní a politické změny v ČSR nezůstaly u krajanských spolků ve Švýcarsku bez odezvy. Již 8. října 1938, tři dny po své abdikaci na úřad prezidenta, obdržel Edvard Beneš telegram od ženevských Čechů, kteří mu v něm vyslovili oddanost. Na schůzi Besedy Slovan 20. října 1938 šli ještě dál; bylo schváleno, že Edvard Beneš bude na půdě spolku titulován výhradně jako prezident, a to i v zápisech.¹⁴⁶ Nová situace také otevřela problém trvající od jara roku 1935 - existenci dvou ústředních organizací krajanských spolků ve Švýcarsku. Dne 10. listopadu 1938 se předsednictvo Československé Besedy Svatopluk Čech obrátilo na Besedu Slovan v Ženevě, stojící v čele Svazu československých spolků ve Švýcarsku s návrhem na sloučení obou organizací. Tento dopis však zůstal bez odezvy, a tak vydala v dubnu 1939 Beseda Svatopluk Čech oběžník, v němž dotazovala spolky, zda chtějí pracovat ve Sdružení. Na tento oběžník kladně odpověděly spolky Pokrok v Lausanne, Komenský v St. Gallen a Sokol Curych. Současně se představitelé Besedy Svatopluk Čech v dopise zaslaném do Ženevy 22. května 1939 vymezili proti výkladu ženevské Besedy Slovan

---

¹⁴⁵ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 19.

¹⁴⁶ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 79.

o vedoucí roli tohoto spolku a účelu Svazu. Ten měl podle mínění vedení Besedy Svatopluk Čech pouze vést evidenci krajanů a pomáhat jim při hledání práce. Naopak ženevská Beseda Slovan považovala Svaz za nové ústředí, přenesené do Ženevy na jaře 1935. Beseda Svatopluk Čech dále vytýkala Svazu absenci stanov. Dalším argumentem pro sjednocení spolků pod hlavičkou Sdružení byla historická tradice trvající od roku 1915. Další vývoj však ukázal důležitou roli Ženevy pro krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války, kdy byl Svaz uznán zahraničním odbojem jako představitel švýcarských Čechů.¹⁴⁷ Beseda Svatopluk Čech se po celou dobu války nevzdala existence Sdružení; vztah obou ústředí byl vyrovnán až po skončení války. Hlavním centrem činnosti za druhé světové války tak byla Ženeva jakožto sídlo Svazu a jeho vedoucího spolku - Československé Besedy Slovan.

Situace krajanských spolků ve Švýcarsku byla za druhé světové války, stejně jako za první světové války v evropském kontextu unikátní. Švýcarsko po celou dobu trvání bojů zachovávalo neutralitu a spolkový život zde, na rozdíl od sousedních zemí, okupovaných Německem, nebyl omezován. Události let 1938 a 1939 vyvolaly vlnu politických uprchlíků. Do Švýcarska jich zamířilo asi 1 600, spolková činnost však zůstala na bedrech krajanů, kteří zde žili delší dobu.¹⁴⁸ Po 15. březnu 1939 bylo přerušeno diplomatické zastoupení u Švýcarské vlády a v červnu tohoto roku bylo vyslanectví v Bernu předáno zástupcům Německa. Naopak byl zachován Úřad stálého delegáta Československé republiky při Společnosti národů v Ženevě, vedený Jaromírem Kopeckým.¹⁴⁹ Tento úřad byl po uzavření vyslanectví v Bernu švýcarskými úřady považován za instituci zastupující zájmy československých občanů ve Švýcarsku.¹⁵⁰ V úzkém spojení s Jaromírem Kopeckým pracoval Jaroslav Kubec, funkcionář Besedy Slovan (od března 1939 její jednatel) a Svazu. V Kubcově ženevském bytě se 20. března 1939 konala schůzka, jíž se účastnili Medard Baroš, Josef Kolombo, František Řádek, Jan Stanko, Jan Bydžovský a Gustav Svoboda. Ti tvořili neoficiální

---

¹⁴⁷ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 80.

¹⁴⁸ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 20. Viz také: Jaromír KOPECKÝ: *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 911.

¹⁴⁹ Jaromír Kopecký popsal spolupráci s krajanskými organizacemi ve Švýcarsku v příspěvku: Jaromír KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 911-924. Své působení během druhé světové války pak podrobně shrnul ve svých pamětech: Jan NĚMEČEK (ed.), Jaromír Kopecký: *Ženeva. Politické paměti 1939-1945*. Praha 1999.

¹⁵⁰ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 20.

ústředí krajaňské akce ve Švýcarsku. Na schůzce přijali závazek pomáhat návratu samostatnosti Československa. Obměnilo se i vedení Besedy Slovan; předsedou byl jmenován Gustav Svoboda, jednatelem Jaroslav Kubec. Vedení Svazu bylo v této době totožné s vedením Besedy Slovan. Bylo přijato usnesení neměnit po dobu trvání boje za znovuoobnovení Československa neměnit výbor spolku a nepřijímat do spolku nové členy, mimo osob, které by přešly z jiných spolků s jejich doporučením. Dne 25. března 1939 pak výbor vydal prohlášení, že po událostech 15. března 1939 padlo rozhodnutí reorganizovat spolek v tom smyslu, že z něj vystupují všichni členové, kteří jsou příslušníky Protektorátu Čechy a Morava. Ve spolku nadále zůstali pouze švýcarští občané. Šlo o taktiku, aby nedošlo k přílišnému nátlaku německých orgánů, týkajícího se postihu krajaňských organizací, na švýcarskou stranu.¹⁵¹ Přesto Německo působilo, aby si Češi a Slováci ve Švýcarsku vyměnili československé pasy za pasy Protektorátu Čechy a Morava nebo Slovenské republiky. Tento nátlak vůči československým občanům žijícím ve Švýcarsku a švýcarským úřadům se projevil v srpnu 1939. Některé kantonální úřady pak nutily československé státní příslušníky k výměně pasů.¹⁵² Pokud toto neučinili a ponechali si pasy československé, obdrželi povolení k pobytu ve Švýcarsku současně s pracovním povolením po zaplacení příslušné kauce. Tato možnost byla umožněna dohodou mezi Úřadem stálého delegáta u Společnosti národů Jaromíra Kopeckého a federálním Departementem de Justice et de Police v Bernu.¹⁵³ Většina krajaňů si československé pasy ponechala, k výměně přistoupila pouze malá skupina členů spolků v Bernu¹⁵⁴ a Curychu, a to po porážce Francie, kdy se jim zdálo, že obnovení ČSR je zcela nereálné.¹⁵⁵

V polovině dubna 1939 obdrželo vedení Svazu přes Jaromíra Kopeckého zprávu od Československé národní rady v USA, v níž vyzývala Edvarda Beneše, aby se ujal vedení zahraničního odboje proti nacistickému Německu. Krajaňé v zahraničí měli přitom sehrát stejnou roli jako v letech 1914-1918. Ústřední krajaňské organizace, v případě Švýcarska Svaz, měly kontaktovat důvěryhodné krajaňy a osvětlit stav, v němž se tato zahraniční akce nachází. Výzva Československé národní rady v USA

---

¹⁵¹ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 79.

¹⁵² J. KOPECKÝ, *Krajaňské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 915.

¹⁵³ Tamtéž, s. 915.

¹⁵⁴ V Bernu šlo o skupinu pěti osob z vedení spolku Beseda. Viz níže. Srov.: J. KOPECKÝ, *Krajaňské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 915.

¹⁵⁵ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL: *Československý exil a krajaňské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 20.

také naznačovala cíl odboje - návrat k „Masarykově Československé republice“ bez autonomií a separatismu. Krajané ve Švýcarsku přitom měli být obezřetní před švýcarskými úřady, aby nedošlo k podobným zásahům jako v roce 1915. Kopecký zároveň obdržel návrhy na financování zahraniční akce. Krajané, kteří měli příjmy z práce v mezinárodních institucích nebo měli trvale zajištěný příjem, měli platit určité částky na financování odboje. Po rozšíření výzvy v Ženevě byl ustaven akční výbor Svazu, jehož předsedou se stal Jaroslav Kubec a jednatelem František Matula. Tento výbor následně informoval ostatní spolky o americké výzvě prostřednictvím důvěrníků v jednotlivých spolcích. Informovány tak byly spolky Beseda Svatopluk Čech, zpěvácký spolek Tábor v Curychu, Sokol Curych, Český Domov v Basileji, Pokrok v Lausanne, Beseda v Bernu a Komenský v St. Gallen. Duben 1939 tak byl počátkem spolupráce Svazu s ostatními spolky na zahraničním odboji.¹⁵⁶ Vedení spolku Československá Beseda v Bernu se však koncem roku 1941 proti účasti na zahraničním odboji postavilo; to mělo za následek rozštěpení spolku v říjnu 1942. Argumentem odpůrců účasti na odboji bylo, že „nehodlají přispívat na pohodlný život londýnské vlády.“¹⁵⁷ Krajané z Neuchâtelu, sdružující se dosud v bernské Besedě, založili svůj spolek Kroužek přátel Československa. Krajané z Bernu pak založili nový spolek Čechoslovák. V samotné Besedě zůstalo pouze 5 členů.¹⁵⁸

O své dosavadní činnosti sepsal akční výbor Svazu zprávu, kterou zaslal 10. května 1939 Edvardu Benešovi a Štefanu Osuskému. V této zprávě je akční výbor informoval o zahájení pravidelných peněžních sbírek, rozšiřování tiskovin vycházejících ve Francii mezi krajany a navazování kontaktů se švýcarským tiskem. Odpověď Štefana Osuského došla 27. května, pochválil v ní obezřetný postup vůči švýcarským úřadům. Edvard Beneš odpověděl 2. června s tím, že si váží práce krajanů ve Švýcarsku, kteří, tak jako za první světové války usilují o samostatnost Československa.¹⁵⁹ Dopis, který zaslal Saz Edvardu Benešovi 25. června 1939, vypovídá více o politické orientaci krajanského hnutí ve Švýcarsku a o názorech zdejších krajanů o budoucím uspořádání. Konstatuje se v něm, že „*Po smutných*

---

¹⁵⁶ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 85-86. O americké výzvě pojednává také: J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 912-913.

¹⁵⁷ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 100.

¹⁵⁸ J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 912.

¹⁵⁹ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 86.

zářijových zkušenostech se západními demokratiemi snaží se naši krajané viděti naději a pomoc v nynější těžké situaci více na východě Evropy, tj. u slovanských národů a zejména ovšem v Rusku a event. v Polsku.“¹⁶⁰ Orientaci na východ zdůvodňovali skutečností, že ze strany Ruska nikdy nepřišla zrada, a že v budoucích jednáních o nové podobě Evropy bude hrát SSSR významnou úlohu. I po svém obnovení bude Československo malým státem, který bude potřebovat ochranu mocného státu, což bude moci nejlépe zajistit SSSR jako slovanský stát. Edvard Beneš ve své odpovědi z 9. srpna nevyloučil spolupráci se všemi státy, které by byly ochotny pomoci ke svobodě Československa a vyhnání okupantů.¹⁶¹

Aktivita krajanských spolků ve Švýcarsku se odvíjela několika směry. Někteří krajané se přihlásili do československé zahraniční armády, hlavním přínosem krajanského hnutí ve Švýcarsku byla organizace vybírání tzv. „národní daně“. Účast na sbírce byla ryze dobrovolná, avšak podílela se na ní drtivá většina členů krajanských organizací. Výjimkou byli již zmínění členové České Besedy v Bernu a několik jednotlivců v curyšských spolcích Tábor a Beseda Svatopluk Čech. V posledních dvou zmíněných spolcích nastal problém s účastí na sbírce po porážce Francie, kdy i přes působení Jaromíra Kopeckého a čs. honorárního vicekonzula Arnošta Jokla vedení těchto spolků odmítlo národní daň vybírat a odvádět československé exilové vládě. Zčásti je tento postoj možné přičíst údajnému působení německých agentů a zastrašování některých členů spolků z jejich strany. Tato situace naštěstí netrvala dlouho a curyšské spolky se v příspěvcích na národní daň záhy připojily k ostatním.¹⁶² Za celou dobu války vynesla národní daň 159 092,70 švýcarských franků.¹⁶³ Celou tuto akci zajišťoval Svaz ve spolupráci s Úřadem stálého delegáta při SN. Národní daň nebyla jediným příspěvkem krajanů ve Švýcarsku. V době německého tažení ve Francii, Belgii a Nizozemsku v roce 1940 (konkrétně 29. května) se obrátila sociální správa Národního výboru československého v Paříži prostřednictvím Úřadu stálého delegáta při SN na krajany v Ženevě a Curychu, aby byla uspořádána sbírka, hlavně mezi

---

¹⁶⁰ J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 914. S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 90.

¹⁶¹ J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 914. S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 90-91.

¹⁶² J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 917-918.

¹⁶³ Tamtéž, s. 917. srov.: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 21.

zámožnějšími krajany, na pomoc postiženým válkou na západě. Dne 2. června 1940 pak Úřad stálého delegáta vydal výzvu všem krajanským spolkům ve Švýcarsku k provedení mimořádné sbírky. Tato akce byla podobně úspěšná jako národní daň a do 15. července 1940 vynesla 2 478,20 švýcarských franků.¹⁶⁴ Další sbírky se konaly ve prospěch Červeného kříže. Sbírký pro dobročinné účely vynesly dalších 26 878,35 švýcarských franků.¹⁶⁵ Další dobročinnou akcí byla ošacovací akce, zahájená v lednu 1945 Masarykovým kroužkem československé mládeže v Ženevě. Akce se účastnily všechny spolky, byla určená pro Československo. Po osvobození Československa bylo Československému Červenému kříži do Prahy zasláno 8 beden po 32 kg.¹⁶⁶

S postupným vývojem mezinárodní situace a tím souvisejícím zlepšováním postavení Československa a jeho exilové vlády ve světě, se měnil způsob práce krajanských organizací ve Švýcarsku. Původní systém krytí a využívání důvěrníků v jednotlivých spolcích, zavedený na jaře 1939, byl nejpozději na počátku roku 1942 opouštěn. Díky spolupráci švýcarských úřadů s Úřadem Stálého delegáta ČSR při SN, který v podstatě nahrazoval funkci československého vyslanectví, se podařilo zažehnat nebezpečí zásahu místních úřadů proti aktivitám spolků, tak jako se tak stalo v roce 1915.¹⁶⁷

Aktivizace spolků se, kromě již zmíněné činnosti, projevila organizací sjezdů všech krajanských organizací ve Švýcarsku, jež pořádal Svaz československých spolků ve Švýcarsku. Sjezdy se během války konaly celkem čtyři. První se konal 7. března 1942 v Neuchâtelu, následoval sjezd v Ženevě 1. listopadu 1942, který se věnoval otázkám poválečné organizace Čechoslováků v zahraničí. Sjezd navrhoval londýnské vládě prostřednictvím Úřadu Stálého delegáta při SN vytvořit po válce jednotnou celosvětovou krajanskou organizaci a jednotný systém krajanských organizací v jednotlivých státech světa. Na tomto sjezdu také Svaz zaujal stanovisko k otázce spolehlivosti československých občanů v cizině. Měly být stanoveny směrnice pro rozlišování mezi „spolehlivými“ československými občany v zahraničí. Ve stanovisku sjezdu bylo žádáno, aby ti, kteří se neúčastní aktivit pro podporu zahraničního odboje,

---

¹⁶⁴ J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 918-919.

¹⁶⁵ J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 918-919. Srov.: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 21.

¹⁶⁶ J. KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 919.

¹⁶⁷ Tamtéž s. 919.

neměli nárok na členství v krajských organizacích po válce. Dále měli všichni českoslovenští občané prověřeni československým konzulátem. Další sjezd konaný 6. března 1943 v Basileji se podrobněji zabýval problematikou školství. Basilejský sjezd byl podnětem pro aktivizaci mládeže, která tak chyběla v meziválečném období. V reakci na sjezd vznikl v Ženevě Masarykův kroužek československé mládeže v čele s Františkem Matulou. V Ženevě byl také obnoven spolek Praga, který se podílel na organizaci Mezinárodních studentských dnů v letech 1943 a 1944. Sjezd v Curychu, konaný dne 31. října 1943 se zabýval sociální problematikou u Čechoslováků v zahraničí.¹⁶⁸ Další sjezd krajských organizací ve Švýcarsku se konal 28. října 1945 v Bernu.

Období druhé světové války znamenalo pro krajské hnutí ve Švýcarsku příležitost k novému rozmachu. Ten byl podmíněn účastí na zahraničním odboji proti nacistickému Německu a podpoře exilové vlády v Londýně. Zároveň definitivně převážil vliv Svazu československých spolků ve Švýcarsku se sídlem v Ženevě, s vedoucí rolí spolku Československá Beseda Svatopluk Čech nad Sdružením československých spolků ve Švýcarsku, na němž během války participovaly pouze curyšské spolky. Velmi důležitou okolností pro fungování spojení se švýcarskými úřady a exilovou vládou v Londýně byla existence Úřadu Stálého delegáta ČSR při SN v Ženevě, který v podstatě nahrazoval funkci vyslanectví v Bernu, jež bylo v roce 1939 předáno Německu.¹⁶⁹ Díky postupnému zlepšování mezinárodní pozice prozatímního státního zřízení v Londýně rostl i význam krajského hnutí ve Švýcarsku, které dávalo cenné podněty londýnské vládě v otázkách projednaných na sjezdech. Podpora zahraniční akce nebyla vždy bezvýhradná, avšak většina krajanů ji podpořila účastí na národní dani ve prospěch zahraničního odboje. Kauza s výměnou pasů a problematika loajality jednotlivců byla jednou z prvních otázek projednávaných na prvním poválečném sjezdu v Curychu. Krajské organizace ve Švýcarsku schvalovaly zahraničně-politické kroky londýnské vlády a oproti období první světové války považovali jejich představitelé větší podíl orientace na východ za nezbytnou. To ovšem neznamenalo, že by mezi nimi převážila prokomunistická orientace. Skončením války

---

¹⁶⁸ J. KOPECKÝ, *Krajské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: ČČH ročník XVI, 1968. s. 919. ¹⁶⁹ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 108-109. M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 22-23.

¹⁶⁹ Stalo se tak již 17. března 1939, viz: J. NĚMEČEK (ed.), Jaromír Kopecký: *Ženeva. Politické paměti 1939-1945*. Praha 1999, s. 11.

nastala nová etapa v činnosti a vývoji krajanského hnutí ve Švýcarsku, které do ní vstoupilo posíleno.

3.5. Mezi květnem a únorem - období let 1945-1948¹⁷⁰

Průběh druhé světové války, na jejímž konci byla porážka zemí Osy, jednoznačně pomohl rozvoji krajanského hnutí ve Švýcarsku. Když válka skončila, nastalo období hodnocení dosavadní činnosti a samozřejmě vyvstala potřeba vytyčit nové cíle krajanského hnutí pro dobu poválečnou. Svaz československých spolků ve Švýcarsku proto svolal sjezd delegátů jednotlivých spolků na 28. října 1945 do hlavního města konfederace Bernu. Na přípravné schůzi předsednictva Svazu 16. září 1945 byly projednávány praktické otázky týkající se fungování Svazu. Na této schůzi byl projednáván případ spolku Československá Beseda v Bernu, který se odmítl připojit k účasti na národní dani a dalších aktivitách Svazu. Výsledkem bylo jednomyslné rozhodnutí o vyloučení tohoto spolku ze Svazu, které měl definitivně posvětit nadcházející sjezd delegátů. Na pořad jednání předsednictva se dostal také problém odvíjející se od roku 1935 tj. existence dvou ústředních krajanských organizací. Vedení Svazu odhlasovalo rozpuštění Sdružení československých spolků ve Švýcarsku, hlasování se zdrželi představitelé curyšských spolků, které jako jediné ve Sdružení zůstávaly. Neznamenal to ovšem konec Sdružení. Curyšské spolky ve zmíněném hlasování fakticky odmítly jeho rozpuštění a Sdružení tak nadále existovalo.¹⁷¹

Hlavním programem sjezdu 28. října 1945 bylo shrnutí činnosti krajanského hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války.¹⁷² Tomuto se věnovali ve svých projevech předseda Svazu Jaroslav Kubec a sekretář Svazu J. Matula. Činnost krajanských spolků byla vyhodnocena jako velmi úspěšná. Podle očekávání sjezd posvětil vyloučení spolku Československá beseda v Bernu ze Svazu. Dalším problémem, s nímž se krajané ve Švýcarsku potýkali, byla otázka výměny pasů. Krajané, kteří za války přijali protektorátní pasy, museli znovu zažádat o československé občanství. Mimo to měli i ti,

---

¹⁷⁰ O období od roku 1945 do roku 1968 podrobně pojednává publikace: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004.

¹⁷¹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 24-25.

¹⁷² Průběh sjezdu je zaznamenán v *Protokolu o jednání ze sjezdu československých spolků ve Švýcarsku, který se konal dne 28. října 1945 v Bernu*. Uložen je mj. v: NA, fond ČÚZ II, k. 52.

kterí si československé pasy ponechali, požádat o nové osvědčení o státním občanství ČSR. Svaz přitom vystupoval jako prostředník mezi čs. vyslanectvím v Bernu a žadateli.¹⁷³ Jak naznačil vývoj zářijové schůzky, nedošlo k hlasování o rozpuštění Sdružení československých spolků ve Švýcarsku. Až do roku 1949, kdy Sdružení zaniklo, ve Švýcarsku nadále působily dvě ústřední krajanské organizace. Předválečná rivalita mezi Ženevou a Curychem tak opět nabrala na síle. Curyšské spolky velmi nelibě nesly snahu vedení Svazu o rozpuštění Sdružení.

V roce 1945 tak Svaz sdružoval následující spolky: Československá Beseda Slovan v Ženevě (stála v čele Svazu, předseda J. Kubec), Československý spolek Pokrok Lausanne (spravoval úmrtní fond, předseda Josef Hlaváček), Československý spolek Komenský v St. Gallen (předseda Jan Michajlák), Československý spolek Domov v Basileji (předseda František Vodička), Kroužek přátel Československa v Neuchâtelu (předseda Josef Škrabal) a Čechoslovák v Bernu (předseda J. Černý). Ve Sdružení zůstával spolek Československá Beseda Svatopluk Čech v Curychu (předseda J. Staněk), Sokol Curych (předseda Čeněk Chudoba) a Zpěvácký spolek Tábor v Curychu (předseda Čeněk Chudoba).¹⁷⁴ Kromě již zmiňovaného úmrtního fondu nadále mimo Svaz existoval Masarykův fond při Československé obchodní komoře v Curychu, jejíž činnost byla obnovena roku 1946.

V organizaci Svazu a jednotlivých spolků došlo mezi lety 1945-1948 k některým změnám. První z nich přinesl sjezd delegátů Svazu v Ženevě 9. března 1947, kde došlo ke změně vedení a sídla Svazu. Skončilo tím období, kdy byl od počátku v čele Svazu spolek Československá Beseda Slovan a jeho sídlo se tak nacházelo v Ženevě. Ve vedení Svazu ho vystřídal Československý spolek Domov v Basileji, přičemž předsedou Svazu se stal předseda spolku Domov F. Vodička, místopředsedou V. Polický a jednatelem B. Láska, všichni členové basilejského spolku. Sídlo Svazu se tak přesunulo na následující období do Basileje. Sjezd také projednával vytvoření komise pro řešení otázky znovupřijetí Československé Besedy Bern do Svazu. Tato byla tvořena dvěma zástupci vyslanectví a zástupci jednotlivých spolků.¹⁷⁵ Mezi oběma bernskými spolky byla zároveň 7. března 1947 uzavřena dohoda o sloučení obou

---

¹⁷³ S. BROUČEK, *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001, s. 105.

¹⁷⁴ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 27.

¹⁷⁵ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Korespondence

spolků, přičemž o národní spolehlivosti jednotlivců měla rozhodnout již zmíněná komise.¹⁷⁶ V roce 1947 došlo také ke změně v Curychu. Již od ledna probíhala jednání mezi Československou Besedou Svatopluk Čech a Zpěváckým spolkem Tábor o sloučení obou spolků. Jednání bylo zprvu neúspěšné a k dohodě o sloučení obou spolků došlo v listopadu 1947. Slučovací valná hromada se pak konala 7. prosince 1947, spolky nadále pokračovaly pod názvem Československá Beseda Svatopluk Čech se zpěváckým sborem Tábor v Curychu.¹⁷⁷ Sloučený spolek měl 207 členů a jeho spolková knihovna obsahovala 650 svazků.¹⁷⁸ V důsledku těchto dohod došlo v listopadu 1947 také ke znovupřijetí Československé Besedy v Bernu do Svazu a k jejímu sloučení s druhým bernským spolkem Čechoslovák. Spolek vzniklý sloučením vystupoval pod názvem Československý spolek Bern. V ostatních spolcích nedošlo v období popisovaném v této části k významnějším změnám. Nejpočetnějším spolkem na přelomu let 1947-1948 byla Československá Beseda Svatopluk Čech se zpěváckým sborem Tábor v Curychu, zejména díky skutečnosti, že spolek velmi aktivně vystupoval v otázce vyřízení nových československých pasů. Druhou příčku, co se počtu členů týče, zaujímala Československá Beseda Slovan Ženeva (72 členů), následoval Domov v Basileji (kolem 50 členů), počet členů v ostatních spolcích se pohyboval kolem 25-50 členy.¹⁷⁹

Co se týče spolkové činnosti, podařilo se navázat na předválečnou dobu. Kromě běžné činnosti spočívající v pořádání spolkových schůzí a valných hromad šlo o pořádání oslav, například výročí narození TGM, narozenin E. Beneše, výročí upálení Jana Husa, výročí vzniku ČSR. Tělovýchovnou činnost vyvíjel v tomto období pouze Sokol Curych, Beseda Slovan a Pokrok v Lausanne pořádaly společné výlety.¹⁸⁰ Spolky se zapojovaly i do pomoci domovu, jako příklad můžeme uvést tzv. mléčnou akci, která probíhala v letech 1946-1948, během níž bylo dětem v ČSR posíláno mléko pořízené ze zisku sbírek pořádaných spolky. Další aktivitou bylo pořádání zájezdů dětí z ČSR do Švýcarska, které se konaly v letech 1946-1947. Také do organizace těchto pobytů se

---

¹⁷⁶ Tamtéž, k. 52. Korespondence. Sloučení se uskutečnilo na popud ČÚZ, který požadoval, aby v jednom místě byl pouze jeden krajanský spolek.

¹⁷⁷ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Zprávy o činnosti krajanských spolků.

¹⁷⁸ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 23-34.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 34.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 28.

zapojily všechny spolky.¹⁸¹ Došlo také k navázání kontaktů s Československým ústavem zahraniční, který obnovil svou činnost v roce 1947, před tímto datem probíhaly styky s vlastní prostřednictvím bernského vyslanectví a konzulátem v Curychu.¹⁸² Toto spojení krajanských organizací ve Švýcarsku s Československem dostalo první trhliny po únoru 1948, po němž byly krajanské organizace postaveny před problémem zaujetí stanoviska k novému režimu v ČSR, tak jako tomu bylo u krajanských organizací působící mimo sféru vlivu Sovětského svazu.

3.6. Důsledky únorového převratu pro krajanské hnutí ve Švýcarsku

Únorový převrat znamenal pro krajanské organizace ve Švýcarsku změnu jejich situace. Vzhledem k jejich angažmá ve prospěch samostatného státu a účasti na zahraničním odboji v průběhu obou světových válek, a také dosavadní spolupraci s ČSR a jejími zastupitelskými úřady, nebylo pro ně možné nezaujmout k vývoji v ČSR stanovisko. Diskuse o zachování spolupráce s ČSR, nebo distancování se od nového režimu, zaměstnávaly Svaz a jednotlivé spolky po následující měsíce. Další skutečností, k níž bylo třeba zaujmout stanovisko, byl příchod politických emigrantů z Československa. Podle odhadů čs. vyslanectví zamířilo do Švýcarska po únoru 1948 zhruba 1 200 osob. Švýcarsko na přelomu 40. a 50. let nepřijímalo vyšší počet osob ze zemí východního bloku, proto se v následujících letech jejich počet ve Švýcarsku snižoval, jelikož pro mnohé bylo Švýcarsko jen přestupní stanicí. Počátkem roku 1949 se tak v zemi nacházelo asi 500-600 poúnorových emigrantů z ČSR.¹⁸³

První významnou událostí, jíž se spolky účastnily, byly oslavy výročí narození T. G. Masaryka, které se stejně jako vzpomínkové akce po úmrtí čs. ministra zahraničních věcí Jana Masaryka obešly bez politických projevů. Na schůzce vedení Besedy Slovan se rozhodli být v tuto chvíli politicky neutrální. První střet týkající se budoucího směřování krajanského hnutí vyvolala až abdikace prezidenta Beneše

---

¹⁸¹ Podrobněji viz: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 28.

¹⁸² Od dubna 1945 zastával funkci vyslance Jaromír Kopecký, v červenci 1946 byl vystřídán Jindřichem Andrialem. Viz blíže: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 35. Ke kontaktům krajanských organizací ve Švýcarsku blíže viz: NA, fond ČÚZ II, k. 52. Korespondence.

¹⁸³ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 58. Blíže k poúnorovému exilu ve Švýcarsku viz tamtéž, s. 58-69.

7. června 1948 a následné zvolení Klementa Gottwalda prezidentem republiky 14. června 1948. Na výborové schůzi Besedy Slovan vyznělo hlasování těsnou většinou jednoho hlasu pro odeslání blahopřejného telegramu novému prezidentu při příležitosti jeho zvolení, ačkoli se předseda spolku A. Zelenka vyslovil kriticky k novému režimu. Jaroslav Kubec následně rozhodnutí o odeslání telegramu podrobil kritice. Nejednota v této otázce panovala i v největším krajanském spolku - Besedě Svatopluk Čech se zpěváckým sborem Tábor. Bývalý činitel Tábora a člen výboru Josef Strnad podal na schůzi 19. června 1948 návrh na odeslání blahopřání K. Gottwaldovi. Proti tomu se postavil předseda spolku Jan Staněk, který dal o návrhu hlasovat. Hlasování dopadlo jinak než v ženevské Besedě Slovan: 11 hlasů bylo proti, 3 pro, a 5 členů se zdrželo hlasování. K odeslání blahopřání tak nedošlo, tak jako tomu bylo v případě Kroužku přátel Československa v Neuchâtelu a spolku Domov v Basileji (a tím i vedení Svazu). Naopak Československá Beseda v Bernu blahopřání na Hrad zaslala.¹⁸⁴

V červnu 1948 se v Praze konaly Masarykovy dny československého zahraničí pořádané Československým ústavem zahraničním. Za krajanské organizace ve Švýcarsku se ho zúčastnil místopředseda Svazu Viktor Polický, který se ve svém projevu omezil podle usnesení spolku Domov pouze na pozdrav od krajanů ve Švýcarsku. Tento sjezd zahraničních krajanů se usnesl na zdržení se politické činnosti spolků, zvláště v neutrálních státech jako je Švýcarsko. Dále bylo podle tohoto usnesení třeba udržovat národní cítění a kulturní styky prostřednictvím knih, gramofonových desek a filmů, které měl poskytnout ČÚZ.¹⁸⁵ Také na další velké akci konající se v červnu 1948 v Praze - XI. všesokolském sletu byla účast krajanů ze Švýcarska mizivá; v důsledku únorových událostí vyslal Svaz pouze pozorovatele a Sokol Curych tři členy.¹⁸⁶

Únor 1948 zapříčinil také změnu na obsazení postu vyslance v Bernu. Dosavadní vyslanec J. Andrial byl propuštěn již k 1. dubnu 1948 a ještě před uplynutím výpovědní lhůty sám rezignoval a zůstal ve švýcarském exilu. V červnu 1948 se pak funkce ujal jeho nástupce Jaromír Lang, který postupně začal navštěvovat jednotlivé krajanské spolky, přičemž se snažil propagovat nový režim v ČSR. Lze tak zmínit jeho účast na vzpomínkové schůzi Besedy Slovan k výročí úmrtí T. G. Masaryka v září 1948

---

¹⁸⁴ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 38.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 39.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 39.

a uspořádání slavnostní recepce k 30. výročí vzniku Československa 30. října 1948 na vyslanectví v Bernu, jíž se zúčastnili zástupci Svazu.¹⁸⁷ Na zmíněné schůzi Besedy Slovan se vyslanec Lang ve svém projevu vymezil vůči poúnorové emigraci s tím, že Masaryk by takto nejednal, a že „každý národ je pánem svého osudu a musí si vyřizovati své věci sám a doma“.¹⁸⁸ Ačkoli tedy kontakty s vyslanectvím a ČÚZ nebyly v průběhu roku 1948 přerušeny, bylo patrné, že většina krajanů se k dění v Československu staví přinejmenším zdrženlivě. Situace v krajanských organizacích ve Švýcarsku tak přidělavala starosti příslušným orgánům v Praze. Situaci ve Švýcarsku vyličil Jaromír Lang na poradě o náležitostech krajanské péče ve Švýcarsku v Černínském paláci 16. prosince 1948 za přítomnosti zástupců ministerstva informací, Československého ústavu zahraničního a ministerstva zahraničních věcí. Podle Langa byli krajané „po únoru 1948 vlivem tisku i jiných činitelů; mj. též nové emigrace ve svých názorech i v poměru k republice desorientováni a neprojevují vždy plné pochopení pro události ve vlasti...poúnorová emigrace se snaží ovlivnit krajany a jejich spolky ve svém směru, a také švýcarská veřejnost a tisk působí v tom smyslu“. Vyslanec dále konstatoval neúspěchy krajanského referátu vyslanectví v této oblasti a připustil jeho reorganizaci. Krajanským referentem se měl nově stát Miroslav Tuček, o němž Lang uvedl, že se podle plánů vyslanectví má stát jednatelem Svazu.¹⁸⁹ V závěru svého výkladu ještě zdůraznil význam zasílání knih, gramofonových desek a novin pro krajanskou činnost.¹⁹⁰

Zatímco během roku 1948 byly spory uvnitř krajanského hnutí týkající se postoje k novému režimu v ČSR poněkud upozaděny a činitelé jednotlivých spolků vyčkávali, jak se situace vyvine, s příchodem roku 1949 vypukly naplno. Katalyzátorem tohoto vývoje bezesporu byl připravovaný sjezd delegátů plánovaný na 23. leden 1949. První takové střetnutí se odehrálo na půdě Besedy Slovan v Ženevě. Na valné hromadě spolku 4. ledna 1949 byl zvolen zcela nový výbor, v čele s předsedou Jaroslavem Kubcem, místopředsedou Medardem Barošem a jednatelem F. Gregorem, přičemž všichni jmenovaní byli zastánci tvrdého postupu vůči komunistickému režimu v ČSR. Naopak dosavadní předseda A. Zelenka a místopředseda P. Šico, zastávající spolupráce

¹⁸⁷ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 40.

Viz také: NA, fond ČÚZ II, k. 52. Zápisy ze schůzí.

¹⁸⁸ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Zápisy ze schůzí

¹⁸⁹ Miroslav Tuček se jednatelem Svazu opravdu stal, nikoli však podle plánu vyslanectví, nýbrž po opuštění své funkce a setrvání ve švýcarském exilu.

¹⁹⁰ NA, fond ČÚZ II, k. 52.

s režimem, nebyli do výboru spolku zvoleni. Zároveň bylo schváleno memorandum o pomoci uprchlíkům v poměru hlasů 16:6.¹⁹¹ Spory se začaly projevovat také ve spolku Československá Beseda Svatopluk Čech se zpěváckým sborem Tábor, a to zvláště mezi vedením spolku v čele s J. Staňkem a bývalými členy Tábora (Č. Chudobou a dalšími), které v listopadu 1948 vyvrcholily ohlášením rozluky ze strany Tábora. V dopise Československému ústavu zahraničnímu z 23. března 1949 představitelé spolku rekapitulovali vývoj po únoru 1948 takto: „*Již po únorových událostech v ČSR m. r. shledali jsme oprávněnost našich obav (ze sloučení s Besedou Svatopluk Čech iniciovaným Československým ústavem zahraničním - pozn. aut.) a poznali, že nám nebude možno býti v jednom spolku se zpátečnickými živly, většinou zakoupenými již švýcarskými občany, jež postupným přílivem uprchlíků, těšících se přízni zdejších úřadů, jali se nás terorizovati při každé sebemenší příležitosti, měla-li býti jakkoli vyjádřena loyálnost k našemu státu. Krise ve spolku se stupňovala, krajan Staněk, jsouce politicky zaujat proti našemu nynějšímu režimu dal svým otevřeným protivládním postojem a snahou dáti spolku reakční směr.*“¹⁹² Stěžovali si taktéž, že je jim Besedou Svatopluk Čech zadržována skříň s majetkem spolku.¹⁹³ Znovu samostatný spolek Tábor tak měl v lednu 1949 31 členů, z toho 5 členů mělo švýcarské občanství.¹⁹⁴

Blížící se sjezd Svazu byl pro čsl. orgány reprezentované vyslanectvím a Československým ústavem zahraničním příležitostí, jak ovlivnit vývoj krajanského hnutí ve Švýcarsku, který se zvolna přikláněl k odmítnutí komunistického režimu ustaveného v únoru 1948. Dne 3. ledna 1949 žádal Československý ústav zahraniční Svaz, aby odložil plánovaný sjezd minimálně o měsíc, aby se jej mohla zúčastnit jeho delegace. V odpovědi z 15. ledna 1949 předseda F. Vodička a jednatel B. Láska odmítli možnost odložení sjezdu a nepozvání zástupců Československého ústavu zahraničního odůvodnili nutností jednání sjezdu bez „*vlivu nebo zákroků našich zastupitelských úřadů*“.¹⁹⁵ Situaci uvnitř krajanského hnutí nepřestalo sledovat ani vyslanectví, které svolalo na 9. leden 1949 novoroční poradou vybraných zástupců krajanských spolků do Bernu. Pozvanými byli Čeněk Chudoba (Zpěvácký spolek Tábor), Petr Šico

¹⁹¹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 41.

¹⁹² NA, fond ČÚZ II, k. 52. Korespondence.

¹⁹³ Tamtéž, k. 52. Korespondence.

¹⁹⁴ Tamtéž, k. 52. Korespondence.

¹⁹⁵ Tamtéž, k. 52. Korespondence. Srov.: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 43. Zde je zmíněn i vliv bývalého vyslance J. Andriala, který se po své emigraci začal angažovat ve prospěch krajanského hnutí. Viz tamtéž, s. 43.

(Československá Beseda Slovan v Ženevě), Josef Hlaváček (Pokrok Lausanne), Josef Kudrlička (Československý spolek Bern), Josef Chromec, Václav Radník (oba taktéž z Bernu) a zástupce spolku z Basileje. Kromě vyslance Langa byl schůzce přítomen také krajaňský referent Tuček. Přítomní byli vyzváni, aby nepřipustili účast poúnorové emigrace na sjezdu.¹⁹⁶ K tomu je třeba podotknout, že možnosti pozvaných zástupců některých spolků (a ve většině případů stoupenců spolupráce s ČSR) ovlivnit jednání sjezdu tímto směrem byly velmi omezené, už jen proto, že dění v Besedě Slovan ukázalo jejich menšinové postavení. Navíc „zástupce“ ženevské Besedy Slovan Petr Šico již v této době ani nebyl v jejím vedení a výbor spolku se od jeho jednání distancoval.¹⁹⁷ Vůči situaci ve spolku Beseda Svatopluk Čech se ostře vymezil Čeněk Chudoba, kritizoval jeho vedení v čele s předsedou J. Staňkem s tím, že se na situaci uvnitř spolku nemohl se svými přáteli dívat a byli tak nuceni znovu osamostatnit Zpěvácký spolek Tábor. Také P. Šico hovořil o nutnosti vytvořit nový, spolehlivější, spolek; tato jeho snaha však vyšla naprázdno. J. Hlaváček z Pokroku Lausanne se vyjádřil k situaci v ČSR kriticky a zástupce Domova v Basileji se k situaci blíže nevyjádřil.¹⁹⁸

Sjezd delegátů, konaný dne 23. ledna 1949 se tak obešel bez účasti zástupců Československého ústavu zahraničního; zástupci vyslanectví byli přítomni, ačkoli nebyli na sjezd pozváni. Delegáti sjezdu výraznou většinou odmítli pokusy těchto orgánů o vměšování se do záležitostí krajaňského hnutí a jejich snahu o získávání krajanů pro spolupráci s komunistickým režimem. Výbor Svazu odsoudil počínání nového režimu, které odporovalo zásadám prvních dvou prezidentů republiky - T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Sjezd se také vyslovil pro podporu demokratického poúnorového exilu. Rezoluce sjezdu zdůrazňovala demokratické tradice a zásady krajaňského hnutí ve Švýcarsku a kritizovala komunistický režim v Československu. Proti závěrům sjezdu vystupovali zástupci Československého spolku v Bernu, proti podpoře exilu vystoupil i jeden zástupce spolku Pokrok Lausanne a Sokola Curych. Zástupci Zpěváckého spolku Tábor se sjezdu nezúčastnili, neboť po svém odtržení se od Besedy Svatopluk Čech stáli mimo Svaz.¹⁹⁹ Po sjezdu byla zmíněná rezoluce schválena výbory jednotlivých spolků, kromě Československého spolku v Bernu. Kritika

---

¹⁹⁶ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajaňské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 42.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 43.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 43.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 43.

krajanského hnutí po sjezdu v Basileji přišla také ze strany vyslance Langa.²⁰⁰ Vedoucí činitele spolků charakterizoval jako reakční buržoazní elementy, které se rozhodly pro rozchod s republikou. Jedinými výjimkami byly Zpěvácký spolek Tábor a Československá Beseda v Bernu, vrátivší se ke svému starému názvu.²⁰¹

Sjezd delegátů v lednu 1949 znamenal odklon Svazu od spolupráce s komunistickým režimem v ČSR a zastupitelskými úřady. V roce 1949 proběhly dílčí změny ve výborech jednotlivých spolků (které však neznamenaly změnu jejich orientace), a přípravy na další sjezd delegátů, který se měl konat v březnu roku 1950 v Basileji. V lednu 1950 došlo ke změně ve vedení spolku Domov v Basileji, když zemřel jeho předseda (a zároveň i předseda Svazu) Jaroslav Vodička. Novým předsedou obou organizací se stal Viktor Polický. V únoru 1950 se obměnil výbor Besedy Slovan, předsedou byl zvolen poúnorový exulant F. Gregor a jednatelem M. Baroš. Gregor však funkci vykonával pouze do října 1950, kdy se vystěhoval do Austrálie a předsednictví převzal M. Baroš. Starostou Sokola Curych se stal Antonín Pospíšil. Ještě před sjezdem bylo v lednu 1950 zástupci spolků stavících se odmítavě k režimu v ČSR dohodnuto, že jménem Svazu vystoupí z Československého ústavu zahraničního. Vyslanectví v Bernu se pokusilo situaci zvrátit a svolalo na 8. ledna 1950 krajanskou konferenci, které se zúčastnili „pokrokoví krajané“ zejména ze spolků Československá Beseda v Bernu a Zpěváckého spolku Tábor v Curychu. Za Svaz se zúčastnil jak pozorovatel jeho předseda Viktor Polický, který ze své pozice pozorovatele odmítl vyslovit loajalitu československé vládě. Pro tento průběh a pozvané účastníky neměla tato konference žádný význam pro další vývoj krajanského hnutí ve Švýcarsku.²⁰² V odtržení od ústředí v ČSR předběhl samotný Svaz Sokol Curych, který si na valné hromadě 11. února 1950 odhlasoval vystoupení z pražského ústředí Sokola. Arnošt Jokl také rozpustil Československou obchodní komoru v Curychu a její jmění bylo převedeno do Masarykova fondu.²⁰³

Na sjezdu v Basileji 26. března 1950 tak byl přednesen návrh na vystoupení Svazu z Československého ústavu zahraničního. Jako jediný proti tomu protestoval

---

²⁰⁰ Lang působil ve Švýcarsku do srpna 1949, poté uprchl po rvačce s jistým klavírním virtuózem. Novým vyslancem se stal 23. prosince 1949 Arnošt Tauber. Viz blíže: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 46.

²⁰¹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 45.

²⁰² Tamtéž, s. 47.

²⁰³ Tamtéž, s. 47.

prostřednictvím svého delegáta (a předsedy) J. D. Kudrličky spolek Československá Beseda v Bernu (Zpěvácký spolek Tábor od svého rozchodu s Besedou Svatopluk Čech stál mimo Svaz).²⁰⁴ Tento spolek zůstal v hlasování osamocen a Svaz tak vystoupil z Československého ústavu zahraničního. Tím byl završen rozchod Svazu, ústřední krajské organizace ve Švýcarsku, s komunistickým režimem v ČSR. To znamenalo přerušení veškerých oficiálních kontaktů s československými úřady. Dalším významným rozhodnutím sjezdu bylo přenesení sídla Svazu do Curychu. Vedení Svazu se tak ujal výbor spolku Československá Beseda Svatopluk Čech. Na závěry sjezdu reagovalo vedení spolku Československá Beseda v Bernu příznačně. Na mimořádné valné hromadě 5. června 1950 se spolek po „*přečtení a zhodnocení zápisu „Schůze delegátů čs. krajských spolků ve Švýcarsku“ konané dne 26. března 1950 v Basileji ... při tajném hlasování jednohlasně usnesl vystoupit ze Svazu čs. spolků ve Švýcarsku se sídlem v Curychu.*“ Svaz se podle usnesení Československé Besedy v Bernu zpronevěřil svému základnímu poslání, tedy být pojítkem mezi vlastní a krajany ve Švýcarsku.²⁰⁵

Basilejským sjezdem v březnu 1950 skončila pro krajské hnutí ve Švýcarsku etapa, v níž hnutí postupně definovalo svůj vztah ke komunistickému režimu nastolenému v únoru 1948 v Československu. Vliv na rozhodnutí Svazu a spolků v něm sdružených přerušit kontakty s Československem pro nedemokratičnost jeho režimu a setrvání u myšlenek T. G. Masaryka a Edvarda Beneše měl jistě i příchod poúnorových emigrantů do Švýcarska, z nichž se někteří zapojili do krajského hnutí. Dva spolky (Československá Beseda v Bernu a Zpěvácký spolek Tábor) nicméně nerespektovaly rozhodnutí Svazu a nadále byly v kontaktu s režimem a distancovaly se od ostatních spolků coby spolků reakčních. Zajímavý je přitom osud Československé Besedy v Bernu, která se ocitla v podobné situaci, kdy se postavila mimo Svaz, již podruhé během krátkého období.

3.7. Od rozchodu s režimem do okupace Československa (1950-1968)

Krajské spolky ve Švýcarsku sdružené ve Svazu československých spolků ve Švýcarsku se po sjezdu delegátů v březnu 1950 nacházely v opozici vůči komunistickému režimu v Československu a jeho zastupitelských úřadů. Zároveň

²⁰⁴ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 47.

²⁰⁵ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Záписy ze schůzí.

panoval v krajanském hnutí rozkol, a to poté, co spolek Československá Beseda v Bernu na protest proti postupu ostatních spolků vystoupil v červnu 1950 ze Svazu. V téže pozici se ocitl curyšský Zpěvácký spolek Tábor, který se odloučil od Československé Besedy Svatopluk Čech. Krajanské hnutí ve Švýcarsku tak v letech 1950-1968 sestávalo ze dvou odlišných skupin - spolků vyznávajících ideály demokracie podle T. G. Masaryka sdružených ve Svazu a spolků spolupracujících s komunistickým režimem v Československu, konkrétně s čs. vyslanectvím v Bernu a Československým ústavem zahraničním. V této podkapitole se budeme zabývat hlavními událostmi, které formovaly oba proudy krajanského hnutí ve Švýcarsku, které během těchto 18 let existovaly vedle sebe.

3.7.1. Svaz Československých spolků ve Švýcarsku a spolky v něm sdružené v 50. a 60. letech

Vystoupení z Československého ústavu zahraničního neznamenovalo pro spolky sdružené v Svazu, jakožto organizace švýcarské vážnější újmu.²⁰⁶ Jejich fungování nebylo, jak prorokovali na sjezdu zástupci Československé Besedy v Bernu, vážněji ohroženo.²⁰⁷ Asi nejméně významnou ztrátou bylo ukončení zasílání knih, gramofonových desek a filmů Československým ústavem zahraničním, jelikož se většinou jednalo o materiály propagující komunistický režim. Všechna omezení týkající se hlavně cestování do vlasti a přístupu k finančním prostředkům v ČSR, která vyplynula z rozchodu s režimem, byla ve spolcích chápána jako nutná oběť za zachování jejich demokratického charakteru.

Československý ústav zahraniční společně s vyslanectvím v Bernu se samozřejmě snažil činnost Svazu a jednotlivých spolků sledovat. Zprávy Československého ústavu zahraničního z let 1950 a 1951 konstatují, že ve spolcích sdružených ve Svazu není dostatečný základ pro pokrokovou spolkovou činnost a jejich třídní složení je nepříznivé.²⁰⁸ Také zpráva z roku 1952 hodnotí Svaz a spolky značně kriticky. Zvláště přitom zmiňuje neblahý vliv Arnošta Jokla a J. Staňka, kteří podle zahraničního ústavu zapříčinili reakční směr Svazu. Jako reakční označuje zpráva všechny spolky sdružené ve Svazu, tj. Československý Domov v Basileji (zpráva uvádí

---

²⁰⁶ Spolky byly organizace vytvořené na základě švýcarských zákonů, nebyly tedy nijak legislativně vázány na čs. orgány. Tento fakt posloužil k argumentaci pro ukončení spolupráce s nimi a je výslovně uveden v rezoluci sjezdu delegátů z 26. března 1950. Viz blíže: NA, fond ČÚZ II, k. 52. Rezoluce ze sjezdu delegátů.

²⁰⁷ Viz zápis ze sjezdu delegátů z 26. března 1950. NA, fond ČÚZ II, k. 52.

²⁰⁸ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Srov.: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 50.

asi 40 členů), Československý spolek Komenský v St. Gallen, Československou Besedu Slovan v Ženevě (asi 40 členů, reakční vedení, někteří členové měli údajně kladný poměr k ČSR, spolkové činnosti se účastnili poúnoroví emigranti), Československý spolek Pokrok v Lausanne (asi 30 členů, malá činnost spolku), Československý kroužek v Neuchâtelu (15 členů, někteří členové měli prý údajně dobrý poměr k ČSR), Československá beseda Svatopluk Čech v Curychu (podle zprávy sdružovala reakční krajanů v Curychu, kteří „*bedlivě sledují práci kladného spolku Tábor a denuncují jeho členy*“). O TJ Sokol Curych nezískal ČÚZ žádné informace. Obsahuje také odhad počtu krajanů žijících ve Švýcarsku, který jich uvádí více než 1 100. Sociální skladba krajanů byla odhadována následovně: 35% živnostníků, 10% dělníků, 15% inteligence včetně úředníků, 25% žen v domácnosti a studentů a 15% důchodců. Ve vztahu k Československu a jeho režimu uváděla zpráva 20% krajanů jako pokrokové, 50-60% jako vlažné a 20-30% stojících proti režimu.²⁰⁹ Tuto statistiku je však nutné vzhledem k možnostem československých úřadů získávat relevantní údaje o Svazu brát s rezervou.

Na počátku 50. let byla nadále nejpočetnějším spolkem Československá Beseda Svatopluk Čech, která měla v roce 1951 asi 80 členů. V dubnu 1952 se konala valná hromada spolku, předsedou byl zvolen A. Pospíšil, který byl zároveň starostou Sokola Curych, jednatelkou se stala Jiřina Stehli a J. Staněk se stal čestným předsedou. Valná hromada se konala zároveň se sjezdem delegátů, a výše jmenovaní zaujali stejné funkce také v rámci Svazu, v jehož čele zůstala nadále Československá Beseda Svatopluk Čech. Těžištěm spolkové činnosti byly přednášky, zájezdy do Kostnice v den výročí Husova upálení a připomínání si dalších významných výročí.²¹⁰ Československá Beseda Slovan v Ženevě měla v roce 1952 40 členů a jejím předsedou byl na valné hromadě v únoru 1951 zvolen Josef Dušák.²¹¹ Na stejném počtu se pohybovala členská základna Československého spolku Domov v Basileji (40 členů v roce 1952, předsedou byl V. Polický, jednatel A. Ráž) a Československý spolek Pokrok v Lausanne (43 členů v roce 1951, jejich počet však poměrně rychle klesal, následujícího roku jich bylo pouhých 25, předsedou byl A. Dvořák, jednatel J. Hlaváček). Československý spolek Komenský v St. Gallen v čele s předsedou J. Michajlákem a jednatel A. Staveníkem

---

²⁰⁹ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Srov.: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 51.

²¹⁰ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 53.

²¹¹ Tamtéž, s. 54.

měl v roce 1952 23 členů. Jediným tělovýchovně zaměřeným spolkem byl curyšský Sokol, který se pod vedením starosty A. Pospíšila zapojil do ústředí Sokola v exilu - Evropského okrsku Československého sokolstva v zahraničí. Jeho členstvo sestávalo většinou z členstva Československé Besedy Svatopluk Čech.²¹² V roce 1951 došlo k organizační změně v rámci úmrtního fondu Svazu, který až dosud spravoval spolek Pokrok v Lausanne; nově se správa úmrtního fondu přesunula do Neuchâtelu, kde se jeho správcem stal Josef Škrabal, předseda Kroužku přátel Československa. Tento spolek byl nejméně početný (asi 15-20 členů, k roku 1953 se snížil na 10), přesto svou činnost dál vyvíjel.²¹³ Z tohoto přehledu činnosti jednotlivých spolků je patrný pozvolný úbytek členů, způsobený stárnutím krajanů a asimilací mladé generace. Vliv měl také odchod studentů, kteří zůstali po roce 1948 ve Švýcarsku a v roce 1954 dokončili svá studia na švýcarských univerzitách. Tím také skončila jejich podpora ze strany spolků trvající od sjezdu v roce 1949.²¹⁴

V březnu 1955 se konal sjezd delegátů Svazu v Neuchâtelu, který znamenal změnu ve vedení Svazu. Bylo rozhodnuto o změně sídla, které se nově přesunulo do Neuchâtelu, podle představitelů Besedy Svatopluk Čech se tak stalo na popud J. Andriala. Předsedou Svazu se tak stal J. Škrabal, místopředsedou Alois Sehnal, jednatelkou Františka Linigerová a pokladnicí Veronika Proserpi-Škabalová. Bylo také rozhodnuto o podpoře úmrtního fondu z Masarykova podpůrného fondu. Nejvíce diskutovaným tématem sjezdu byla otázka nových československých pasů vydávaných po roce 1948. Většina krajanů je odmítala, část z nich si je pořídila navzdory doporučení bývalého vyslance Andriala. Již v únoru 1955 rozhodl výbor Svazu o nové podmínce pro účast na sjezdu delegátů. Aby se delegát mohl účastnit sjezdu, nesměl být držitelem nového československého pasu. To však nesplňoval delegát Československého spolku Pokrok v Lausanne Václav Šindelář. Představitelé spolku samozřejmě protestovali a obvinili výbor Svazu z překročení pravomocí. Propukl tak spor mezi Svazem a spolkem Pokrok, který pokračoval i po Šindelářově smrti v roce 1957. Rozhodnutí výboru Svazu z roku 1955 potvrdily sjezdy delegátů v roce 1955 a 1956.²¹⁵ Spolek se v reakci na to přestal zúčastňovat akcí Svazu a platit příspěvky do svazové pokladny. Spor nakonec skončil v roce 1962 kompromisem na sjezdu delegátů

---

²¹² M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 54.

²¹³ Tamtéž, s. 50.

²¹⁴ Tamtéž, s. 57.

²¹⁵ Tamtéž, s. 71.

v St. Gallen. Výbor Svazu přiznal překročení pravomocí při nepřipuštění Václava Šindeláře k jednání a výbor spolku uznal věcnou správnost tohoto řešení týkající se držitelů nových Československých pasů.²¹⁶ Od roku 1965 pak začal spolek Pokrok, v té době čítající 13 členů platit příspěvky.²¹⁷

Sjezd delegátů v roce 1960 schválil změnu sídla Svazu. Po pěti letech v Neuchâtelu se přemístilo znovu do Curychu a předsedkyní Svazu se stala předsedkyně Besedy Svatopluk Čech Štěpánka Čermáková, místopředsdou A. Jokl a jednatelem Miroslav Tuček.²¹⁸

Svaz pokračoval v průběhu 50. a 60. let ve své dosavadní činnosti, ať už šlo o připomínání významných výročí nebo pořádání kulturních akcí (plesy, koncerty, mikulášské nadílky). Činnost jednotlivých spolků se však začala omezovat stárnutím členské základny a úmrtími členů. Tento trend byl výraznější u menších spolků, v nichž spolková činnost závisela na jednotlivcích (Kroužek přátel Československa, spolek Komenský). V roce 1960 malou činnost vyvíjel spolek Komenský v St. Gallen a to vinou onemocnění jeho předsedy Michajláka. Na počátku 60. let si krizí procházela také Beseda Slovan v Ženevě, kterou se podařilo překonat.²¹⁹ Asi nejvíce aktivity vyvíjely na počátku 60. let curyšské spolky. Československá Beseda Svatopluk Čech mimo připomínek již zmiňovaných výročí uspořádala v červenci 1960 zájezd do Kostnice a večer české hudby a poezie v říjnu tohoto roku.²²⁰ Sokol Curych úspěšně spolupracoval s ostatními sokolskými jednotami v zahraničí. Členové curyšského Sokola se tak zúčastnili zájezdu do USA v roce 1954, sletu v Paříži v roce 1954 a ve Vídni v roce 1956. Největší účast z Curychu byla na všesokolském sletu v Paříži v roce 1957. Sokol Curych se také podílel na organizaci letních sokolských táborů Evropské oblasti ve Švýcarsku a organizoval také vlastní letní tábory. I přes malý počet členů tak Sokol Curych zažíval koncem 50. let oživení činnosti. Antonín Pospíšil vedl curyšský

---

²¹⁶ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 85-86. Ještě v roce 1961 tomuto kompromisu nic nenasvědčovalo. Výbor Svazu vyzval spolek Pokrok, aby se vrátil k „bratrské spolupráci se Svazem“. Viz podrobněji: NA, fond SSČSS, k. 8. Korespondence.

²¹⁷ NA, fond SSČSS, k. 8. Korespondence.

²¹⁸ Miroslav Tuček rezignoval v roce 1950 na funkci na vyslanectví a zůstal ve Švýcarsku. V průběhu 50. let se zapojil do krajanského hnutí.

²¹⁹ NA, fond SSČSS, k. 8. Zprávy o činnosti členských spolků Svazu.

²²⁰ Tamtéž, k. 8. Dokumentace k činnosti spolků.

Sokol až do roku 1960, v letech 1960-1963 ho vystřídal Bohumil Středa, po jehož smrti se do čela spolku postavil Arnošt Jokl.²²¹

Úbytek členů měl také za následek změnu v organizaci sjezdů delegátů; od roku 1962 se měly konat jednou za dva roky místo dosavadního jednoletého intervalu. Tento pokles můžeme ilustrovat následujícími údaji. V roce 1955 měly všechny spolky sdružené ve Svazu dohromady 195 členů, v roce 1957 146, v roce 1966 jejich počet klesl na 123. Nejpočetnějším spolkem byla Beseda Slovan v Ženevě (29 členů), následovaly Beseda Svatopluk Čech (24), Komenský St. Gallen (16), Pokrok Lausanne (16) Československý Domov Basilej (14) Kroužek přátel Československa Neuchâtel (13) a Sokol Curych (11).²²² Ze zmíněných údajů je patrné, že se pokles členů nedařilo zastavit a získávání nových bylo velmi obtížné. Přesto je třeba zmínit příchod Přemysla Pittera a Olgy Fierzové do Švýcarska v roce 1962.²²³ Oba se ihned zapojili do krajanského hnutí a vstoupili do spolku Beseda Svatopluk Čech. Posílením pro Besedu Slovan v Ženevě byl bezpochyby příchod Oldřicha Černého, spoluzakladatele Společnosti pro vědy a umění, z USA v roce 1965, který byl až do své smrti v roce 2013 jedním z hlavních hybatelů krajanského hnutí ve Švýcarsku.

I přes zmíněné stárnutí a úbytek členské základny se v 60. letech dařilo Svazu organizovat i větší akce. V roce 1965 Svaz organizoval vzpomínkovou akci při příležitosti 550. výročí Husova upálení a 50 let od Masarykových projevů v Curychu a Ženevě. Tato slavnost se konala 4. července 1965 mimo oficiální program oslav, jehož se zúčastnili zástupci Československa. Oslavu zahájila předsedkyně Svazu Š. Čermáková, hlavní projev pronesl P. Pitter a na závěr byl položen věnec k Husovu kameni.²²⁴ K příležitosti tohoto výročí napsal Přemysl Pitter pro Svaz brožuru připomínající toto výročí.²²⁵ Během návštěvy kardinála Josefa Berana ve Švýcarsku v září 1966 uspořádaly spolky Beseda Svatopluk Čech a Sokol Curych 11. září 1966

---

²²¹ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 77-80.

²²² NA, fond SSČSŠ, k. 8. Viz také: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 87.

²²³ O Přemyslu Pitterovi podrobněji viz: Tomáš PASÁK, *Život Přemysla Pittra*, Praha 1995.

²²⁴ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 89. Podrobný program slavnosti viz: NA, fond SSČSŠ, k. 8.

²²⁵ Přemysl PITTER, *A co my dnes? 550 let od mučednické smrti Husovy a 50 let od zahájení Masarykova boje za osvobození Čechů a Slováků*. Curych 1965.

slavnostní večeři na jeho počest. Taktéž učinila Beseda Slovan v Ženevě, s jejímiž členy kardinál Beran povečeřel 14. září.²²⁶

Obrázek 5. Oldřich Černý patřil k nejvýraznějším osobnostem krajanského hnutí ve Švýcarsku

Sociální činnost Svazu nadále spočívala v udržování úmrtního fondu, který spravoval Josef Škrabal, předseda Kroužku přátel Československa v Neuchâtelu. Fond byl založen v roce 1926, aby pokryl náklady na pohřeb u svých členů, jimiž byli všichni členové spolků sdružených ve Svazu. I přes vyšší úmrtnost členů spolků v 60. letech se dařilo udržovat vyrovnanou bilanci úmrtního fondu. Od poloviny 60. let se objevily úvahy o možné přeměně úmrtního fondu na sociální fond, s tím že by byly příspěvky vypláceny starším členům a těm, kteří by byli v nouzi. Argumentem byla lepší dostupnost důstojného pohřbu v daném období a větší potřebnost příspěvku z fondu ještě za života krajanů. Návrh na likvidaci úmrtního fondu a jeho přeměnu ve fond sociální z roku však nebyl spolky schválen. Sjezd delegátů v roce 1966 ustanovil komisi, která měla za úkol vypracovat definitivní návrh na řešení situace. Komise pak

---

²²⁶ Podrobný program návštěvy kardinála Berana viz: NA, fond SSČSŠ, k. 8.

vypracovala do sjezdu delegátů v lednu 1968 návrh na likvidaci úmrtního fondu, který byl sjezdem jednoznačně schválen. Jmění fondu tak bylo rozděleno mezi jednotlivé spolky, které vyplatily příspěvky jednotlivým členům. Ti měli možnost vyplacení příspěvku odmítnout a poukázat jej svému spolku na sociální účely.²²⁷

Ačkoli byl v průběhu 60. let zaznamenán mírný nárůst počtu Čechů a Slováků ve Švýcarsku, krajanské organizace nadále počítaly ztráty.²²⁸ Ještě před sjezdem v lednu 1968 zanikly dva tradiční spolky: Československý spolek Komenský v St. Gallen a Československý spolek Pokrok v Lausanne, a to z důvodu nízkého počtu členů a pokročilého stáří zbývajících. Svaz tak nadále sdružoval pět spolků.²²⁹ Na pokraji zastavení činnosti se nacházel Kroužek přátel Československa v Neuchâtelu, který přežíval hlavně díky zapálenosti jeho předsedy J. Škrabala pro spolkovou činnost. Předsedkyní Svazu byla na sjezdu opět zvolena Š. Čermáková, místopředsdou a jednatelem M. Tuček, pokladnicí L. Joklová.²³⁰ Další sjezd byl naplánován na rok 1970, ale kvůli dalšímu vývoji událostí k němu došlo mnohem dříve.

Krajané ve Švýcarsku samozřejmě sledovali dění v Československu v průběhu pražského jara. Ačkoli měli k demokratizačním tendencím v Československu sympatie, nadále upozorňovali na pokračující existenci komunistického režimu. Svaz vydal 11. července 1968 prohlášení nazvané „*Helft der Freiheit in der Tschechoslowakei!*“ v němž varoval před možností zásahu Sovětského svazu proti demokratizačnímu procesu.²³¹ V té době možná většina krajanů netušila, že v srpnu 1968 se tento zásah stane realitou a pro krajanské hnutí ve Švýcarsku nastane zcela nová etapa.

4.7.2. Československá Beseda v Bernu a Zpěvácký spolek Tábor a jejich činnost v 50. a 60. letech.

Rozchod Svazu s čs. úřady a následné vystoupení spolku Československé Besedy v Bernu v roce 1950 (Zpěvácký spolek Tábor stál po odtržení se od Besedy Svatopluk Čech mimo Svaz) znamenalo také přerušení kontaktů mezi oběma skupinami

²²⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Dokumenty z práce komise na likvidaci úmrtního fondu.

²²⁸ V roce 1964 bylo ve Švýcarsku 500 československých občanů s povolením k pobytu, v roce 1967 641. Viz blíže: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s 93. V 60. letech zemřeli mnozí významní činitelé krajanského hnutí, působící v něm po dlouhou dobu, např. A. Pospíšil (†1964), A. Ráž (†1964) A. Jokl (†1966), J. Staněk (†1967).

²²⁹ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Zápisy ze sjezdů delegátů.

²³⁰ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s 95.

²³¹ Tamtéž, s 96.

krajanského hnutí ve Švýcarsku. Na úvod je nutné říci, že v případě těchto dvou „pokrokových“ spolků, jak byly ve zprávách Československého zahraničního ústavu nazývány, tvořili jejich členové v rámci krajanského hnutí menšinu. Zpěvácký spolek Tábor měl v lednu 1949 31 členů, účast na akcích spolku v následujících letech byla kolem 20-30 osob.²³² Akcí spolku Československá Beseda v Bernu se v polovině 50. let zúčastňovalo kolem 20 osob, podle odhadu vyslanectví byl na počátku 50. let počet členů 40.²³³ Tento počet byl ovlivněn členstvím některých zaměstnanců vyslanectví v Bernu ve spolku.²³⁴

Již krátce po odtržení Zpěváckého spolku Tábor od Československé Besedy Svatopluk Čech došlo na počátku roku 1950 k oslabení spolku po vyhoštění jeho předsedy Čenka Chudoby a jednatelky Květy Gruntorádové ze Švýcarska. Důvodem jejich zatčení a následného vyhoštění bylo nedovolené předávání zpráv do Československa. Novým předsedou spolku se stal J. Strnad a Jednatelkou Marie Vrabcová.²³⁵

Oba spolky byly po celou dobu své existence podporovány čs. vyslanectvím, od Československého úřadu zahraničního dostávaly knihy, časopisy (např. Československý svět) gramofonové desky, filmy a jiné propagační materiály. O činnosti obou spolků můžeme získat přehled z dochovaných zpráv o činnosti, které byly pravidelně zasílány Československému ústavu zahraničnímu. Tak například Zpěvácký spolek Tábor uspořádal v roce 1951 31 členských a zpěvních schůzí, výlet do Kostnice, kterou členové prohlédli jen z dálky, neboť neměli víza, a návštěva oslavy 40. výročí založení Československé Besedy v Bernu, která se konala spolu s oslavou vzniku ČSR a dne znárodnění na vyslanectví v Bernu.²³⁶ Československý ústav zahraniční se v roce 1952 snažil uspořádat zájezd členů Tábora do ČSR, ale celá akce ztroskotala k nelibosti obou stran kvůli vízům.²³⁷ Československá Beseda v Bernu pořádala v roce 1952 10 schůzí, z nich 6 bylo s přednáškou, filmem nebo hudební produkcí. Předseda spolku Kudrlička

---

²³² NA, fond ČÚZ II, k. 52. Korespondence.

²³³ Tamtéž, k. 52. Korespondence.

²³⁴ Jednatel spolku Josef Bulíček k tomu ve zprávě pro Československý ústav zahraniční z roku 1954 dodal, že „*kdyby mezi sebou neměli krajany z vyslanectví, tak by si nevěděli ani co počítí*“. Viz: NA, fond ČÚZ II, k. 52.

²³⁵ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 45.

²³⁶ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Korespondence, zprávy o činnosti „pokrokových“ spolků.

²³⁷ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 49. Srov.: NA, fond ČÚZ II., k. 52.

ve zprávě pro zahraniční ústav, že „*kdyby se nebyli soudruzi z vyslanectví o nás starali, tak jsme toho mnoho neměli*“. Zcela trefně tak vystihl nepostradatelnost zaměstnanců vyslanectví pro fungování spolku. Stěžuje si také na úbytek členů a nemožnost získat nové. Oba spolky si též připomínaly různá výročí, v jejich případě šlo o výročí únorových událostí, výročí úmrtí Klementa Gottwalda, výročí VŘSR a další.²³⁸ Členové obou spolků se zúčastnili v roce 1955 I. celostátní spartakiády, svou účast pak zopakovali i v letech 1960 a 1965.

Nedostatek členů, jejich stárnutí a rychlé ubývání bylo pro oba „pokrokové“ spolky vzhledem k jejich velikosti ještě větším problémem, než pro spolky sdružené ve Svazu. V roce 1959 tak Československá Beseda v Bernu měla již jen 6 členů, na schůzích Tábora se scházelo v roce 1960 průměrně 24 osob včetně hostů.²³⁹ Úpadek obou spolků pokračoval i v 60. letech.²⁴⁰ Zpěvácký spolek Tábor měl od roku 1962 po smrti J. Strnada nového předsedu K. Svobodu a předsedou Československé Besedy v Bernu se stal po smrti J. D. Kudrličky v roce 1962 A. Kolařík. Ve druhé polovině 60. let se účast na schůzích Tábora pohybovala okolo 4-5 osob a spolek roku 1967 v podstatě zanikl. Stav v Československé Besedě v Bernu byl obdobný; na valné hromadě v roce 1967 byly přítomny pouze 4 osoby, z nichž 3 byli zaměstnanci vyslanectví (čtvrtým byl předseda Kolařík). Spolek tak fakticky zanikl.

Oficiální kontakty obou spolků s ostatními krajanskými organizacemi ve Švýcarsku byly minimální. V roce 1957 rozeslala Československá Beseda v Bernu Svazu a jednotlivým spolkům pozvánky na oslavu 45. výročí svého založení. Svaz reagoval odmítavě, stejně tak své odmítavé stanovisko k účasti na oslavě zaslaly jednotlivé spolky.²⁴¹ Ačkoli mělo vyslanectví zájem o to, aby členové Besedy v Bernu a Tábora získávali informace o činnosti spolků sdružených ve Svazu, ti však žádné informace neposkytovali. Ve zprávě vyslanectví z roku 1961 o činnosti Zpěváckého spolku Tábor se k tomu uvádí: „*Postupem času, jak postupně se seznamujeme s místními poměry, poznáváme obojakost našich krajanů. I když krajané navenek*

---

²³⁸ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Korespondence, zprávy o činnosti „pokrokových“ spolků.

²³⁹ Tamtéž, k. 52. Korespondence, zprávy o činnosti „pokrokových“ spolků.

²⁴⁰ Zpráva vyslanectví o činnosti Zpěváckého spolku Tábor z roku 1961 k jeho vyhlídkám do budoucna uváděla: „*Přestože z naší strany je snaha v rámci daných možností poskytovat vždy krajanskému spolku plnou podporu, není perspektiva této krajanské organizace valná především proto, že se spolek včas nepostaral o dorost, který by pokračoval ve spolkové činnosti, kdy za dnešní situace se počet členů v důsledku přirozené úmrtnosti neustále zmenšuje.*“ Viz: NA, fond ČÚZ II, k. 52

²⁴¹ NA, fond ČÚZ II, k. 52. Srov.: M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 74.

vystupují jako uvědomělí a pokrokoví vlastenci (můžeme to posuzovat pouze z jejich jednání na našem zastupitelském úřadě, nebo na schůzích spolku), je možno říci, že většina až na nepatrné výjimky udržuje styk s členy zdejší reakční kolonie (reakční spolky Svatopluk Čech a Sokol).“ Ve zprávě se tak usuzuje podle občasných uřeknutí členů spolku, z nichž bylo patrné, že vědí co se v obou spolecích děje, „přitom je však nemožné získat od krajanů v tomto směru nejmenší informaci, a to jak přímým, tak i nepřímým dotazem. Ani od předsedy spolku Strnada je nemožné podobné informace o reakčním táboře získávat.“ Jako jeden z příkladů je uváděn případ členky spolku Anny Sekerové, jejíž podnájemnicí nebyl nikdo jiný než předsedkyně Svazu Š. Čermáková.²⁴²

Z uvedeného je patrné, že ačkoli oba spolky se navenek prezentovaly jako „pokrokové“ a snažili se vůči čs. straně demonstrovat svou názorovou jednotu a uvědomělost, ve skutečnosti tomu tak rozhodně nebylo. Hlavní motivací jejich členů byl zájem o podporu Československa a možnost navštěvovat vlast, jejich levicové zaměření v rozhodování o orientaci spolků hrálo vedlejší roli. U Československé Besedy v Bernu pak mělo zásadní význam její sepětí se zdejším čs. vyslanectvím.²⁴³ Podpora Čs. vyslanectví a Československého ústavu zahraničního přitom trvala až do samého zániku těchto organizací, kterému tyto dvě instituce nedokázaly zabránit, pouze se jej podařilo o několik let oddálit. Tato fakta potvrzují malý význam těchto spolků pro krajanské hnutí ve Švýcarsku a jeho další vývoj, což dokládá i skutečnost, že ve svém postoji nenašly tyto dva spolky v následujícím období následníky.

---

²⁴² NA, fond ČÚZ II, k. 52. Zpráva velvyslanectví o činnosti Zpěváckého spolku Tábor.

²⁴³ M. TRAPL, A. SKOUPÝ, M. KOUŘIL, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004, s. 48.

4. SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH SPOLKŮ VE ŠVÝCARSKU V OBDOBÍ PO SRPNU 1968

4.1. Emigrační vlna po 21. srpnu 1968 a krajanské hnutí ve Švýcarsku

Okupace Československa armádami pěti států Varšavské smlouvy v noci z 20. na 21. srpna 1968 znamenala pro krajanské hnutí ve Švýcarsku zásadní mezník. Tento akt vyvolal vlnu uprchlíků, kteří se rozhodli opustit okupované Československo. Část z nich přitom zamířila do Švýcarska. Na tuto nově vzniklou situaci musely krajanské organizace ve Švýcarsku reagovat. Limitujícím faktorem pro Svaz československých spolků ve Švýcarsku, sdružující v té době pět spolků, byla řídká spolková síť a stáří členské základny čítající dohromady asi 120 členů.

Reakce Svazu na vpád vojsk do ČSSR byla velmi rychlá. Hlavní iniciativy se chopil jednatel Svazu a spolku Československá Beseda Svatopluk Čech Miroslav Tuček, který si vyžádal od představitelů ostatních spolků plné moci pro jednání se švýcarskými úřady (zejména se Schweizerische Zentrale für Flüchtlinge) ve věcech přijímání a pomoci uprchlíkům.²⁴⁴ Téhož dne 21. srpna 1968 se sešel výbor Svazu, který se usnesl na protestní rezoluci, která byla odeslána na velvyslanectví SSSR v Bernu.²⁴⁵ Na protest proti okupaci se konala večer 21. srpna 1968 na curyšském náměstí Bürkliplatz demonstrace pořádaná z iniciativy radikálních studentských organizací s účastí kolem 10 000 osob.²⁴⁶ Následujícího dne byl v Curychu uspořádán protestní průvod a demonstrace, na níž hlavní projev přednesl jednatel Svazu Miroslav Tuček a spisovatel Petr Lotar.²⁴⁷ V ten den došlo také k prvním kontaktům představitelů Svazu a jednotlivých spolků s přicházejícími československými občany. Zásadní skutečností pro československé občany, kteří přišli do Švýcarska po 21. srpnu 1968,

---

²⁴⁴ Arnošt SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 25.

²⁴⁵ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Rezoluce Svazu.

²⁴⁶ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 25. Mj. šlo o Aktionskomitee Autonomes Jugendzentrum Zürich, text letáku vyzývající k účasti viz: URL: https://www.uzh.ch/cosmov/edition/ssl-dir/V4/XML-Files/XML/ZM_2022_VS.xml

²⁴⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Zprávy o činnosti Svazu. Srov.: A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 25.

bylo rozhodnutí švýcarské spolkové rady ponechávající jim svobodnou volbu, zda se chtějí vrátit do Československa, nebo setrvat ve Švýcarsku. Těm, kteří se rozhodli ve Švýcarsku zůstat, měl být poskytnut politický azyl na základě jejich žádosti u kantonální cizinecké policie. V případě oddalování svého rozhodnutí a současného vypršení víz se měli obrátit na stejnou instituci.²⁴⁸ V této věci také proběhlo jednání Svazu zastoupeným M. Tučkem s justičním a policejním departementem.²⁴⁹ Také jednotlivé spolky se snažily organizovat informační schůzky pro příchozí československé občany. První taková schůzka, pořádaná Československou Besedou Svatopluk Čech, proběhla 23. srpna 1968 v Curychu za účasti zástupců švýcarských úřadů.²⁵⁰

Organizace přijímání uprchlíků nicméně závisela z největší části na švýcarských úřadech, konkrétně na policejním departementu. Nejvíce uprchlíků přicházelo přes Rakousko. Švýcarské velvyslanectví ve Vídni zaznamenalo na přelomu srpna a září 1968 rapidní nárůst žádostí o vízum ze strany československých občanů. Po obdržení víza byli uprchlíci přepraveni vlakem do některého ze vstupních shromaždišť na švýcarském území u hranic s Rakouskem (Buchs, St. Margarethen), které byly zřízeny švýcarským Červeným křížem a sloužily pouze jako dočasné útočiště. Ke dni 6. září 1968 činil odhad počtu čs. občanů zdržujících se ve Švýcarsku 1 900 osob.²⁵¹

Ke dni 14. září 1968 jejich počet stoupl na asi 4 500, k 11. říjnu na 6 500-7 000, 8. listopadu jich bylo již přes 8 000. V období od 21. srpna 1968 do 13. června 1969 požádalo o azyl ve Švýcarsku 9 500 československých občanů, z toho 1 200 jich přicestovalo do Švýcarska od počátku roku 1969. Švýcarské úřady k žádostem o azyl přistupovaly velkoryse, zamítnuto bylo 1% žádostí.²⁵² Teritoriální rozmístění československé posrpnové emigrace podle kantonů bylo k 31. prosinci 1968 následující: Nejvíce osob z celkových 7 733 s uděleným povolením k pobytu ve Švýcarsku, se

---

²⁴⁸ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 25. Viz také: NA, fond SSČSŠ, k. 8.

²⁴⁹ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

²⁵⁰ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 27.

²⁵¹ Miloš KOUŘIL, *Pomoc Švýcarska československým uprchlíkům v roce 1968*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 37-39. V tomto počtu jsou započítáni pouze příslušníci posrpnové emigrace, nikoli čs. občané žijící ve Švýcarsku před tímto datem.

²⁵² Tamtéž, s. 39.

nacházelo v kantonu Curych (2 236), následoval Bern (1 119 osob), St. Gallen (615), Vaud (538), Basilej-město (537), Aargau (520), Solothurn (313) Ženeva (308), Basilej-venkov (300) Luzern (261), Thurgau (194), Fribourg (151), Schaffhausen (148), Graubünden (117), Zug (95), Schwyz (57), Neuchâtel (48), Appenzell (46), Glarus (39), Ticino (32), Nidwalden (24) Obwalden (21), Uri (13) a Valais (1).²⁵³ Ze statistiky je patrná preference větších měst a německo-jazyčné části Švýcarska. Naopak italsky hovořící kanton Ticino zůstal stranou zájmu československých občanů, kteří se chtěli natrvalo usadit ve Švýcarsku. Z francouzsky hovořící části Švýcarska pak vynikaly kantony Vaud (s hlavním městem Lausanne) a Ženeva. V době pořízení této statistiky však nešlo o definitivní čísla, neboť emigrační vlna ještě neskončila. Základní rysy teritoriálního rozložení posrpnové emigrace však zůstaly zachovány, a toto rozložení hrálo svou roli při zakládání nových krajanských organizací ve Švýcarsku.

V prvních dnech po 21. srpnu byl Svaz československých spolků ve Švýcarsku postaven před otázku, jak co nejlépe informovat přicházející Čechy a Slováky o poměrech ve Švýcarsku a možnostech nalezení zaměstnání a ubytování. Již zmíněná setkání, jichž se účastnili zástupci Svazu a jednotlivých spolků, nemohla vzhledem k jejich početnosti a teritoriálního rozmístění na čtyřech místech (Curych, Ženeva, Basilej, Neuchâtel - viz předchozí kapitola) pokrýt potřebu zmíněného množství uprchlíků z Československa. Miroslav Tuček oprášil úvahy z druhé poloviny 60. let na vydávání informačního časopisu pro krajany ve Švýcarsku a již 9. září 1968 spatřilo světlo světa první číslo *Zpravodaje*.²⁵⁴ Jeho vydavatelem se stal Svaz a v první řadě měl sloužit k informování Čechů a Slováků ve Švýcarsku o životních a pracovních podmínkách v zemi. Seznamoval také příchozí o postupech při získání azylu a povolení

²⁵³ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 28.

²⁵⁴ Časopisem *Zpravodaj* se ve svých pracích podrobně zabýval Petr Orság. Viz: Petr ORSÁG, *Časopis českého exilu ve Švýcarsku Zpravodaj*. In: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací. Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého Olomouc*, Olomouc 2003, s. 97-121. TÝŽ, *Od informačního bulletinu k respektovanému časopisu. Zpravodaj - časopis československých exulantů ve Švýcarsku*. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc 2005. TÝŽ, *Zdeněk Zápala a první kvalitativní vrchol exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku (léta 1971-1973)*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 42-58. TÝŽ, *Charta 77 jako pobídka dialogu domova s exilem. Příklad exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II.* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 55-68. TÝŽ, *Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“*. *K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968*. In: *Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. (eds. Martin Foret, Marek Lapčík, Petr Orság), Olomouc 2008, s. 313-325. TÝŽ, *Média československého exilu jako součást alternativní veřejné sféry*. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc 2011.

k pobytu.²⁵⁵ Podle původních předpokladů představitelů Svazu měl Zpravodaj vycházet pouze do konce roku 1968, ukázalo se však, že zájem o něj je ze strany krajanů tak velký, že se proměnil v pravidelně vycházející periodikum.

První významnou akcí Svazu po srpnu 1968 byl sjezd delegátů, který se konal 26. října 1968 v Curychu. Bylo to dříve oproti termínu, který byl stanoven předchozím sjezdem na jaře téhož roku na rok 1970. Na sjezd měli přístup i zájemci z řad příchozích Čechů a Slováků po 21. srpnu.²⁵⁶ Delegáti jednotlivých spolků projednávali možnosti podchycení přicházejících Čechů a Slováků a jejich možné zapojení do jejich činnosti. V rezoluci sjezdu vyjádřil Svaz podporu snahám k vytváření zájmových skupin z řad nově příchozích, které byly zatím bez organizační formy. K tomu se rezoluce vyjadřovala: „*Požádají-li o to takové skupiny, Svaz vyšle referenty na jejich schůze, bude je informovat o stanovách a účelech Svazu a v případě potřeby a podle uvážení podpoří činnost skupin sdružujících nejméně padesát Čechoslováků částkou až do 100 šv. franků. Obesílání a patronace těchto skupin bude Svazem svěřena jednotlivým spolkům podle jejich geografické polohy.*“ Přitom bylo rozhodnuto, že nábor do stávajících spolků a do Svazu zatím nebude prováděn.²⁵⁷

Praktickými důsledky tohoto rozhodnutí byla pozvání příchozích československých občanů od jednotlivých spolků na informační schůzky. Československá Beseda Slovan v Ženevě takovou schůzku uspořádala 4. listopadu 1968, Český domov v Basileji 9. listopadu 1968, Československá Beseda Svatopluk Čech a Sokol Curych 16. listopadu a Kroužek přátel Československa v Neuchâtelu 23. listopadu.²⁵⁸ Účel těchto schůzek byl převážně informační, docházelo i ke vstupu některých příslušníků posrpnové emigrace do spolků navzdory rozhodnutí sjezdu o neprovádění organizovaného náboru. Spolky se pochopitelně příchodu nových členů

---

²⁵⁵ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 27.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 30.

²⁵⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Rezoluce Svazu.

²⁵⁸ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 30.

Podle zprávy předsedy Kroužku přátel Československa Josefa Škrabala se schůzky zúčastnilo přes 100 krajanů; účastnili se také nejvyšší představitel kantonální policie, úřadu sociální péče a předsedkyně Neuchâterského Červeného kříže. Viz blíže: NA, fond SSČSŠ, k. 11. Zpráva o činnosti Kroužku přátel Československa.

nebránily.²⁵⁹ Rozhodnuto bylo také o nutnosti vydávání Zpravodaje také v roce 1969. V zápise ze sjezdu bylo konstatováno že „*Zásluhou krajana Tučka se Zpravodaj stává nezbytným zdrojem informací a důležitým pojítkem mezi jednotlivými spolky Svazu a nově příchozími uprchlíky*“. Tento sjezd také definitivně učinil tečku za úmrtním fondem, o jehož úspěšné likvidaci přednesl referát jeho správce a zároveň předseda Kroužku přátel Československa v Neuchâtelu Josef Škrabal.²⁶⁰ O den později se konala dlouho připravovaná oslava 50. výročí vzniku Československa. Oslavy tohoto jubilea byly samozřejmě poznamenány aktuálními událostmi v Československu. Ve velkém sále domu umění v Curychu zazněly po úvodním pozdravu Libuše Joklové klavírní skladby od Bedřicha Smetany, následovaly projevy poslance Walthera Bringolfa a spisovatele Petra Lotara, které vyzněly proti okupaci Československa vojsky pěti států Varšavské smlouvy. K významu 28. října 1918 promluvil Štefan Osuský. Účast na této slavnosti se pohybovala okolo 500 osob.²⁶¹

4.2. Zapojení posrpnové emigrace do krajanského hnutí ve Švýcarsku a vytváření nových krajanských organizací (podzim 1968 - léto 1969)

Říjnový sjezd delegátů a následná oslava výročí vzniku Československé republiky vytvořily základ pro další kontakty stávajících krajanských organizací s příslušníky posrpnové emigrační vlny. V prvních měsících po příchodu do Švýcarska bylo pro čs. občany prioritou získání azylu a povolení k pobytu, a nalezení ubytování a zaměstnání. Kontakty se Svazem a jeho spolky proto probíhaly na již zmíněných informačních schůzkách, popřípadě přes Zpravodaj. Prvním pokusem o založení nové organizace byl v září 1968 krok švýcarských sympatizantů s čs. uprchlíky, když založili v Bernu volnou organizaci nazvanou Freunde der freien Tschechoslowakei. Počátkem listopadu 1968 probíhala snaha posrpnových emigrantů o založení spolku, který by sdružoval krajany z kantonů Luzern, Zug, Uri, Schwyz a Nidwalden. I přesto, že se v této snaze angažoval Svaz, spolek se ustavit nepodařilo. Stejně neúspěšně dopadl pokus o založení spolku v Usteru. O něco úspěšnější byla činnost Klubu Čechoslováků v Curychu, který

---

²⁵⁹ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 30.

²⁶⁰ NA, fond SSČSS, k. 8. Zápisy ze sjezdů delegátů

²⁶¹ Tamtéž, Zápisy ze sjezdů delegátů. Srov.: A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 30.

se považoval spíše za volné sdružení sloužící k výměně informací.²⁶² Po celé zmíněné období do léta 1969 mělo toto volné sdružení kolem 80 návštěvníků.²⁶³

Listopad 1968 byl obdobím vzniku jednoho z významných spolků následujícího období. Dne 30. listopadu se konala ustavující schůze Spolku helveto-československého přátelství v Lausanne (Amitiés helveto-techéchoslovaques). Spolek nijak nenavazoval na zaniklý spolek Pokrok, a svou povahou představoval v rámci krajanských organizací ve Švýcarsku unikát. Jako jediný totiž sdružoval jak Čechy a Slováky, tak i rodilé Švýcary. To se odrazilo i ve složení jeho výboru. Jeho prvním předsedou se stal Švýcar André Stalder, členy výboru Eliška Bosley a Ctibor Bohanes. Významnou podporovatelkou spolku byla lausannská lékařka Madeleine Cuendet, která měla na jeho fungování velký vliv. Jako svůj účel spolek deklaroval rozvíjení přátelství mezi československými uprchlíky, kteří se usadili v kantonu Vaud a pomoc potřebným.²⁶⁴ Během roku 1969 se stal Spolek helveto-československého přátelství nejpočetnější krajanskou organizací ve Švýcarsku s asi 300 členy. V tomto roce vyvíjel asi největší aktivitu, co se týče pomoci uprchlíkům z Československa ve francouzsky hovořící části Švýcarska.²⁶⁵

Dalším nově vzniklým spolkem byl Československý krajanský spolek v Bielu, který byl po delších přípravách ustaven 1. března 1969. Jeho předsedou se stal O. Ondráček. Během následujícího roku se jeho členská základna rozrostla na 60 členů.²⁶⁶ V průběhu jara 1969 se také vytvořila iniciativa pro založení krajanského spolku ve městě Solothurn. Začal zde pracovat přípravný výbor pro založení spolku, který měl sdružovat krajany ze Solothurnu a okolí v čele s Jaroslavem Andělem. Ustavující schůze Československého spolku Masaryk pro Solothurn a okolí se konala 16. května 1969 v solothurnském hotelu Falken.²⁶⁷ V úvodním projevu Jaroslav Anděl připomněl účel spolku, jímž mělo být utužování vztahů mezi krajany, „*pomáhat si navzájem, občas se sejít, pohovořit o svých problémech, pobavit se a nabýt vědomí, že*

---

²⁶² A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace*. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 31.

²⁶³ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zprávy o činnosti nových organizací.

²⁶⁴ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace*. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 32.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 33.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 33.

²⁶⁷ NA, fond ČSMS, k. 1, i. č. 3. Zápisy ze schůzí spolku.

tu není žádný sám, a že takových jako on je tu nejen více, ale dokonce velmi mnoho“. Jako podmínku zdárného fungování spolku zmínil naprostou rovnost a rovnocennost všech členů. Pro ustavení spolku hlasovalo všech 68 přítomných osob, stejným poměrem byly schváleny stanovy. Členem spolku se mohla stát osoba české či slovenské národnosti žijící řádným životem. Výše členského příspěvku byla stanovena na 2 švýcarské franky měsíčně. V čele spolku stál sedmičlenný výbor, který se skládal z předsedy, místopředsedy, jednatele, pokladníka, dvou revizorů účtů a jednoho člena, volený na dva roky. Při jednání s úřady, institucemi a jednotlivci zastupoval spolek jeho předseda. Prvním předsedou spolku byl zvolen Otto Gamba, jednatelem V. Borůvka.²⁶⁸ Mezi spolkovými dokumenty se dochovala statistika týkající se členské základny. Ze 128 zakládajících členů spolku bylo 60 žen, podle povolání převažovali dělníci a řemeslníci (po 18 osobách), následovali úředníci (16 účetních, 12 technických úředníků), lékaři (12), ženy v domácnosti (9), zdravotní sestry (7). Zastoupeni byli inženýři, právníci, učitelé, historici a další.²⁶⁹ Z toho je patrné, že struktura členstva byla velmi různorodá.

Období do léta 1969 bylo první etapou vzniku nových krajanských organizací. V březnu 1969 také končila lhůta, během níž švýcarské úřady bez větších průtahů poskytovaly azyl uprchlíkům z Československa. Největšími překážkami v tomto období pro ještě intenzivnější spolkovou činnost byla různorodost posrpnové emigrační vlny po stránce politické, sociální a motivační a také vztah Čechů a Slováků.²⁷⁰ Svůj vliv měla také nedůvěra ke spolkové činnosti získaná ze zkušeností v Československu.²⁷¹

Za této situace se v Curychu dne 5. července 1969 konal sjezd delegátů Svazu. Sjezdu se zúčastnili delegáti všech pěti spolků Sdružených ve Svazu: F. Karásek (Československá Beseda Svatopluk Čech), J. Vaněk (Československá Beseda Slovan v Ženevě), Viktor Polický (Domov Basilej), Josef Škrabal (Kroužek přátel Československa Neuchâtel) a V. F. Svoboda (Sokol Curych). Představitelé nově vzniklých krajanských organizací se zúčastnili jako hosté. Za krajanský spolek v Bielu se zúčastnil Jiří Mocek, který zmínil fakt, že v sedmičlenném výboru spolku tvoří těsnou většinu Slováci. Nadnesl otázku, zda je potřeba, aby vznikaly výhradně

²⁶⁸ NA, fond ČSMS, k. 1, i. č. 3. Zápisy ze schůzí spolku.

²⁶⁹ NA, fond ČSMS, k. 1, i. č. 2. Seznamy členů.

²⁷⁰ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 33.

²⁷¹ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

slovenské spolky. Proti tříštění krajanského hnutí vznikem takovýchto spolků se také vymezil J. Anděl zastupující solothurnský spolek Masaryk. Takovou organizací bylo Sdružení přátel Slovenska, jehož 24 členný výbor v čele s F. Braxátorem pracoval během léta 1969 na jeho ustavení. Podle vyjádření F. Braxátora připravovali vytvořit 8-10 poboček, přičemž členy, kterých se hlásilo asi 300, měli být i Švýčari mající zájem o Slovensko. Organizace měla být nepolitická a ústy svého zástupce na sjezdu delegátů vyjádřila zájem spolupracovat s ostatními. K podpoře Sdružení se přihlásil také předseda vznikajícího spolku Slováků v Curychu. K založení slovenských spolků se vyjádřil také jednatel Svazu Miroslav Tuček. Zmínil přitom skutečnost, že Svaz od svého vzniku reprezentoval celý československý národ a pokud by tyto výhradně slovenské organizace narušovaly jednotu krajanského hnutí, vzájemná spolupráce by byla nemožná. Dalším krajanským spolkem zastoupeným na sjezdu byl krajanský spolek v Aarau, který vyslal jako pozorovatele J. Hubu. Podle jeho slov měl spolek 30 členů obou národností.²⁷² Na sjezdu mělo své zastoupení také tiskové Sdružení Zpravodaj, které od začátku ročníku 1969 převzalo od Svazu vydávání časopisu.²⁷³

Asi nejdůležitějším tématem sjezdu byla budoucí podoba Svazu a jeho vliv na organizování nových krajanských organizací. M. Tuček prosazoval dosavadní decentralizaci krajanského hnutí, kdy Svaz působil jako koordinační centrum. Vyslovil se také pro ponechání iniciativy jednotlivým spolkům, neboť stavěním organizací shora by se ničeho nedosáhlo. Argumentem proti organizování náborů do spolků Svazem byly již zmíněné zkušenosti posrpnových emigrantů z Československa. Vzhledem k vzniku nových organizací stojících zatím mimo Svaz bylo nutné zabývat se také samotnými stanovami Svazu. V době konání sjezdu v červenci 1969 se Svaz řídil stanovami z roku 1957 a bylo zřejmé, že v nové situaci vzniklé po 21. srpnu 1968 přestávají vyhovovat. Byla proto vytvořena sedmičlenná komise složená ze zástupců stávajících členských spolků Svazu a nových krajanských organizací ve složení: F. Karásek, J. Jokl, J. Vaněk, A. Užovič, J. Anděl, J. Mocek a F. Braxátor. Tato komise měla za úkol do příštího

---

²⁷² NA, fond SSČSS, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

²⁷³ Tamtéž, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů. Viz také: P. ORSÁG, *Časopis českého exilu ve Švýcarsku Zpravodaj*. In: Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací. Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého Olomouc, Olomouc 2003, s. 103-104. Nově bylo zavedeno předplatné, do té doby byl Zpravodaj zasílán bezplatně.

sjezdu delegátů vypracovat návrh nových stanov Svazu, který měl být poslán jednotlivým spolkům k posouzení.²⁷⁴

Sjezd se také pozitivně postavil k případnému přijetí nových krajanských organizací do Svazu. M. Tuček zároveň jednotlivé spolky nabádal k vyšší aktivitě, přičemž se neměly spoléhat pouze na činnost ústředí. Sjezd kromě zmíněných otázek rozhodoval o vedení Svazu. Bylo rozhodnuto o ponechání vedení Svazu v rukou spolku Československá Beseda Svatopluk Čech v Curychu a to do příštího sjezdu, na němž měly být schváleny nové stanovy.²⁷⁵

4.3. Změny v organizaci Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1969

4.3.1. Organizace Svazu československých spolků před rokem 1969

Jak již bylo zmíněno, Svaz se i po srpnu 1968 řídil stanovami z roku 1957. Ty jej definovaly jako sdružení nejméně dvou československých spolků ve Švýcarsku, přičemž sídlem Svazu bylo sídlo členského spolku pověřeného vedením Svazu na schůzi delegátů. Mandát tohoto členského spolku byl jednoroční, stanovy však umožňovaly prodlužování tohoto pověření vždy o další rok, čehož bylo hojně využíváno. Účelem Svazu bylo dle těchto stanov „*seskupení čs. spolků ve Švýcarsku v organisovaný celek, který má usnadniti vzájemný styk, umožniti vzájemnou podporu a spolupráci členských spolků a přispěti tak k utužení organizační a duchovní jednoty těch Čechoslováků, kteří jsou věrni zásadám, jak je hlásali oba první presidenti ČSR Masaryk a Beneš*“. Členem Svazu se tak mohl stát každý československý spolek ve Švýcarsku, který vyznává zásady a národní tradice, jež vedly ke vzniku svobodného Československa. Nejvyšším orgánem Svazu byl sjezd delegátů, který byl svoláván výborem Svazu. Každý spolek přitom vysílal na sjezd jednoho delegáta s hlasovacím právem, ostatní členové spolků se mohli účastnit diskuse. K pravomocím sjezdu patřilo schvalování činnosti výboru Svazu, přijímání a vylučování členských spolků, usnášení se na příspěvcích na výlohy Svazu, projednávání programu sjezdu a rokování a usnášení

---

²⁷⁴ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápis ze sjezdů delegátů. Srov.: A. SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 44.

²⁷⁵ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápis ze sjezdů delegátů.

se o návrzích, volba výpomocných členů výboru Svazu a revizorů účtů, projednávání účetní zprávy, volba sídla Svazu a určování místa příštího sjezdu a usnášení se o změnách stanov a případném rozpuštění Svazu. K odsouhlasení usnesení v posledních dvou bodech byla přitom potřebná dvoutřetinová většina přítomných delegátů. Výkonným orgánem Svazu byl Svazový výbor složený z předsedy, místopředsedy, jednatele a pokladníka spolku, který právě vedl Svaz. Členem výboru byl do likvidace Úmrtního fondu rovněž jeho předseda. Výbor vykonával usnesení sjezdu delegátů, připravoval jej a svolával, hospodařil se svěřenými finančními prostředky Svazu do výše 500 švýcarských franků a zastupoval Svaz ve vnějších záležitostech. Výbor také mohl rozhodovat ve věci sporů mezi jednotlivými členy členského spolku, ve všech ostatních sporech rozhodoval sjezd delegátů.²⁷⁶

4.3.2. Práce komise pro vypracování nových stanov Svazu v létě a na podzim roku 1969

Zmíněná komise pro vypracování nových stanov Svazu začala pracovat prakticky hned po svém ustavení. Jednotliví členové vypracovali návrhy na změny stanov, které měla komise projednat na počátku září 1969. Různorodost komise složené ze zástupců spolků sdružených ve Svazu a nových spolků přispěla ke vzniku několika odlišných návrhů. Podklady pro úpravu stanov Svazu předložil také F. Braxátor. Podle jeho návrhu měl být Svaz budovaný na národním základu a být reprezentantem českých a slovenských spolků ve Švýcarsku. Možnost členství ve Svazu by přitom měl mít každý český a slovenský spolek stojící na národním a demokratickém základě. Svaz se podle Braxátora měl zdržet podpůrné činnosti, pro případ nutnosti měl být vytvořen zvláštní fond nenavázaný na vedení Svazu. Navrhoval změnit název Svazu na Svaz českých a slovenských spolků ve Švýcarsku, přičemž měl sdružovat nejméně jeden český a jeden slovenský spolek. Návrh stanov rozlišoval české a slovenské spolky, což bylo v rozporu s dosavadní praxí. Jako slovenský byl definován spolek, který měl nejméně 51% členů slovenské národnosti nebo původu, definice českého spolku byla daná stejným kritériem. Na sjezdu delegátů měly být členské organizace svazu zastoupeny jedním delegátem na každých 10 členů spolku, přičemž minimální počet delegátů by byl jeden. K Braxátorovu návrhu se kladně postavil další člen komise A. Užovič. V otázce rozdělení spolků podle národnostních kritérií navrhoval, aby Svaz byl sdružením spolků česko-slovenských, českých a slovenských. Česko-slovenským spolkem měl být spolek, jehož členové by se rozhodli nezaložit ani český ani slovenský

---

²⁷⁶ NA, fond SSČSŠ, k. 8. Stanovy Svazu.

spolek. Svaz měl podle Užoviče usměrňovat členské spolky v otázce postoje k vlasti a jejímu vývoji. Účel Svazu viděl ve sdružování výše zmíněných organizací, usměrňování jejich činnosti a její podpora, pěstování národních tradic, jazyka a povědomí. Odvolával se přitom na myšlenky T. G. Masaryka a M. R. Štefánika. Svě připomínky ke stávajícím stanovám připojil také J. Anděl. Na rozdíl od slovenských zástupců v komisi trval na dosavadním názvu Svazu. Navrhoval také jiné zastoupení spolků na sjezdu - jeden delegát měl být vyslán za každých započatých 50 členů. Účel Svazu měl být podle Anděla definován stejně jako ve stávajících stanovách z roku 1957. Oproti tomu J. Jokl ve svém návrhu rozlišoval české a slovenské spolky, avšak bez bližšího vymezení. Rovněž se vyslovoval pro zachování původního názvu Svazu.²⁷⁷

Dne 13. září 1969 proběhla schůze členů komise, na níž byl vypracován společný návrh stanov. Slovákům se nepodařilo prosadit nový název Svazu, starý zůstal zachován. Účelem Svazu bylo dle tohoto návrhu sdružování spolků Čechů, Slováků a přátel demokratického Československa ve Švýcarsku. Tím bylo komisi zamítnuto dělení spolků na české a slovenské prosazované F. Braxátorem a A. Užovičem. Zároveň tato formulace umožňovala vstup do Svazu i spolkům, jejichž členové byli také rodilí Švýcaři, což byl případ lausannského spolku Amitiés. Jako sídlo Svazu byl navrhován Curych, oproti dosavadní praxi, kdy bylo sídlo určeno sídlem vedoucího spolku Svazu. Také tato praxe, kdy byl vedením Svazu pověřen jeden z jeho členských spolků, měla přestat. Jako nový orgán mělo vzniknout předsednictvo Svazu, které mělo vykonávat běžné práce Svazu a připravovat schůze. Mělo se skládat z předsedy Svazu, dvou místopředsedů, jednatele, pokladníka a jednoho náhradníka. Zamítnuto bylo jeho paritní složení z obou národností.

Se schválenými skutečnostmi, týkajícími se názvu Svazu se F. Braxátor nehodlal smířit. V dopise ze 16. září 1969, ve kterém se obrátil na všechny členy komise, vystoupil proti přívlastku „československý“. Ten podle něj nevystihoval podstatu spolků, neboť evokuje název státu, nikoli národy, které jsou zastoupeny v krajanských organizacích. Trváním na starém názvu podle něj odmítali Češi uznat Slováky jako rovnoprávný národ. Na závěr ještě navrhl další variantu názvu Svazu: Český a slovenský svaz ve Švýcarsku. Ani tato výzva však na věci nic nezměnila.²⁷⁸ Komise

---

²⁷⁷ NA, fond SSČSS, k. 8. Dokumenty z práce komise pro změnu stanov Svazu.

²⁷⁸ Tamtéž, k. 8. Dokumenty z práce komise pro změnu stanov Svazu.

pro úpravu stanov Svazu následně odeslala svůj návrh k posouzení členskými spolkům. O změně stanov měl rozhodnout sjezd delegátů naplánovaný na prosinec 1969.

4.3.3. Sjezd delegátů v prosinci 1969

Sjezd delegátů konaný 13. prosince 1969 v Curychu znamenal završení organizačních změn ve Svazu, které byly vyvolané příchodem posrpnové emigrace. Sjezdu se účastnili delegáti pěti dosavadních členských spolků Svazu. Za Besedu Slovan to byl Oldřich Černý, Kroužek přátel Československa zastupoval Josef Škrabal, Besedu Svatopluk Čech Přemysl Pitter, Sokol Curych Vladimír Svoboda a spolek Domov v Basileji Antonín Užovič. Sjezdu se taktéž zúčastnili delegáti organizací, které projevíly zájem o členství ve Svazu. Československý spolek Masaryk pro Solothurn a okolí tak zastupoval Jaroslav Anděl, Československý spolek v Bielu Jiří Mocek, Klub Jan Palach v Curychu Jiří Neuwirth a Julius Májovský, Klub zájemců o podnikání Jiří Novotný a Sokol Bern Vladimír Purghart. Zástupci tiskového sdružení Zpravodaj a členové Sdružením přátel Slovenska a Amitiés Helveto-Tchécoslovaques se sjezdu zúčastnili jako hosté. Delegáti pěti spolků, které Svaz do tohoto sjezdu sdružoval, rozhodli hlasováním o přijetí zájemců o členství. Počet členských organizací Svazu se tak rozrostl na devět. Sdružení přátel Slovenska vedené F. Braxátorem se rozhodlo nepodat přihlášku ke členství ve Svazu pro zásadní nesouhlas s navrhovanou změnou stanov a názvu Svazu. Pro vstup do Svazu byli ochotni pouze pod podmínkou paritního zastoupení Čechů a Slováků v orgánech Svazu. K návrhu stanov předloženému komisí v listopadu 1969 byly na sjezdu předloženy pozměňovací návrhy. Předmětem diskuse se stal opět název Svazu. F. Karásek navrhl novou variantu názvu - Svaz spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku. Návrh odůvodnil potřebou obnovení jednání se Sdružením přátel Slovenska. Tento návrh nebyl přijat a Svaz tak definitivně zůstal u dosavadního názvu. Hlavními argumenty, které při projednávání zazněly, bylo zachování kontinuity Svazu a nedůvěra v uspokojení požadavků Slováků tímto ústupkem ze strany Svazu. Naopak byly schváleny drobné změny týkající se hrazení výloh delegátů sjezdu, nově sjezd mohl udělit zasloužilým pracovníkům krajanského hnutí čestné hodnosti.²⁷⁹ Měl být také stanoven publikační orgán Svazu, který měl mít na sjezdu delegátů rokovácí právo. Tímto publikačním orgánem byl zvolen Zpravodaj se souhlasem jeho zástupce Z. Záplaty. Rozsáhlé organizační změny po schválení nových stanov završila volba

---

²⁷⁹ NA, fond SSČSS, k. 9. Zápis ze sjezdů delegátů. Možnost udělit hodnost čestného delegáta zasloužilým členům krajanského hnutí byla využita již na tomto sjezdu. Čestnými delegáty se tak stali: J. Škrabal, J. Kubec, J. Hlaváček a další.

nového výboru Svazu. Novým předsedou Svazu byl jednomyslně zvolen Miroslav Tuček, jehož v devítičlenném výboru doplňovali Jaroslav Jokl (Beseda Svatopluk Čech), Antonín Užovič (Domov v Basileji), Vladimír Svoboda (Sokol Curych), Oldřich Černý (Beseda Slovan), Josef Škrabal (Kroužek přátel Československa), Julius Májovský (Klub Jan Palach), Jaroslav Anděl (Masaryk Solothurn), Vladimír Purghart (Sokol Bern) a Jiří Novotný (Klub zájemců o podnikání).²⁸⁰

Obrázek 6. *Miroslav Tuček, dlouholetý předseda Svazu*

Sjezd delegátů v prosinci 1969 se stal pro Svaz přelomovým okamžikem. Po pečlivých přípravách se podařilo Svaz reorganizovat tak, aby odpovídal novým podmínkám v krajanském hnutí po srpnu 1968. Ukázalo se, že zavedená organizace Svazu s tradicí od roku 1915 respektive 1935 je životaschopná i v této nové situaci. Důkazem toho byl zájem nově vzniklých krajanských organizací o vstup do Svazu. Svaz nově získal stálé sídlo v Curychu a na účasti v jeho výboru se od tohoto sjezdu podíleli zástupci všech spolků, oproti dosavadní praxi, kdy byl Svaz řízen jedním, k tomuto účelu pověřeným, spolkem. Na konci roku nebylo formování nových krajanských organizací ve Švýcarsku zdaleka ukončeno, některé z nich stále váhaly se vstupem do Svazu (například lausanský spolek Amitiés). Výhradně slovenské Sdružení přátel Slovenska pak vstup do Svazu odmítlo, neznamenalo to však odliv členů slovenské národnosti působících v ostatních spolcích, jež byly členy Svazu. Díky všem výše uvedeným změnám a přes uvedené neshody s částí slovenského exilu zůstal Svaz hlavním koordinačním orgánem krajanského hnutí ve Švýcarsku.

---

²⁸⁰ NA, fond SSČSŠ, k. 9.

4.4. Vývoj činnosti krajských organizací ve Švýcarsku od sjezdu delegátů v červenci 1969 do května 1971

4.4.1. Působení krajských organizací během roku 1969

Činnost Svazu a jednotlivých organizací nebyla po sjezdu delegátů v červenci 1969 omezena pouze na zásadní organizační změny popsané v předchozí podkapitole. Posrpnový vývoj, který vyústil v postupné konstituování nových krajských organizací, pokračoval také v tomto období. Činnost jednotlivých spolků se, co se týče její intenzity, lišila.

Ze spolků, jež byly členy Svazu před prosincovým sjezdem, byl v tomto ohledu nejméně úspěšný Kroužek přátel Československa v Neuchâtelu, kterému se nedařilo získávat nové členy z řad posrpnové emigrace. V období mezi oběma sjezdy (červenec - prosinec 1969) uspořádal pouze jednu schůzi. Spolku se podařilo získat pouze jednoho nového člena; počet členů byl pouhých 11 osob, přičemž se jejich věk pohyboval mezi 55-80 lety. V tomto směru zaznamenal spolek oproti ostatním neúspěch, ačkoli podle zprávy o činnosti, kterou předložil jeho dlouholetý předseda Josef Škrabal na prosincovém sjezdu, bylo v kantonu Neuchâtel kolem 110 krajanů. Mnohem úspěšnější byl ve své činnosti ženevský spolek Slovan, který pořádal pravidelné schůzky, konající se každé pondělí. Ty měly sloužit ke vzájemnému styku krajanů a pomoci s řešením jejich praktických problémů po příchodu do Švýcarska. Podařilo se také získat nové členy; počet členů spolku se zvýšil na 60 osob. Kromě toho udržovala Beseda Slovan spolkovou knihovnu čítající 800 svazků. Spolek začal také rozvíjet tělovýchovnou činnost, zaměřenou především na volejbal a basketbal. Spolek Domov v Basileji napnul své síly stejným směrem. Pořádal pravidelné sobotní schůze a při příležitosti prvního výročí okupace Československa pořádal manifestaci, jíž se zúčastnilo asi 1 500 osob. Nárůst členstva zaznamenal také curyšský Sokol, jehož cvičení se průměrně účastnilo 25 osob z celkových 80 členů. Kromě pravidelných cvičení Sokol uspořádal 8 výborových schůzí, kuželkový večer a výlet na horu Pfannenstiel. Hlavní těžiště činnosti Besedy Svatopluk Čech jakožto vedoucího spolku Svazu byla příprava organizačních změn Svazu a příprava sjezdu delegátů. Jeho výbor, totožný s výborem Svazu navazoval kontakty s nově vytvořenými spolky. Za zmínku stojí organizace protestního shromáždění v Curychu 21. srpna 1969 a vydání dvou svolání; první bylo určeno švýcarské veřejnosti a úřadům, ve druhém se výbor Svazu (a zároveň Besedy

Svatopluk Čech) obracel na československou veřejnost.²⁸¹ Také nové organizace, které na prosincovém sjezdu vstoupily do Svazu, nezůstaly ve své činnosti v pozadí. Československý spolek Masaryk Solothurn uspořádal 21. srpna manifestaci spojenou s tichým pochodem městem, přečtením provolání Svazu a zpěvem československé hymny.²⁸² Kromě toho spolek uspořádal oslavu 28. října spojenou s přednáškou.²⁸³ Počet členů spolku byl zhruba 70 osob. Poněkud odlišného rázu byla činnost Klubu zájemců o podnikání, jehož cíle se od ostatních spolků lišily. Jako svůj účel deklaroval po dávání informací týkajících se možnostmi podnikání ve Švýcarsku. Členství v Klubu zájemců o podnikání přijalo 30 osob. Bernský Sokol organizoval pravidelná cvičení se 60 členy. Spolek Amitiés Helveto-Tchécoslovaques v Lausanne prozatím zůstal mimo Svaz, jeho zástupce Ctibor Bohanes se však prosincového sjezdu delegátů zúčastnil jako host. V první fázi své existence vyvíjel spolek hlavně činnost sociální. Od této činnosti spolek postupně přecházel k organizaci kurzů francouzštiny, které dobrovolně vedli švýcarští členové spolku. V rámci spolku vznikla tělovýchovná skupina, sdružující asi 20 osob.²⁸⁴

4.4.2. Vznik nových krajských organizací v roce 1969

V krátkém období mezi oběma sjezdy delegátů v roce 1969 vznikaly také nové organizace. K nim patřil již zmíněný Sokol Bern, který měl svou ustavující schůzi 10. září 1969.²⁸⁵ Jeho vznik předznamenal vytváření dalších sokolských jednot na území Švýcarska. Jako vhodná základna pro vytváření nových organizací v největším městě Švýcarska se ukázal Československý klub v Curychu, který vznikl na podzim 1968 jako volné sdružení posrpnové emigrace. Po odchodu jeho hlavního iniciátora dr. Krampéry zpět do Československa během léta 1969 vznikl na jeho základu již zmíněný Klub zájemců o podnikání.²⁸⁶ Tato úzce zaměřená organizace však nebyla jedinou, která vznikla z této základny. Dne 1. října 1969 se konala ustavující schůze Československého klubu Jan Palach. Jeho stanovy byly přijaty až po jeho vstupu do

²⁸¹ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

²⁸² NA, fond ČSMS, k. 1, i. č. 6. Zprávy o činnosti spolku.

²⁸³ NA, fond ČSMS, k. 1, i. č. 3. Zápis ze schůze spolku.

²⁸⁴ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků, korespondence.

²⁸⁵ A. SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 45.

²⁸⁶ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků. Přeměnu Klubu Čechoslováků v Curychu na Klub zájemců o podnikání zmiňuje ve svém příspěvku A. SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 45.

Svazu. Hlavní náplní klubu měla být podpora národního vědomí Čechů a Slováků, podpora a pomoc členům klubu při řešení problémů souvisejících s jejich pobytem ve Švýcarsku, organizace exkurzí, zájezdů a výletů, společenské a kulturní činnosti. Klub Jan Palach si také dal za cíl pracovat v rámci svých možností za nabytí plné suverenity Československa, zajištění lidských práv a podporovat občany ve vlasti v jejich úsilí o dosažení demokracie. V tomto ohledu měl klub také informovat o dění v Československu.²⁸⁷ Členem klubu se mohl stát každý Čech nebo Slovák s právem azylu ve Švýcarsku. K 1. lednu 1970 měl klub 34 členů.²⁸⁸ V listopadu 1969 vznikla nová organizace sdružující bývalé politické vězně - Sdružení bývalých československých politických vězňů. Jeho ustavující schůze se konala 22. listopadu 1969 v Curychu. Sdružení zatím do Svazu nevstoupilo, navázalo však s jeho vedením spolupráci. Mezi významné osobnosti Sdružení patřili Bedřich Hostička, Josef Hampl a Jaroslav Anděl.²⁸⁹

4.4.3. Náboženské organizace a křesťanské odbory

Samostatnou kapitolou vytváření nových organizací byla geneze náboženských organizací, které po dohodě s představiteli Svazu zůstávaly mimo něj. První takovou organizací byl Husův sbor, jehož aktivity se začaly rozvíjet z iniciativy Přemysla Pittra v roce 1969. Husův sbor byl koncipován jako ekumenické sdružení pro české a slovenské evangelíky, v zásadě však byl otevřený všem osobám křesťanského vyznání. Ustavující schůze Husova sboru se uskutečnila 11. ledna 1970. Na podzim tohoto roku bylo připravováno vytvoření Ústřední komise katolických Čechů a Slováků ve Švýcarsku. Jejím úkolem bylo předložení návrhu na vznik Katolické misie pro Čechy a Katolické misie pro Slováky ve Švýcarsku. Na práci komise se přitom měli podílet také laici (Bedřich Hostička, Karel Kukal, František Braxátor).²⁹⁰

Češi a Slováci ve Švýcarsku vyvíjeli iniciativu také na poli odborového hnutí. To nelze považovat za krajanský spolek v pravém slova smysl, přesto je důležité ho

---

²⁸⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Stanovy spolků. Srov: A. SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 46.

²⁸⁸ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

²⁸⁹ A. SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 50.

²⁹⁰ A. SKOUPÝ, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 50.

v tomto přehledu nově vzniklých organizací zmínit.²⁹¹ Československý svaz křesťanských pracujících vznikl 9. května 1970 v Curychu, přičemž se stal součástí Křesťanského národního odborového svazu Švýcarska (Christlichnationaler Gewerkschaftsbund der Schweiz). Ustavující valné hromady se zúčastnilo 51 osob, z nichž 36 mělo podanou přihlášku. Československý svaz křesťanských pracujících (ČsKP) byl koncipován jako odborová organizace sdružující české a slovenské zaměstnance ve Švýcarsku s orientací na křesťansko demokratické hnutí, konkrétně Křesťansko demokratickou stranu Švýcarska.²⁹² V čele organizace stál ústřední výbor, ČsKP pak byl dále členěn na místní skupiny, které si volily vlastní vedení.²⁹³ Dlouholetým předsedou byl až do své smrti Ladislav Husák. Do počátku roku 1971 vznikly tyto místní skupiny v Curychu, Winterthuru, Basileji a Bruggu, v roce 1973 vznikla místní skupina v Luzernu a v roce 1976 v St. Gallen.²⁹⁴ V roce 1970 dosáhl stav členstva ČsKP 250 osob, nejvyšší stav měla jeho členská základna v roce 1979 - 410 členů, poté početní stav členstva klesal.²⁹⁵ ČsKP vydával v letech 1971-1983 informační bulletin nazvaný Zprávy ČsKP - Členský oběžník Československého svazu křesťanských pracujících Švýcarska. Jeho náplní byly informace o činnosti organizace a zprávy o mezinárodní situaci a situaci v Československu. Jeho redaktorem byl L. Husák. S Husákovou smrtí v roce 1983 došlo k oslabování činnosti organizace.²⁹⁶ Je třeba dodat, že mnoho členů ČsKP bylo zároveň členy jiných krajanských spolků a mnozí z nich se ve spolcích a Svazu československých spolků ve Švýcarsku angažovali (například Bedřich Hostička a Anton Užovič). K určení jejich přesného počtu bohužel chybí relevantní data.

4.4.4. Činnost Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1970

Na prosincovém sjezdu delegátů si Svaz vytyčil své úkoly pro období do následujícího sjezdu plánovaného na březen 1970. Mezi ně patřilo vytváření adresáře všech krajanských organizací ve Švýcarsku, který měly obdržet všechny spolky a tím měl být

---

²⁹¹ Křesťanskými odbory, konkrétně Československému svazu křesťanských pracujících ve Švýcarsku a křesťansko demokratickým exilem ve Švýcarsku se podrobně zabývá: Jiří ŠMERAL: *Československý křesťansko demokratický exil a křesťanské odbory ve Švýcarsku*. In: Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2003. s. 158-179.

²⁹² J. ŠMERAL: *Československý křesťansko demokratický exil a křesťanské odbory ve Švýcarsku*. In: Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2003. s. 160.

²⁹³ Tamtéž, s. 161.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 162-165.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 162.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 166-167.

usnadněn vzájemný kontakt, posílání oběžníků jednotlivým spolkům, příprava slavnosti ke 120. výročí narození T. G. Masaryka a příprava zájezdu do Kostnice. Svaz také hodlal spolupracovat s místním tiskem. Tato činnost byla projednávána i na lednové schůzi výboru Svazu v Solothurnu. Na této schůzi výbor rovněž odsouhlasil výzvu členským spolkům a spolkům, jež měly zájem spolupracovat se Svazem, aby dodaly nástin svého programu pro následující rok.²⁹⁷

Dne 27. června 1970 projednával výbor Svazu otázku náboru členů do spolků. Bylo rozhodnuto o vydání letáku vyzývajícího ke vstupu do krajanských organizací, výzva měla být taktéž uveřejněna ve Zpravodaji.²⁹⁸ Toto zasedání výboru Svazu se konalo v Horgenu současně s evropskou konferencí Československé společnosti pro vědy a umění.²⁹⁹

4.4.5. Kontakty Svazu československých spolků ve Švýcarsku a Sdružení přátel Slovenska v roce 1970

Svaz měl rovněž zájem o kontakty se Sdružením přátel Slovenska. Představitelé Svazu a Sdružení přátel Slovenska se sešli 28. listopadu 1970 na pracovní poradě v Curychu a dohodli se na společném prohlášení. V něm obě organizace pokládají za své hlavní úkoly prohlubování českého nebo slovenského národního povědomí u svých členů, podporu snah o nastolení demokratického zřízení ve vlasti, podporu integrace svého členstva do švýcarského prostředí a vytváření kontaktů s místním obyvatelstvem a nutnost vytrvale upozorňovat světovou veřejnost na současné postavení obou národů. Zároveň zástupci Svazu a Sdružení přátel Slovenska vyslovili přesvědčení o nezadatelném právu obou národů při volbě a určování formy státu, v němž chtějí žít. Možnosti spolupráce viděli v intenzivní výměně názorů na formu uspořádání středoevropského prostoru, udržování kontaktů s exilovými skupinami ostatních středoevropských národů. Hodlali také upustit od polemik, které by škodily zájmům českého nebo slovenského národa v očích švýcarské, potažmo evropské veřejnosti. Účastníci schůzky se také dohodli, že obě organizace budou respektovat různost názorů

---

²⁹⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápisy ze schůzí výboru Svazu.

²⁹⁸ Tamtéž, k. 9. Zápisy ze schůzí výboru Svazu.

²⁹⁹ Tamtéž, k. 9. Zápisy ze schůzí výboru Svazu. Československá společnost pro vědy a umění (SVU) byla založena v roce 1958 ve Washingtonu jako organizace podporující rozvoj kultury Čechů a Slováků v zahraničí. Od svého založení sdružuje vědce, pedagogy, umělce, spisovatele a další intelektuály. Její činnost nebyla zaměřena pouze na USA, nýbrž na celý svět. Členem SVU byl mj. Oldřich Černý. Svou místní skupinu SVU zřídila také ve Švýcarsku. Více o SVU: Miroslav RECHCÍGL ml.: *Pro vlast. Padesát let společnosti pro vědy a umění (SVU)*. Praha 2012.

na další možný státoprávní vývoj českých zemí a Slovenska.³⁰⁰ Vztah obou organizací se tak dostal do nové roviny. Sdružení přátel Slovenska již neuvažovalo o vstupu do Svazu a ani představitelé Svazu na to nenaléhali. Z těchto důvodů bylo nutné přistoupit na výše uvedenou formu spolupráce, aby případnými spory (jako byl ten o název Svazu a zastoupení Slováků v jeho orgánech) nebylo krajanské hnutí ve Švýcarsku poškozováno. O této společné rezoluci hlasoval výbor Svazu na své schůzi 28. ledna 1971. Znění prohlášení bylo schváleno, ale tento souhlas nemohl být platný pro nepřítomnost 2/3 členů výboru, potřebných k platnosti hlasování. Bylo pak dohodnuto, že chybějící členové výboru budou o rezoluci hlasovat per rollam. V tomto hlasování bylo prohlášení konečně schváleno. Výbor Sdružení přátel Slovenska rezoluci bez potíží přijal.³⁰¹ I přes tento pokus o spolupráci však k navázání těsné spolupráce obou organizací nedošlo.

4.4.6. Sjezd delegátů v březnu 1970

Čtvrt roku po sjezdu delegátů v prosinci 1969 se konal další sjezd, tentokrát řádný, v Bernu u příležitosti 120. výročí narození T. G. Masaryka 7. března 1970. Kromě rekapitulace činnosti za období mezi oběma zmíněnými sjezdy bylo nejdůležitější agendou sjezdu přijímání nových členů a volba nového vedení. Za spolek Amitiés Helveto-Tchécoslovaque vystoupila předsedkyně Madeleine Cuendet a vyslovila přitom zájem spolku o členství ve Svazu. Stejně se vyslovil zástupce Československého krajanského spolku v Bielu J. Mocek. Oba spolky byly následně přijaty do Svazu, který se tak rozrostl na 11 členských organizací. Předsedou Svazu byl opět zvolen Miroslav Tuček. Ve výboru Svazu ho doplnili A. Užovič, J. Jokl, O. Černý, J. Májovský, Zajíc, Purghart, C. Bohanes, J. Anděl, J. Škrabal a J. Mocek.³⁰²

4.4.7. Zánik Kroužku přátel Československa a nové spolky v roce 1970

Podzim roku 1970 je rovněž spojen se zánikem jednoho z tradičních členských spolků Svazu - Kroužku přátel Československa v Neuchâtelu. Spolku se po srpnu 1968 nedařilo získávat nové členy, a tak jeho předsedovi Josefu Škrabalovi nezbylo nic jiného, než přikročit k jeho rozpuštění. Poslední schůze Kroužku přátel Československa se konala 10. října 1970, k tomuto datu byl také rozpuštěn. Nebyl to však konec spolkového života v Neuchâtelu. Krajané, kteří přišli do Neuchâtelu po srpnu 1968 sice

---

³⁰⁰ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Dokumenty týkající se jednání se Slováky.

³⁰¹ Tamtéž, k. 9-10. Dokumenty týkající se jednání se Slováky.

³⁰² Tamtéž, k. 9. Dokumenty týkající se jednání se Slováky.

nejevili zájem o práci stávajícího malého spolku, ale potřeba sdružovat se na spolkovém základu jim nechyběla. Dne 18. dubna 1970 se v Neuchâtelu konala přípravná schůze nového spolku, na níž byl zvolen přípravný výbor, v jehož čele stanul Josef Škrabal. V přípravném období tak byl symbolem částečné kontinuity starého spolku s nově se tvořícím Spolkem Čechů a Slováků v Neuchâtelu, který se stal jeho pokračovatelem. Ke členství ve spolku se přihlásilo 28 osob z Neuchâtelu a okolí. Zbylé jmění Kroužku přátel Československa bylo poukázáno novému spolku. Ustavující schůze spolku se konala 14. listopadu 1970, předsedou spolku byl zvolen Jan Nesvadba, místopředsedou Alojz Valašík a jednatelem Evžen Vojáček. Josef Škrabal byl zvolen čestným předsedou spolku, který si zároveň podal přihlášku k přijetí do Svazu.³⁰³ Nový spolek se začal formovat také v kantonu Bern, konkrétně ve městě Burgdorf. Zakládající schůze Československého spolku v Burgdoru se konala 22. ledna 1971 za účasti 16 členů a zástupce Svazu Jaroslava Anděla. Předsedou spolku se stal Jan Polínek, spolek plánoval sdružit všechny Čechy a Slováky žijící v Burgdoru, což lze považovat za velmi ambiciózní cíl. Tak jako nový spolek v Neuchâtelu podal Československý spolek Burgdorf přihlášku do Svazu. První akcí spolku bylo uspořádání výletu do Alp³⁰⁴

4.4.8. Členské spolky Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1970

Jednotlivé členské spolky Svazu rozvíjely v období mezi sjezdy v prosinci 1969 a květnu 1971 různorodou činnost. Také počet členstva se dařilo, částečně díky náborové akci Svazu a velké aktivitě krajanského hnutí, navyšovat. Beseda Slovan v Ženevě dosáhla v roce 1971 78 členů, nadále přitom pokračovala ve své činnosti, jejíž směr byl nastolen v minulém období (pravidelné schůze, oslavy výročí, udržování spolkové knihovny). Druhý nejstarší spolek Československá Beseda Svatopluk Čech měl v této době 57 členů, nebyl však tolik aktivní, co se spolkových schůzí týče. Podařilo se mu uspořádat zájezd do Kostnice v červenci 1970 a Komenského večer. Ztrátou pro spolek byl odchod Přemysla Pittra z jeho předsednictva. Na jeho místo nastoupil V. Kabeš. Další curyšský spolek Československý klub Jan Palach byl z hlediska počtu členů méně početný (pohyboval se mezi 25-30), ve svých aktivitách se mohl měřit i s většími spolky. V popisovaném období se mu podařilo uspořádat vzpomínkový večer J. Palacha, aktivně spolupracoval se spolkem Amitiés Helveto-Tchécoslovaque v Lausanne. Schůzky se konaly jednou měsíčně, výbor spolku zasedal

---

³⁰³ NA, fond SSČSS, k. 9. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků, korespondence.

³⁰⁴ Tamtéž, k. 9. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků, korespondence.

dvakrát v měsíci. S lausannským spolkem spolupracoval také spolek v Bielu, mezi jehož nejvýznamnější počiny patřilo uspořádání reprezentačního plesu, demonstrace 21. srpna 1970 a vypracování návrhu vytvoření podpůrného fondu pro krajanů v nouzi. S Lausanne spolupracoval také Československý spolek Masaryk Solothurn. Tento spolek uspořádal v Solothurnu dne 21. srpna 1970 demonstraci, jíž se zúčastnilo přibližně 500 osob. Ve své činnosti však narazil na konkurenci v podobě tvořící se sokolské jednoty v Solothurnu. Český Domov Basilej měl 105 členů, z toho 24 jich však muselo být v roce 1971 pro neplacení příspěvků vyškrtáno. Novým předsedou byl od roku 1970 N. Voženílek.³⁰⁵

Spolky zaměřené na tělovýchovu prožívaly v tomto období velký rozmach. Týkalo se to hlavně Sokola; mezi nejaktivnější se řadila jednota v Bernu, čítající v roce 1971 86 členů. Kromě tradičních cvičení se zaměřovala i na volejbal, podařilo se sestavit tři volejbalová družstva. Volejbalové družstvo měla také curyšská jednota. K tomu působila v rámci Sokola Curych taneční skupina. Počet členů byl značně proměnlivý, pohyboval se kolem 60 osob. Tělovýchovnou činnost vyvíjel také spolek Amitiés v Lausanne a Domov Basilej, nový Spolek Čechů a Slováků v Neuchâtelu sestavil volejbalové družstvo. Z úzce zaměřených organizací vyvíjelo největší činnost Sdružení bývalých politických vězňů. V červnu 1970 uspořádalo tryznu za Miladu Horákovou, pořádalo také oslavu 28. října. Sdružení mělo 125 členů, 14 osobám z celého světa bylo uděleno čestné členství. Na nižší úrovni byla spolková činnost ve Fribourgu (38 členů) a Brurgdoru (16 členů), kde se spolky teprve konstituovaly. Před zánikem naopak stál Klub zájemců o podnikání, čítající pouhých 12 členů.³⁰⁶

4.4.9. Sjezd delegátů v květnu 1971 a jeho závěry

Činnost Svazu v prvním pololetí roku 1971 směřovala k uspořádání sjezdu delegátů. Tento sjezd byl z hlediska vývoje krajanského hnutí ve Švýcarsku z několika důvodů významný. Jako místo konání sjezdu delegátů byl zvolen Curych; datum sjezdu bylo stanoveno na 15. květen. Před samotným sjezdem byli 15. května dopoledne zástupci Svazu přijati curyšským primátorem a členy městské rady na radnici. Tohoto setkání se zúčastnili na výzvu Svazu také krajané z Curychu a okolí, některé spolky (například Československý spolek Burgdorf) vyslaly na toto setkání delegaci. Při této příležitosti předaly primátorovi členky spolků napečené pečivo pro dětské domovy jako výraz díky

³⁰⁵ NA, fond SSČSS, k. 10. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

³⁰⁶ Tamtéž, k. 10. Zprávy o činnosti jednotlivých spolků.

za přijetí po srpnu 1968. Tomuto setkání přikládalo vedení Svazu velký politický význam, velkou práci při jeho organizaci vykonaly curyšské spolky.³⁰⁷

Samotné jednání sjezdu delegátů následovalo v odpoledních hodinách. Sjezdu se zúčastnili také zástupci organizací, jež nebyly členy Svazu. Za Československý svaz křesťanských pracujících to byl L. Husák, Sdružení přátel Slovenska zaslalo svůj pozdrav písemně. Rovněž zde byli přítomni zástupci organizací, jež podaly přihlášku do Svazu. Delegáti jednomyslně odhlasovali přijetí pěti nových organizací do Svazu. Nově přijat byl Československý spolek Burgdorf, Československý spolek Fribourg, Spolek Čechů a Slováků Neuchâtel, Sdružení bývalých politických vězňů se sídlem v Curychu a TJ Sokol Biel. Zvýšením počtu členských organizací se také zvýšil počet členů výboru. Tento sjezd byl také ve znamení změny vedení, dosavadní předseda Svazu Miroslav Tuček se rozhodl znovu se o tuto funkci neucházet s tím, že by funkcionáři neměli zůstat na svých postech příliš dlouho, a že je potřeba dát šanci jiným krajanům.³⁰⁸

Vedení Svazu tak opustil předseda, který tuto organizaci provedl přelomovým obdobím po srpnu 1968. Novým předsedou Svazu byl zvolen Jaroslav Anděl ze Solothurnu, místopředsedou A. Kuník, jednatelem J. Šída. Výbor Svazu tvořili v následujícím období J. Voženílek (Domov Basilej), M. Kratochvílová (Sokol Bern), O. Černý (Beseda Slovan v Ženevě), S. Seidl (Amitiés Helveto-Tchécoslovaque Lausanne), J. Škrabal (Spolek Čechů a Slováků Neuchâtel), V. Svoboda (Sokol Curych), J. Májovský (Československý klub Jan Palach), V. Kabeš (Beseda Svatopluk Čech Curych), B. Hostička (Sdružení bývalých politických vězňů), F. Bálek (Sokol Biel), L. Křivánek (Československý spolek Fribourg a J. Horký (Československý spolek Burgdorf). Československý spolek Masaryk Solothurn zastupoval J. Anděl. Byla přitom odhlasována změna stanov týkající se výboru. Nově mohli být členové výboru na jeho jednání zastupováni náhradníkem. Tato změna byla pravděpodobně vyvolaná komplikacemi při schvalování rezoluce o spolupráci se Slováky v lednu 1971.³⁰⁹

4.4.10. Zřízení Masarykova fondu

Významným momentem jednání sjezdu bylo jednání o zřízení nového sociálního fondu. Fond sloužící k sociálním účelům od zrušení úmrtního fondu Svazu v rámci

³⁰⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³⁰⁸ Tamtéž, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³⁰⁹ Tamtéž, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

krajanského hnutí chyběl. Nový podnět k založení sociálního fondu vzešel od krajanů z Bielu. Sjezd schválil zřízení Masarykova fondu, s tím, že bylo třeba v nejbližších měsících vypracovat koncepci tohoto fondu. Masarykův fond měl navazovat na fond stejného jména, který existoval při obchodní komoře v Curychu od roku 1930. Komora byla už řadu let nečinná, stejně tak starý Masarykův fond, přičemž v něm byl uložen určitý finanční obnos. Vedením Masarykova fondu byl jednomyslně pověřen Přemysl Pitter.³¹⁰ Hlavním cílem fondu měla být podpora krajanů, kteří se ocitli v tísnivé situaci.³¹¹ Přípravné období skončilo 27. listopadu 1971, kdy byly na schůzi výboru Svazu přijaty stanovy Masarykova fondu, jejichž znění pak schválil sjezd delegátů v roce 1972 v Lausanne.³¹² Masarykův fond se stal důležitou součástí činnosti krajanského hnutí ve Švýcarsku a svým působením a významem na poli sociálním výrazně přesahoval činnost bývalého úmrtního fondu a starého Masarykova fondu pod hlavičkou obchodní komory v Curychu.

4.4.11. Zpravodaj jako tiskový orgán Svazu československých spolků ve Švýcarsku

Tiskovým orgánem Svazu byl potvrzen Zpravodaj, který nadále vedlo Tiskové sdružení Zpravodaj v čele se Zdeňkem Záplatou. Zpravodaj prošel od svého vzniku v září 1968 několika vývojovými fázemi. V prvním období do konce roku 1968 plnil funkci informačního bulletinu, který byl dílem dobrovolníků z řad krajanského hnutí. Jeho vydávání přitom bylo v režii Svazu. Od jara 1969 už ho převzala zmíněná Tisková skupina.

---

³¹⁰ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápis ze sjezdů delegátů.

³¹¹ Zpravodaj 1971, č. 15, s. 14.

³¹² NA, fond MFŠ, k. 1. Stanovy Masarykova fondu.

Obrázek 7. Obálka Zpravodaje z roku 1985

Zatímco v prvním období byl Zpravodaj názorově a politicky neutrálním a poskytoval svým čtenářům informace různého druhu, po vzniku Tiskové skupiny začal Zpravodaj přinášet i původní zpravodajství a publicistiku. Tato přeměna informačního bulletinu v exilový časopis proběhla ve 2. ročníku Zpravodaje vycházejícím v roce 1969. Zpravodaj se také vymezil politicky. Rozhodně vystupoval proti režimu v Československu a proti všem totalitním ideologiím. Přitom se nehlásil k jedinému politickému směru, za jedinou vůdčí ideu časopisu pokládalo jeho vedení ideu demokracie.³¹³ Časopis však také dával příležitost bývalým komunistům, kteří po srpnu 1968 emigrovali, což se dělo k velké nelibosti bývalých politických vězňů. Zdeněk Záplata přes jejich protesty (Bedřich Hostička dokonce odmítl v roce 1970 do Zpravodaje přispívat) dával přednost svobodné výměně názorů na stránkách časopisu. Zpravodaj přes všechny obtíže spojené s jeho vydáváním, které byly zejména finančního rázu, dokázal zachytit různorodost posrpnového exilu.³¹⁴ Záplata se také

³¹³ P. ORSÁG, *Časopis českého exilu ve Švýcarsku Zpravodaj*. In: *Studie z dějin emigrace*. Sborník studentských prací (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2003, s. 110.

³¹⁴ P. ORSÁG, *Zdeněk Záplata a první kvalitativní vrchol exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku (léta 1971-1973)*. In: *Emigrace*. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 44.

snažil o vytvoření kontaktů například se Společností pro vědy a umění, exilovými nakladatelstvími INDEX a 68 Publishers.³¹⁵

Tiskové sdružení Zpravodaj se však dostalo v roce 1972 do krize, kterou vyřešilo na schůzi 7. července 1972 svým rozpuštěním. Místo něj vznikla Tisková skupina při Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Kontrolu nad vydáváním časopisu tak převzal Svaz, který o něj projevil zájem. Zdeněk Záplata přitom nadále zůstal redaktorem Zpravodaje. Vznikem Tiskové skupiny při Svazu československých spolků ve Švýcarsku spory mezi jednotlivými členy redakce neustaly. Do toho se přidaly i spory redakce a některých představitelů Svazu. V důsledku toho ukončila skupina kolem Zdeňka Záplaty na konci června 1973 vydávání Zpravodaje a předala časopis předsedovi Svazu. Zároveň rezignovali na své funkce všichni členové Tiskové skupiny, která tím přestala existovat.³¹⁶ Zpravodaj i přes nečekanou rezignaci celého redakčního kruhu však nepřestal vycházet. Svaz pověřil jeho vedením Petra Paška a časopis vycházel nadále jako tiskový orgán Svazu.³¹⁷

4.5. Svaz československých spolků ve Švýcarsku v letech 1971 - 1977

4.5.1. Volba Jaroslava Anděla předsedou Svazu v květnu 1971 a práce nového předsednictva

Období do sjezdu delegátů v květnu 1971 bylo charakteristické uváděním organizačních změn, přijatých mimořádným sjezdem delegátů v prosinci 1969, do praxe. Nadále přitom pokračovalo vytváření nových krajanských organizací, které ve velké míře vstupovaly do Svazu, který se stal respektovanou organizací. Květnovým sjezdem v roce 1971 skončilo předsednictví Miroslava Tučka, který vedl Svaz v období největších změn v jeho dosavadní historii. V době konce jeho funkčního období bylo jasné, že díky výše popsaným změnám a následnému vývoji Svaz našel své místo a opodstatnění v krajanském hnutí po srpnu 1968. Volbou nového předsednictva byl

---

³¹⁵ P. ORSÁG, *Zdeněk Záplata a první kvalitativní vrchol exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku (léta 1971-1973)*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 46.

Tamtéž, s. 56-57. NA, fond SSČSŠ, k. 10. Například Sdružení bývalých politických vězňů vytýkalo Zpravodaji neúčast delegátů jednotlivých spolků na schůzích redakce Zpravodaje a tím i její údajnou nedemokratičnost. V praxi však byla taková účast všech spolků na schůzích redakce každý týden nerealizovatelná.

³¹⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 10. Korespondence.

vliv posrpnové emigrace v krajanském hnutí dovršen, když byl novým předsedou Svazu zvolen Jaroslav Anděl coby bývalý politický vězeň a příslušník emigrační vlny po 21. srpnu 1968.³¹⁸

Situace nově zvoleného předsednictva však nebyla jednoduchá. Absence M. Tučka ve vedení Svazu se ukázala být větší komplikací, než se na sjezdu v květnu 1971 zdálo. Již na schůzi předsednictva 19. června 1971 na to upozornil J. Šída s tím, že bude zapotřebí pracovat s větší energií. V případě výročí 21. srpna bylo rozhodnuto o upuštění od manifestačních průvodů; Svaz měl pouze dodat švýcarskému tisku text rezoluce. Členským spolkům byla ovšem ponechána volnost při zvolení formy protestu proti okupaci Československa. Manifestace tak proběhla v Solothurnu v režii tamního spolku. Podstatnou částí programu nového předsednictva bylo navázání kontaktů s exilovým hnutím v Evropě. Bylo rozhodnuto vyslat zástupce Svazu jako pozorovatele na setkání Naardenského výboru v červenci 1972 v Innsbrucku s cílem zjištění charakteru této organizace, v rámci Švýcarska pak výbor Svazu podpořil snahu o součinnost se Sdružením přátel Slovenska.³¹⁹

V listopadu 1971 se Svaz rozšířil o další spolek. Ve Winterthuru vznikla nová sokolská jednota, která ihned požádala o přijetí za člena Svazu. Naopak v krizi se na přelomu let 1971 a 1972 nacházel Spolek Čechů a Slováků v Neuchâtelu.³²⁰

4.5.2. Svaz československých spolků ve Švýcarsku v roce 1972

Na jaře 1972 byly jednotlivé členské spolky vyzvány výborem Svazu, aby předložily své návrhy na složení předsednictva, které mělo být zvoleno na nastávajícím sjezdu delegátů. Jediný návrh dorazil od Československého spolku Masaryk Solothurn, který navrhoval, aby předsednictvo pro následující období zůstalo v dosavadním složení. Schůze výboru Svazu 8. dubna 1972 však rozhodla jinak. Na post předsedy Svazu byl navržen dosavadní jednatel J. Šída, na pozici místopředsedy A. Kuník a jednatele F. Karásek. Vliv na toto rozhodnutí měla pravděpodobně mimo jiné absence stávajícího předsedy J. Anděla na této schůzi. Na sjezdu delegátů 3. června 1972 v Basileji se tak o předsednictví Svazu utkali tři kandidáti - J. Anděl, J. Šída a F. Karásek. Výsledky tajné volby byly poměrně vyrovnané. Pro J. Šídu bylo odevzdáno 13 hlasů, J. Anděl získal 10 hlasů a F. Karásek 2 hlasy. Dosavadní předseda J. Anděl tím utrpěl porážku

³¹⁸ NA, fond SSČSŠ, k. 10. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³¹⁹ Tamtéž, k. 10. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³²⁰ Tamtéž, k. 10. Zápisy ze sjezdů delegátů.

a nebyl zvolen ani do předsednictva. Tam zasedli F. Karásek (jednatel), A. Kuník (místopředseda) a E. Nosek (pokladník). Kromě změny vedení Svazu byl sjezdem schválen doplněk stanov zakotvující Masarykův fond ve struktuře Svazu jako jeho účelové zařízení.³²¹

Nově zvolené vedení Svazu se snažilo pokračovat v programu předchozího výboru. První záležitostí, kterou se po sjezdu delegátů výbor Svazu zabýval, byla organizace připomínky výročí okupace Československa. Také tentokrát se Svaz omezil pouze na vydání svolání, samotné akce k tomuto výročí byly stejně jako v předchozím roce na jednotlivých spolcích.³²² Samotné svolání se stalo předmětem sporu uvnitř výboru Svazu, když Sdružení bývalých politických vězňů ve Švýcarsku protestovalo proti označení politického vývoje v Československu od ledna 1968 do srpna 1968 jako pokrokového hnutí. Tento spor ukázal špatnou přípravu svolání, které měla vypracovat čtyřčlenná pracovní skupina. Práci na této rezoluci měli být pověřeni i členové Sdružení bývalých politických vězňů J. Anděl a K. Laube, ti se však práce na ní nezúčastnili. Schůze výboru 23. září 1972 se tak usnesla na nutnosti včas stanovit komisi, která by rezoluci připravila s předstihem ke schválení výboru Svazu.³²³

Dalším tématem léta a podzimu 1972 bylo zaujetí postoje k Naardenskému hnutí, které si dávalo za cíl sjednotit celý československý exil. Za tímto účelem vyslal Svaz na jeho červencové zasedání v Innsbrucku jako pozorovatele A. Kuníka. V úvahu přicházely dvě možnosti. V prvním případě mělo být rozhodnutí o členství v Naardenském hnutí ponecháno na jednotlivých členských organizacích, v případě druhém se měl členem hnutí stát Svaz jako celek. Výbor Svazu se 18. listopadu 1972 rozhodl pro tzv. kolektivní řešení, kdy se členem stal jako celek.³²⁴

Svaz se také angažoval ve prospěch neutrality Československa. Podpisová akce podporující neutralitu pořádaná Svazem však skončila neúspěchem a musela být v listopadu 1972 pozastavena.³²⁵

---

³²¹ NA, fond SSČSŠ, k. 10. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³²² Tamtéž, k. 10. Největší manifestaci 21. srpna 1972 uspořádal, stejně jako v předchozím roce, Československý spolek Masaryk Solothurn, za účasti členů Spolku Čechů a Slováků v Neuchâtelu a Československého spolku v Bielu.

³²³ Tamtéž, k. 10. Korespondence

³²⁴ Tamtéž, k. 10. Korespondence

³²⁵ Tamtéž, k. 10. Korespondence

4.5.3. Sjezd delegátů v roce 1973 a řešení krize Svazu československých spolků ve Švýcarsku

Sjezd delegátů pro rok 1973 se konal 2. června v Basileji. Svaz se, jak bylo výše naznačeno, v této době nacházel v situaci, kdy musel řešit vnitřní potíže, zejména v oblasti vztahů vedení Svazu s některými členskými spolky, neodvádění příspěvků do svazové pokladny a vydávání Zpravodaje. Situace vyústila v rezignaci dosavadního předsednictva Svazu; na post předsedy byla sjezdem navržena trojice kandidátů: M. Tuček, J. Anděl a J. Kelbich. M. Tuček přitom se svým navržením do funkce předsedy Svazu nesouhlasil, pouze předem deklaroval svou ochotu převzít vedení Svazu v krajním případě, pokud by se nenašel jiný kandidát. Na sjezdu delegátů nebyl Tuček vůbec přítomen, přesto byl ve volbě zvolen 14 hlasy předsedou Svazu. J. Kelbich obdržel 8 hlasů a J. Anděl 4 hlasy. V předsednictvu ho doplnil J. Anděl, J. Kelbich a F. Karásek. Proti F. Karáskovi se postavil J. Polínek, který konstatoval, že by Karásek, coby bývalý příslušník Vnitřní stráže ministerstva vnitra neměl zastávat žádnou funkci v krajanském hnutí. Celá záležitost, do níž se zapojil i J. Anděl, byla předána smířčí komisi Svazu.³²⁶ F. Karásek se v reakci na to vzdal své funkce v předsednictvu.³²⁷

Ještě v červnu 1973 proběhla schůze předsednictva Svazu v situaci, kdy se rozpadla redakce Zpravodaje. Předsednictvo na této schůzi konstatovalo, že se Svaz ocitl ve vážné krizi a je třeba podniknout kroky vedoucí k jeho stabilizaci. Tuto skutečnost potvrzovaly úvahy funkcionářů Sokola Curych o vystoupení ze Svazu, které ale po jednání výboru v červenci 1973 odvolali. Přitom se přítomní členové předsednictva (M. Tuček, J. Anděl a J. Kelbich) shodli na nutnosti nevynechávat členské spolky z procesu rozhodování a informovat je o otázkách projednávaných výborem doručením protokolu z jednání. Vedení Svazu si dále dalo za cíl vyjasnit otázku existence Svazu a zájmu členských organizací na jeho další setrvání. Zároveň M. Tuček upozornil na fakt, že jeho předsednictví bude dočasné. Předsednictvo se proto dohodlo, že do půl roku bude svolán mimořádný sjezd, který měl zvolit nového předsedu. To se nakonec nestalo a M. Tuček vydržel ve funkci až do řádného sjezdu v roce 1974. Na této schůzi přijal funkci místopředsedy J. Anděl, J. Kelbich se stal jednatelem. Finance Svazu vedl dosavadní pokladník E. Nosek. Zároveň předsednictvo svolalo schůzi výboru na 7. července 1973 s tím, že naléhalo na členské organizace, aby se tohoto důležitého jednání zúčastnily.

³²⁶ NA, fond SSČSŠ, k. 10. Záležitost byla urovnána až v dubnu 1974 vydáním společného prohlášení J. Anděla a F. Karáska. Karásek se nicméně do předsednictva Svazu nevrátil.

³²⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 10. Zápisy z jednání výboru Svazu.

Této výborové schůze se zúčastnili zástupci Československé Besedy Svatopluk Čech, Československého klubu Jan Palach, Československého spolku Masaryk Solothurn, Sokola Curych, Sokola Winterthur, Sokola Bern, Československé Besedy Slovan, Sdružení bývalých politických vězňů a Amitiés Helveto-Tchécoslovaque. Ze 13 členských spolků (Sokol Biel a Spolek Čechů a Slováků v Neuchâtelu v první polovině roku 1973 zanikly) se tedy zúčastnilo 11. Miroslav Tuček nastínil hned na počátku otázku, zda má další existence Svazu smysl, a pokud ano, jak by měl dále fungovat. Všichni zástupci se přitom vylovlili pro další existenci Svazu, s tím, že je potřebná pro další činnost krajanského hnutí. Předsednictvo bylo pověřeno vypracováním koncepce činnosti Svazu. M. Tuček se také vyslovil pro omezení četnosti výborových schůzí, které se v dosavadní praxi potýkaly s malým zájmem členských spolků. Příští schůze výboru se tak sešla až 6. října 1973. Zde bylo schváleno rozhodnutí o zrušení uvažovaného mimořádného sjezdu delegátů. O novém vedení Svazu a jeho dalším směřování měl rozhodnout řádný sjezd v květnu 1974.³²⁸

4.5.4. Svaz za předsednictví Jaroslava Hájka od roku 1974

Pořádání sjezdu v roce 1974 měl na starost Československý spolek Masaryk Solothurn. V Bad Attisholz u Solothurnu se tak 12. května 1974 sešli delegáti jedenácti spolků: Amitiés Helveto-Tchécoslovaque, Československé Besedy Svatopluk Čech, Sdružení bývalých politických vězňů, Československého spolku Masaryk Solothurn, Československé Besedy Slovan Ženeva, Československého klubu Jan Palach, Československého spolku Fribourg, spolku Domov Basilej, Sokola Curych, Sokola Bern a Sokola Winterthur. Za spolek v Bielu se žádný delegát sjezdu nezúčastnil.

Ani tentokrát nebylo snadné zvolit nového předsedu Svazu. Až na naléhání Přemysla Pittra přijal nominaci na tuto funkci Jaroslav Hájek ze Sokola Winterthur. Jelikož se žádný protikandidát nenašel, byl J. Hájek pro další období do funkce předsedy zvolen. V předsednictvu jej doplnili J. Gabaj (místopředseda), M. Komárková (místopředsedkyně), J. Kelbich (jednatel) a E. Nosek (pokladník). J. Anděl ve volbách do předsednictva Svazu neuspěl. Nově zvolený předseda vyjádřil přesvědčení o dočasnosti svého předsednictví. Ačkoli chtěl funkci přijmout pouze na rok do příštího sjezdu delegátů, nestalo se tak a v čele Svazu stál ještě další čtyři roky. Ve svém projevu delegátům nastínil základní problémy krajanského hnutí. Podle Hájka bylo

---

³²⁸ NA, fond SSČSŠ, k. 10. Zápisy ze schůzí výboru Svazu.

zapotřebí vyjasnit, koho vlastně Svaz sdružuje. Členské spolky Svazu označil v rámci komunity Čechů a Slováků za minoritní a málo přitažlivé pro mladší generaci. Hájek také viděl posrpnovou emigraci jako politicky velmi různorodou, vyzýval proto k vzájemné toleranci, aby nedocházelo k podobným sporům jako po sjezdu delegátů v roce 1973. Jako hlavní cíle do budoucna viděl aktivnější zapojení mladé generace do spolkového života a zakládání nových spolků, které by byly zájmově orientované. Svaz by měl při těchto aktivitách pomáhat a všemožně je propagovat.³²⁹

Nové vedení získal i Zpravodaj. Po odstoupení Petra Paška byl vedením redakce pověřen Jaroslav Strnad; jako člen předsednictva Svazu se na Zpravodaj zaměřil J. Hájek. Za finanční záležitosti časopisu byl zodpovědný J. Anděl. Novému vedení redakce se do konce roku 1974 podařilo situaci Zpravodaje stabilizovat a přimět neplaticí odběratele k placení předplatného. Pro rok 1975 tak mohl Zpravodaj počítat s 1 800 předplatiteli. J. Hájek zároveň předložil návrh statutu Zpravodaje, v němž byla definována jeho náplň a obsah.³³⁰

Svaz spolků v tomto roce také po několika letech zorganizoval společně s Besedou Svatopluk Čech protestní manifestaci k výroční 21. srpna. Manifestace se tentokrát konala na curyšském náměstí Bürkliplatz a její organizátoři zaznamenali 600 účastníků, kteří si vyslechli projevy redaktora listu Der Tat Haslera a Lud'ka Pachmana, který v té době působil v Německu. J. Hájek přikládal tomuto výročí značný význam, neboť podle něj bylo pro krajany aktuálnější než například 28. říjen. Nad oslavou tohoto výročí rovněž převzal Svaz v roce 1974 záštitu.³³¹

Delegáti jednotlivých členských spolků Svazu se sešli v roce 1975 v Luzernu. Ačkoli předseda Svazu J. Hájek deklaroval na minulém sjezdu, že chce být předsedou pouze jeden rok, pro nedostatek vhodných kandidátů bylo dosavadní předsednictvo potvrzeno ve svých funkcích i pro následující období. V letech 1974-1979, kdy stál v čele Svazu J. Hájek se ukázaly některé problémy týkající se organizace předsednictva Svazu. Tím pravděpodobně největším problémem bylo rozdělení práce mezi jednotlivé členy předsednictva. Docházelo k tomu, že největší díl práce ležel na předsedovi Svazu a to kvůli angažovanosti ostatních členů předsednictva v jiných aktivitách. Limitujícím faktorem v tomto směru byla skutečnost, že práce v orgánech Svazu byla dobrovolná

³²⁹ NA, fond SSČSŠ, k. 11. Zápis z schůzí výboru Svazu.

³³⁰ NA, fond SSČSŠ, k. 11. Zpráva o činnosti Svazu.

³³¹ NA, fond SSČSŠ, k. 11. Zápis z sjezdů delegátů.

a zmínění funkcionáři včetně předsedy ji vykonávali ve svém volném čase.³³² Z toho vycházel návrh J. Hájka na přesné rozdělení agendy mezi členy předsednictva, které se mělo rozrůst na šest osob. Tato změna vešla v platnost od roku 1977 a předsednictvo bylo tvořeno předsedou, místopředsedou, jednatelem, pokladníkem, tiskovým referentem a řadovým členem předsednictva. Asi největším přínosem Hájkova předsednictví byla konsolidace Zpravodaje. Hospodářská situace časopisu se díky jeho osobnímu nasazení zlepšila natolik, že vykazoval drobný zisk.³³³

Období předsednictví J. Hájka lze přes zmíněné problémy charakterizovat jako poměrně úspěšné. Podařilo se mu zachránit Zpravodaj před zánikem a stabilizovat situaci ve Svazu, jehož existence byla před jeho nástupem do funkce ohrožena. Nezdarem skončila snaha o získání většího zájmu československé emigrace, zvláště mladší generace, o krajanské hnutí. Je patrné, že představitelé Svazu podcenili schopnost asimilace příslušníků posrpnové emigrace a zároveň marně doufali ve větší potřebu setkávání se s krajany u těchto osob. Jedinými dílčími úspěchy v této oblasti byl vstup československého Skauta do Svazu v roce 1976 a činnost Československé doplňovací školy v Curychu, kterou spravoval spolek Československá Beseda Svatopluk Čech. Škola působila až do roku 1983, kdy musela být její činnost pro nedostatek zájmu ukončena.³³⁴

4.5.5. Případ Gabaj a jeho důsledky pro krajanské hnutí ve Švýcarsku

Asi největším problémem v tomto období bylo pro Svaz zjištění, že místopředseda Juraj Gabaj byl ve skutečnosti agentem Státní bezpečnosti. Gabajovi, který přišel do Švýcarska v roce 1973, se podařilo přesvědčit představitele Svazu a Besedy Svatopluk Čech a Sdružení bývalých politických vězňů o své minulosti politického vězně a podařilo se mu úspěšně kandidovat do vedení Svazu a Besedy Svatopluk Čech. Svou horlivostí však postupem času vyvolával podezření u ostatních funkcionářů. Podezření

---

³³² NA, fond SSČSŠ, k. 11. Projev předsedy J. Hájka. J. Hájek si byl problémů, s nimiž se krajanské hnutí ve Švýcarsku potýkalo dobře vědom. V roce 1976 charakterizoval československou emigraci následovně: „*Jsme generace nikoliv vlastenců, ale praktických existencialistů. Srovnáváme jen, co lze vyjádřit v nějakých hmotných jednotkách, všude hledáme profit. A ti co se opravdu snaží zachovat naše národní tradice, kulturu, snaží se nějak politicky realizovat ve prospěch naší československé věci, jsme to převážně my padesátníci, kteří ještě mají nějaké ideály, alespoň přečtené, v masarykovské republice, politicky ovšem naprosto nezkušení, hrajeme si na vlastním písku a děláme bábovičky v domnění, že pomáháme naší věci, a že alespoň najdeme, když ne uznání, tak alespoň pochopení. Přesvědčujeme krajany, aby chodili cvičit, aby navštěvovali naše přednášky, četli náš Zpravodaj, a když ho četli, tak aby ho též platili, a domníváme se, že děláme věc prospěšnou našim krajanům. Asi se ovšem mýlíme, neboť Zpravodaj čte asi 10% naší emigrace ve Švýcarsku a asi 7% jej i řádně platí:*“

³³³ Tamtéž, k. 11. Zprávy předsedy Svazu.

³³⁴ Tamtéž, k. 11. Zprávy předsedy Svazu.

na Gabajovo angažmá v StB pak vzrostlo v únoru 1976 po návratu Pavla Minaříka do Československa. Definitivně ho potvrdil Gabajův odjezd ze Švýcarska 20. srpna 1976. Gabaj byl následně vyloučen ze všech organizací, v nichž byl členem.³³⁵

Od 16. listopadu 1976 pak Gabaj vystupoval ve vysílání pražského rozhlasu pro Čechy a Slováky v zahraničí. Kromě činnosti a vnitřních záležitostí Československého poradního sboru v západní Evropě zde hovořil také o krajanských organizacích ve Švýcarsku. V rozhovoru charakterizoval Svaz jako organizaci sdružující menšinu československé emigrace ve Švýcarsku, která je řízena zejména jeho předsedou. Přitom ho označil jako kontrarevoluční emigrantskou organizaci, která je nástrojem policejní, špionážní a diverzní činnosti proti Československu. Zdůrazňoval přitom, že si Svaz nechával své akce povolovat švýcarskou policií. Při pořádání manifestací k 21. srpnu a podobných veřejných akcí to však nebylo nic neobvyklého a rozhodně to neznamenovalo propojení Svazu se švýcarskými policejními orgány, jak naznačoval Gabaj. Také označení funkcionářů Svazu za informátory švýcarské policie vyznělo v jeho podání přinejmenším nedůvěryhodně. Sdružení bývalých politických vězňů charakterizoval jako organizaci přísně prověřující své členy a všemožně působící proti ČSSR. Za dobrého emigranta byl podle Gabaje považován pouze ten, kdo odsuzoval a pomlouval svou „socialistickou vlast“. Asi největší komplikace, kterou Svazu způsobil, bylo zadržování kartotéky předplatitelů Zpravodaje. Zaměření Gabaje na Zpravodaj nebylo náhodné, bylo součástí monitoringu exilových časopisů, který po roce 1968 prováděla Státní bezpečnost.³³⁶

Gabajovo angažmá neznamenovalo pro krajanské hnutí ve Švýcarsku výraznější újmu, jeho představitelé však pochopitelně byli ostražitější vůči podobným snahám. Bohužel se nedochovaly dokumenty, dokládající reakci vedení Svazu bezprostředně po Gabajově návratu, je tak pravděpodobné, že bylo jeho snahou na tuto aféru rychle zapomenout. V listopadu 1976 jistě členové předsednictva Svazu netušili, že taková příležitost se naskytne již za několik měsíců.

---

³³⁵ NA, fond SSČSŠ, k. 11. Korespondence, zápisy z jednání předsednictva Svazu.

³³⁶ Tamtéž, k. 11. Přepis rozhovoru J. Gabaje v Československém rozhlasu. Gabaj nebyl prvním agentem StB, který působil ve Švýcarsku. V době, kdy vedl Zpravodaj Zdeněk Záplata, zde působil Tomáš Řezáč, který v něm publikoval pod pseudonymem Karel Tomášek. Působil také v nakladatelství Index. Do Československa se vrátil v březnu 1975. Viz blíže: P. ORSÁG, *Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“*. *K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968*. In: *Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. (eds. Martin Foret, Marek Lapčík, Petr Orság), Olomouc 2008, s. 313-325.

4.5.6. Zhodnocení vývoje krajského hnutí ve Švýcarsku reprezentovaného Svazem československých spolků ve Švýcarsku v 70. letech

Pokud se ohlédneme za obdobím 70. let v kontextu činnosti Svazu československých spolků ve Švýcarsku a jeho členských organizací, je již na první pohled patrné, že v tomto časovém úseku prošlo krajské hnutí ve Švýcarsku zajímavým vývojem. Při hodnocení této éry musíme brát v úvahu, že se z hlediska vývoje výše uvedených organizací nejednalo o homogenní etapu.

První etapu vývoje Svazu lze ohraničit přelomovým sjezdem delegátů v prosinci roku 1969 a převzetím předsednictví Svazu Jaroslavem Andělem v roce 1971. Toto období bylo ve znamení bouřlivého vývoje nových krajských organizací. Svaz jako takový dobře plnil svou koordinační funkci, zvláště díky zkušenostem jeho předsedy Miroslava Tučka. Přijímání nových spolků do Svazu a růst členské základny spolků během jeho předsednictví svědčí o úspěšnosti proběhnuvší reorganizace. Postupně také probíhalo zapojování příslušníků posrpnové emigrace do práce v krajských organizacích. Za částečný neúspěch můžeme považovat poměrně pozdě uskutečňovanou náborovou výzvu, která se uskutečnila v první polovině roku 1970. K prohloubení spolupráce nevedla jednání se Sdružením přátel Slovenska a odstup mezi Svazem a touto organizací se dále zvětšoval. Svaz v tomto období nevykazoval činnost na poli sociálním, podle svých možností tak v této oblasti pracovaly jednotlivé členské spolky. Svaz se rovněž nemusel příliš zabývat administrací Zpravodaje, který byl pod vedením Tiskového Sdružení Zpravodaj v čele s redaktorem Zdeňkem Záplatou.

Období let 1971-1973 bylo ve znamení nástupu posrpnové emigrace do vedení Svazu, kterého se ujal Jaroslav Anděl. Významným úspěchem bylo zahájení sociální činnosti prostřednictvím Masarykova fondu, jenž se stal účelovým zařízením Svazu. Zároveň však došlo, zčásti i kvůli osobním sporům mezi členy předsednictva Svazu (nejvýraznější byl spor Jaroslava Anděla a Františka Karáska), k určitému odcizení mezi Svazem a jeho členskými spolky. Vnitřní krizi Svazu ještě umocnila krize vedení Zpravodaje, která vyvrcholila převzetím redakce Zpravodaje Svazem v roce 1973. V tomto období se naplno ukázaly limity Svazu, jakožto ústředního orgánu krajských organizací ve Švýcarsku. Tím nejpodstatnějším přitom byl omezený počet osob, které byly ochotny ve svém volném čase pracovat v předsednictvu. V roce 1973 tak došlo k situaci, kdy o funkci předsedy neměl nikdo zájem. Záchranou pro Svaz se tak stala

nedobrovolná volba Miroslava Tučka do funkce předsedy. Jeho roční působení v čele Svazu bylo charakteristické snahou o konsolidaci problémů, jež se nahromadily v předchozích letech. Hlavním cílem Miroslava Tučka bylo nalézt vhodné osoby, které by Svaz převzaly, a vyřešení neutěšené situace Zpravodaje. I přes Tučkovo vysoké nasazení však došlo na sjezdu delegátů k situaci v roce 1974, kdy nebylo z koho vybírat.

Nově zvolený předseda Svazu Jaroslav Hájek ze svého zvolení nebyl příliš nadšen. Nebylo divu, protože před ním stálo obrovské množství práce, zvláště té týkající se Zpravodaje. Hájkovo předsednictví se vyznačovalo postupnou stabilizací Svazu, který po svém útlumu v předchozím období navázal na svou činnost z let 1969-1971. V oblasti sociální ji přitom díky dobře fungujícímu Masarykovu fondu jasně přesahoval. Asi největší díl práce odvedl Jaroslav Hájek na zlepšení stavu Zpravodaje. Osobně se ujal jeho administrace a této činnosti se věnoval i po svém odchodu z čela Svazu v roce 1979. Časopis se mu podařilo stabilizovat po personální i finanční stránce a účetní bilance nevykazovala takové ztráty jako před Hájkovým nástupem. Určitou kaňkou na jeho působení se stala činnost agenta StB Juraje Gabaje v letech 1973-1976, který se stal dokonce členem předsednictva Svazu. Nutno ovšem říci, že krajanskému hnutí tato aféra nepřinesla významnější újmu. Případ Gabaj byl poměrně rychle zapomenut a to i vzhledem k událostem kolem vydání prohlášení Charty 77.

Členská základna krajanských organizací i vzhledem k omezení přijímání nových uprchlíků ze strany Švýcarska v hodnoceném období výrazně nestoupala, ale ani neklesala, držela se víceméně na stejné úrovni. Došlo také k zánikům spolků nově vzniklých po roce 1968, jednalo se o nový spolek v Neuchâtelu, Bielu a Burgdorfu. Za hlavní příčinou zániku těchto spolků stála především malá početnost členské základny. Dalším důvodem úpadku těchto spolků byla poměrně slabá spolková činnost v jejich počátcích, která po opadnutí prvotního nadšení ještě více degradovala. Ostatní členské spolky Svazu však prokázaly svou stabilitu a do 80. let vstupovaly s optimistickými vyhlídkami.

4.6. Postoj krajanského hnutí ve Švýcarsku k Chartě 77 a jeho důsledky

Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977 vzbudilo v zahraničí značný ohlas i z důvodu jejího publikování v západních sdělovacích prostředcích. Tento ohlas a solidarita

s Chartou byla v demokratických státech pochopitelně výraznější než v Československu. Dokladem toho je vznik mezinárodního výboru na podporu zásad Charty 77 v Paříži a Nadace Charty 77 ve Stockholmu Františkem Janouchem. Normalizační režim se všemožnými represemi snažil zabránit šíření textu prohlášení Charty 77 a jeho vlivu. To se mu částečně podařilo tím, že Charta zůstávala v povědomí malé části obyvatelstva. V této podkapitole se budeme zabývat postojem krajanských organizací k Chartě 77 a důsledky, které měla pro jeho další směřování, zejména ve vztahu k domovu.

Způsob a možnosti, jak reagovat na Chartu 77 začali zjišťovat představitelé Svazu již v lednu 1977. Výbor se usnesl na vydání článku upozorňujícího na příčiny vzniku Charty a jeho zaslání švýcarskému tisku.³³⁷ Ve svém únorovém čísle se Chartě 77 věnoval také Zpravodaj. Na jeho stránkách byl zveřejněn seznam signatářů a zkrácený text prohlášení. Zpravodaj také reflektoval události následující po zveřejnění textu Charty, zejména zatčení některých jejích signatářů (Václava Havla, Pavla Landovského a Ludvíka Vaculíka) a shromáždění v Národním divadle 28. ledna 1977, kde bylo vyhlášeno prohlášení „Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru“ známé jako Anticharta. Zpravodaj také zavedl rubriku, v níž zveřejňoval reakce na Chartu 77. Při Informování o Chartě se Zpravodaj obracel nejen na krajany ve Švýcarsku, nýbrž i na ty doma. Poprvé se tak Zpravodaj začal zabývat aktivitami opozice vůči režimu v Československu. I v dalších číslech a ročnících se tento tiskový orgán Svazu nepřestal zabývat dalším děním kolem Charty 77 a jejími aktivitami.³³⁸

Před vydáním prohlášení Charty 77 bylo patrné, že se krajanské organizace zabývaly podporou snah o obnovení demokratických poměrů v Československu pouze okrajově. Ta se omezila pouze na sledování činnosti některých málo významných exilových organizací (Naardenského hnutí, Rady svobodného Československa aj.) a výsledků jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Otázce vstupu Svazu do Rady svobodného Československa se jeho vedení zabývalo po celou první polovinu 80. let. Svaz Radě vytýkal demokratický deficit absencí demokratických zásad v jejím fungování. Ke vstupu Svazu do Rady Svobodného Československa nakonec

---

³³⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 11. Zápisy ze schůzí Svazu, rezoluce Svazu, korespondence.

³³⁸ Zpravodaj 2, 1977. Podrobně se obsahem Zpravodaje ve vztahu k Chartě zabývá P. ORSÁG, *Charta 77 jako pobídka dialogu domova s exilem. Příklad exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II. (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 55-68.

nedošlo z důvodu nemožnosti vstupu sokolských jednot do této organizace.³³⁹ Kontakty s opozicí doma však krajanské organizace ve Švýcarsku do roku 1977 neudržovaly. Jednou z nových iniciativ Svazu byl návrh na vytvoření Fondu pro podporu práce československé emigrace. Ten měl pomoci k financování aktivit vedoucích k podpoře demokracie v Československu. Ukázalo se však, že by bylo obtížné v rámci krajanského hnutí ve Švýcarsku organizovat dva fondy. Také rozšíření působnosti Masarykova fondu mimo oblast charity bylo vzhledem k jeho stanovám a poslání nemožné. Také vzhledem k absenci jednoty celé československé emigrace v politické oblasti by bylo velmi obtížné stanovit podmínky pro fungování takového fondu. Bylo jasné, že politické sjednocení exilu je nereálné. Tato snaha tak přes kladný postoj některých členských spolků a podporu většiny delegátů na sjezdu v roce 1983 vyšla naprázdno.³⁴⁰

Zvýšená snaha Svazu o ovlivňování snah o znovuzavedení demokratického zřízení a podpory dodržování lidských práv se projevila i ve znění stanov, jež byly přijaty v roce 1986. Svaz podle nich mohl k těmto účelům navazovat spolupráci s exilovými organizacemi Čechů a Slováků. I přesto, že výsledky této spolupráce nedopadly pro výše zmíněné důvody podle očekávání představitelů Svazu, lze v této vyšší aktivitě vzhledem ke zmíněným organizacím vysledovat důsledky vystoupení opozice v Československu pod hlavičkou Charty 77.³⁴¹

Prohlášení Charty 77 zároveň ukázalo, že se v normalizačním Československu vytvořila opozice proti stávajícímu režimu, která měla, co se týče situace doma, podobné cíle jako československá emigrace ve Švýcarsku reprezentovaná Svazem a jeho členskými organizacemi. Byla tím podnícena aktivizace Svazu na poli podpory sounáležitosti Čechů a Slováků v zahraničí a zvýšení jeho zájmu o dění v Československu. Tento zájem byl do roku 1977 poněkud okrajový, i když byl větší než v letech 1950-1968. Asi nejvíce se aktivita krajanského hnutí ve vztahu k domovu koncem 70. a v 80. letech projevila v sociální činnosti. Podpora pronásledovaných osob v Československu, zejména signatářů Charty 77, probíhala nejprve prostřednictvím Masarykova fondu, od poloviny 80. let pak došlo k jejímu zintenzivnění. Od této doby se zapojil Svaz ještě více do koordinace této podpory, spolupracoval přitom s Ivanem Medkem, který mu dodával seznamy pronásledovaných osob, které potřebovaly pomoc.

---

³³⁹ NA, fond SSČSS, k. 13. Korespondence s Radou Svobodného Československa, zápisy ze sjezdů delegátů.

³⁴⁰ Tamtéž, k. 12. Zápisy ze sjezdů delegátů, podklady k jednání předsednictva.

³⁴¹ Tamtéž, k. 16. Korespondence.

Předsednictvo Svazu pak rozdělovalo jednotlivé případy mezi členské spolky Svazu, jež těmto osobám zasílaly finanční pomoc. Tyto akce byly koncipovány jako vánoční, probíhaly tedy vždy před koncem kalendářního roku. Pomoc se přitom neomezovala pouze na signatáře Charty 77.³⁴²

Abychom si udělali lepší představu o rozsahu této akce, uvedeme několik údajů. V roce 1986 takto krajanské organizace ve Švýcarsku podpořil 32 osob. Československý spolek Masaryk Solothurn poskytl celkem 3 000 Kčs, Sdružení bývalých politických vězňů 7 500 Kčs, Sokol Bern zaslal osmi osobám vánoční balíky s blahopřáním. V roce 1987 pak spolky podpořily celkem 36 osob. Mezi nimi byli například Dana Němcová, Václav Malý, Petruška Šustrová, Rudolf Battěk, Václav Benda, Petr Cibulka, Anna Šabatová a další.³⁴³ Tuto pomoc adresovanou pronásledovaným krajanům v Československu lze oprávněně považovat za největší počín krajanského hnutí vůči domovu v období po roce 1968. Orientace Svazu tímto směrem by byla bezesporu obtížnější bez vzniku Charty 77. V tomto smyslu se tak Charta 77 odrazila na činnosti krajanského hnutí ve Švýcarsku asi nejvýrazněji.

4.7. Hlavní tendence v krajanských organizacích ve Švýcarsku v letech 1977-1989

4.7.1. Svaz československých spolků a jeho členské spolky v 80. letech

V předchozí části jsme zmínili aktivity krajanských organizací ve Švýcarsku sdružených ve Svazu ve směru k Československu. Tato oblast činnosti pochopitelně nebyla jedinou aktivitou Svazu a jeho členských organizací. Na počátku popisovaného období se Svaz nacházel v poměrně stabilizované situaci, důkazem byla stabilita jeho členských spolků, jejichž počet se na rozdíl od počátku 70. let ustálil. Také předsednictvo Svazu v čele s Jaroslavem Hájkem vykonávalo své funkce bez větších turbulencí, v jejichž znamení bylo období po odchodu Miroslava Tučka z postu předsedy v roce 1971. Nic na tom nezměnil ani Hájkův odchod z čela Svazu v roce 1979, kdy ho vystřídal dlouholetý člen předsednictva J. Kelbich. Angažmá J. Hájka

---

³⁴² NA, fond SSČSS, k. 16. Dokumenty týkající se podpůrné akce.

³⁴³ Tamtéž, k. 16. Dokumenty týkající se podpůrné akce.

v krajaňských organizacích tím však neskončilo. Nadále aktivně působil v Sokole a pokračoval ve své práci při vydávání Zpravodaje.³⁴⁴

V letech 1980-1982 Svaz vedl Jiří Sochor, který byl zároveň od roku 1976 předsedou správního výboru Masarykova fondu. Obě funkce Sochor opustil v souvislosti se svým přesídlením do Spojených států.³⁴⁵ Po následující dvě období v letech 1982-1984 byl předsedou Svazu zvolen Jan Tichý. Na sjezdu delegátů ve Windischi v kantonu Aargau bylo rozhodnuto o prodloužení funkčního období předsednictva z jednoho na dva roky. Následující sjezd v roce 1985 v Bad Attisholz u Solothurnu tak byl takzvaně nevolební. Po toto dvouleté období zastával pozici předsedy Ladislav Křivánek reprezentující spolek ve Fribourgu. Funkci se mu podařilo obhájit i v roce 1986, ale již na počátku roku 1987 rezignoval pod tlakem ostatních členů předsednictva a výboru, kteří se nemohli smířit s jeho členstvím v KSČ po roce 1945. Vystřídal jej na následujících šest let první Slovák v čele Svazu Mikuláš Mičátek.³⁴⁶

Obrázek 8. *Hotel v Bad Attisholz byl dějištěm sjezdů delegátů v letech 1974, 1985 a 1987*

³⁴⁴ NA, fond SSČSŠ, k. 13, Zápisy ze sjezdů delegátů, Materiály G. A. Krause.

³⁴⁵ Tamtéž, k. 13, Zápisy ze sjezdů delegátů, NA, fond MFŠ, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu. J. Sochor se z USA vrátil počátkem 90. let a v letech 1993-1997 opět zastával post předsedy Svazu.

³⁴⁶ Tamtéž, k. 13-16. Zápisy ze sjezdů delegátů Materiály G. A. Krause.

Počet členských spolků Svazu se v průběhu 80. let rozšiřoval. Do Svazu vstupovaly další sokolské jednoty - Sokol Baden, Sokol Basilej, Sokol Aarau (vystoupil v roce 1988), Sokol Luzern a Sokol St. Gallen. Dalším novým spolkem byl druhý lausannský spolek Lvičata vedený Madeleine Cuendet. V roce 1988 pak bylo přijato sdružení Communio Nova Bohemica v St. Gallen za člena Svazu. Asi nejvýznamnější akcí Sokola byl bezesporu úspěšný Slet zahraničního Sokola, který se konal v roce 1986 v Curychu.³⁴⁷

Krajanské hnutí ve Švýcarsku se v zájmovém období potýkalo s mnohými problémy, které přetrvávaly z období předchozích. Smyslem této části je postihnout tuto problematiku s přihlédnutím k vnitřním poměrům ve Svazu, které nebyly vždy idylické. S tím souvisí i oblasti, ve kterých se Svaz ve Švýcarsku angažoval (aktivity mířící směrem k Československu byly zmíněny v předchozí části) a o nichž se také zmíníme. Naopak samotné procedurální záležitosti týkající se mechanismů rozhodování a organizace ponecháme poněkud stranou.

4.7.2. Členská základna krajanských organizací ve Švýcarsku

V předchozím textu již byla naznačena první oblast, již se nyní budeme věnovat. Naprostým základem pro zdárné fungování jakékoli organizace je existence patřičné členské základny. Z kapitoly o vývoji krajanského hnutí ve Švýcarsku před rokem 1968 víme, že otázka početnosti členstva byla ožehavým problémem a do značné míry limitujícím faktorem po celé toto období, přičemž s největší personální krizí se krajanské organizace potýkaly v období let 1950-1968. Jelikož bylo členství v krajanských organizacích ve Švýcarsku omezeno na Čechy a Slováky, byl tím také omezen okruh osob, který spolky mohly oslovit. Jedinou výjimkou byl spolek Amitiés Helveto-tchécoslovaque, který do svých řad přijímal i rodilé Švýcary. Zisk švýcarského občanství nebyl pro další členství v některé z krajanských organizací překážkou, pokud se dotyčný hlásil k české nebo slovenské národnosti. Již v 50. a 60. letech se ukázalo, jak velkým problémem bylo pro Svaz a jeho spolky omezení možnosti přistěhovalectví Čechů a Slováků do Švýcarska. V důsledku toho tvořili jádro spolkového života příslušníci generace, která samotné hnutí počátkem 20. století zakládala a příslušníci ne příliš početné poúnorové emigrace. Členská základna spolků se tak potýkala s postupným stárnutím a přirozeným úbytkem. V důsledku asimilace generace, jež se ve

---

³⁴⁷ NA, fond SSČSŠ, k. 13. Dokumenty týkající se přijímání nových spolků

Švýcarsku narodila, a jejím odlišným zájmům, nedocházelo, až na malé výjimky k zapojení do krajanského hnutí. Svůj vliv na to měl i samotná skladba krajanské komunity, v níž po celé toto období převažovali příslušníci ekonomické emigrace první poloviny 20. století.

Obrázek 9. Teritoriální rozložení krajanských spolků ve Švýcarsku v 70. a 80. letech

Legenda³⁴⁸

- 1 Československý spolek Masaryk Solothurn
- 2 Československá Beseda Svatopluk Čech, Sokol Curych, Československý klub Jan Palach, Sdružení bývalých politických vězňů
- 3 Sokol Winterthur
- 4 Domov Basilej
- 5 Sokol St. Gallen
- 6 Sokol Luzern
- 7 Československý krajanský spolek v Bielu
- 8 Československé sdružení Fribourg
- 9 Spolek Čechů a Slováků Neuchâtel, Kroužek Přátel Československa
- 10 Amitiés Helveto-tchécoslovaques Lausanne, Lvičata
- 11 Československá Beseda Slovan Ženeva
- 12 Československý spolek Burgdorf
- 13 Sokol Baden
- 14 Sokol Aarau
- 15 Sokol Bern

³⁴⁸ Kurzívou jsou označeny spolky zaniklé v tomto období

Příchod emigrační vlny v roce 1968 byl ve své podstatě pro stárnoucí a vymírající krajanské hnutí ve Švýcarsku záchranou. Jak je patrné z předchozích částí, i přes omezené personální a finanční možnosti se podařilo zapojit nově příchozí příslušníky posrpnové emigrace do stávajících struktur krajanských organizací v relativně dobré míře. Členská základna krajanských organizací se tím zvýšila zhruba desetkrát. I přesto zůstávalo více než 90% Čechů a Slováků ve Švýcarsku mimo krajanské organizace. Většina krajanů, která nebyla členy žádného spolku, také nebyla oslokována Svazem prostřednictvím Zpravodaje, který v nejlepších letech dosahoval počtu 2 000 abonentů, většinou se toto číslo ovšem ohybovalo kolem 1 600-1 700 předplatitelů, což bylo asi 12% Čechů a Slováků žijících ve Švýcarsku v roce 1980.³⁴⁹

Svaz Československých spolků ve Švýcarsku se jako koordinační orgán snažil tuto situaci ovlivnit ve prospěch většího zapojení krajanů do spolkového hnutí. Od počátku 70. let se tak opakovaly náborové výzvy ke vstupu do spolků a aktivní účasti na její činnosti. Je přitom třeba říci, že drtivá většina členů krajanských organizací neměla zájem o politickou činnost, naopak preferovala činnost kulturní a společenskou. Také sportovní činnost byla velmi oblíbená, svědčí o tom množství sokolských jednot, které se nezabývaly pouze cvičením, nýbrž také kolektivními sporty. Je proto na místě konstatování, že hlavní motivací pro vstup do krajanských organizací nebyla možnost politické práce v jejich řadách.

Po celé popisované období si představitelé Svazu a jednotlivých spolků velmi dobře uvědomovali důležitost získávání mladé generace pro práci v krajanském hnutí. Spolky se přitom zaměřovaly na ty nejmladší, z těchto aktivit je třeba zmínit činnost Československé doplňovací školy v Bernu, kterou zaštiťoval spolek Československá Beseda Svatopluk Čech. Tato škola zaměřující se na výuku jazyka působila v Curychu od roku 1970, největší zájem o ni byl v 70. letech, na počátku 80. let opadl a její činnost byla roku 1983 ukončena. Významnou organizací mládeže, která vstoupila v roce 1975 do Svazu, byl Československý skaut ve Švýcarsku. Skauti vyvíjeli celoroční činnost s každoročními letními tábory. Vedoucím Švýcarské oblasti českého a slovenského exilového skautingu byl bývalý politický vězeň Karel Kukal. První oddíly začaly pod jeho vedením vznikat v roce 1972. Zájem mladých Čechoslováků dokázala získat i taneční skupina Folklor '75. Kromě toho pořádaly jednotlivé spolky akce pro děti,

---

³⁴⁹ Oficiální švýcarské statistiky viz: URL:

http://www.fsw.uzh.ch/hstat/nls_rev/ls_files.php?chapter_var=./b, tabulka B.30 15. 2. 2015

nejčastěji tradiční mikulášskou nadílku. I přes všechny snahy o získávání mladších ročníků nevedly výše zmíněné aktivity ke vstupování mladých Čechů a Slováků do krajaňských organizací ve větší míře. Hlavním důvodem tohoto trendu byla dobrá asimilace posrpnové emigrace do švýcarské společnosti, která byla u mladší generace ještě výraznější. Většina potomků Čechů a Slováků žijících ve Švýcarsku se tak cítila být spíše Švýcary a o činnost v krajaňských spolcích nejevila zájem.³⁵⁰

4.7.3. Snaha Svazu o intervence ve prospěch nových imigrantů v 80. letech

I přes popisovanou různorodost posrpnové emigrace ve Švýcarsku měla tato skupina lidí jedno společné. Vzhledem k rozhodnutí švýcarských úřadů o přijetí většího množství uprchlíků se hlavní část emigrační vlny dostala do Švýcarska v letech 1968-1969. Poté příliv uprchlíků z Československa slábl a v dalších letech se počty osob, kterým byl udělen azyl, pohyboval v desítkách. Tím byly také omezeny možnosti pro další rozšiřování členské základny krajaňských organizací. Svaz se přitom snažil všemožně podporovat uprchlíky z Československa čekající na udělení azylu. V polovině 80. let přitom Svaz pravidelně intervenoval u členky švýcarské Spolkové rady Elisabeth Kopp ve prospěch uprchlíků, jimž azyl nebyl udělen. Bohužel tyto intervenční snahy představitelů Svazu končily neúspěšně. Protože se Svazu nepodařilo prosazovat zmírnění přísné imigrační politiky Švýcarska, alespoň začal nabízet bezplatnou právní pomoc. Zájem o ni také nebyl příliš valný, v letech 1984-1985 ji využilo pouze 25 osob. Svaz se také snažil odmítnutým uprchlíkům zprostředkovat vystěhování do jiné země, problémem však bylo, že většina jich chtěla zůstat ve Švýcarsku. V případě intervencí ve prospěch uprchlíků se ukázaly limity vlivu Svazu na švýcarské úřady, ačkoli snaha o zlepšení v této věci ze strany jeho představitelů probíhala po celá 80. léta.³⁵¹

4.7.4. Vztah krajaňského hnutí k bývalým členům KSČ

Již zmíněná různorodost posrpnové emigrace ve Švýcarsku se projevila také v práci krajaňských organizací sdružující její část. Vzhledem k mezinárodně politické situaci 70. a 80. let bylo zřejmé, že nejvíce konfliktních situací bylo vyvoláváno politickou roztržičností posrpnové emigrace. Po celé období od roku 1968 se krajaňské hnutí ve Švýcarsku potýkalo v této oblasti se vztahem k bývalým členům komunistické strany, kteří po obsazení Československa státy Varšavské smlouvy zvolili emigraci. Již od

---

³⁵⁰ NA, fond SSČSŠ, k. 11, 12, 13. Korespondence.

³⁵¹ Tamtéž, k. 13. Korespondence.

definitivního rozchodu s československým režimem v roce 1950 se Svaz a spolky v něm sdružené profiloval ostře protikomunisticky, ačkoli se považoval za politicky neutrální organizaci. Po příchodu v roce 1968 Svaz z tohoto postoje neustoupil a nadále stál na demokratických idejích a zásadách. Ačkoli nemůžeme, vzhledem k absenci příslušných pramenů, přesně vyjádřit počet bývalých členů strany nacházejících se po srpnu 1968 ve Švýcarsku ani jejich přesné zastoupení v členské základně krajanských organizací, můžeme alespoň zmínit způsob, jakým tyto organizace s jejich přítomností ve svých strukturách vyrovnávaly.

Obrázek 10. *Jaroslav Anděl*

Prvním výraznějším konfliktem bylo již zmíněné odstoupení Františka Karáska z předsednictva Svazu poté, co vyšlo najevo jeho angažmá ve Vnitřní stráži ministerstva vnitra v 50. letech. Proti Karáskovi nejvíce vystupovali bývalí političtí vězni, reprezentovaní Jaroslavem Andělem a Janem Polínkem. Ti prosazovali zásadu, že lidé, kteří měli co do činění s komunistickým režimem po roce 1948, by neměli zastávat vedoucí funkce v krajanských organizacích. Tato zásada byla v praxi většinou dodržována, už vzhledem poměrně silnému zastoupení bývalých politických vězňů v orgánech jednotlivých spolků a samotného Svazu.

V 80. letech získala tato otázka přístupu k bývalým komunistům znovu na aktuálnosti. Souviselo to přitom s několika problémy. Tím prvním byla zvýšená snaha o sjednocování československého exilu v průběhu 80. let, svůj vliv na tom mělo i větší obrácení pozornosti krajanských organizací směrem k domovu po vyhlášení Charty 77,

mezi jejímiž signatáři byli také bývalí členové KSČ. Asi nejintenzivněji byla v průběhu 80. let řešena tato problematika v letech 1984-1987, v průběhu předsednictví Ladislava Křivánka. Ten prosazoval v rámci sjednocení exilu, který měl za cíl bojovat za obnovení demokratického zřízení v Československu, spolupráci se všemi lidmi dobré vůle, kteří měli zájem prosazovat ideály demokracie bez ohledu na jejich politickou minulost. Podle Křivánka, který byl sám od roku 1945 až do svého vyloučení v roce 1956 členem KSČ, neměli být bývalí komunisté omezováni jen pro své omyly, když uvěřili komunistické ideologii. Tuto myšlenku na sjezdu delegátů v roce 1985 podpořil také Ivan Medek, který se sjezdu zúčastnil jako host. Podle něj bylo zapotřebí diskuse i s nepřáteli, tj. komunisty v Československu, už jen vzhledem k počtu členů strany. I s těmito osobami se mělo podle něj počítat v případě vítězství demokracie v Československu. Zdůrazňoval přitom nutnost národního usmíření, které podle něj bylo zapotřebí k překonání mnohaleté éry komunistického režimu. Proti těmto názorům vytrvale vystupovali bývalí političtí vězni, zvláště Jaroslav Anděl, který naopak považoval za nezbytné po odstranění režimu všechny zločiny komunismu důsledně potrestat. Toto své přesvědčení vyjádřili bývalí političtí vězni odmítnutím Ludka Pachmana jako řečníka při oslavě 28. října 1985 v Curychu. Jejich snaha byla korunována úspěchem a po rozhodnutí předsednictva Svazu bylo pozvání Pachmana do Curychu odvoláno.³⁵²

Od konce roku 1986 pak zvláště J. Anděl vyvíjel tlak na Ladislava Křivánka, který nakonec v únoru 1987 na svou funkci rezignoval. Primárně ovšem nešlo o jeho někdejší členství v komunistické straně, nýbrž o obsazování správního výboru Masarykova fondu. Vytýkal mu také, že o podstatných věcech rozhodoval bez ostatních členů předsednictva. Přitom byla bývalými politickými vězni využita Křivánkova minulost. Tento rozkol ve vedení Svazu vyvolal podobnou krizi, jako po odstoupení Františka Karáska v roce 1972. Podařilo se ji překonat po nástupu M. Mičátka do čela Svazu po solothurnském sjezdu v květnu 1987 a následným soustředěním se na přípravy akcí na rok 1988.³⁵³

Lze se domnívat, že při odchodu Ladislava Křivánka nehrála jeho minulost člena KSČ tak významnou roli, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ostatně Křivánek nebyl

---

³⁵² NA, fond SSČSŠ, k. 13. Korespondence

³⁵³ NA, fond ČSMS, i. č. 8 korespondence, NA, fond SSČSŠ, k. 13. Korespondence, zápisy ze schůzí výboru Svazu.

prvním bývalým členem komunistické strany stojícím v čele Svazu. Tím byl Miroslav Tuček, který byl členem strany též od roku 1945 až do své rezignace na post kulturního ataše na vyslanectví v Bernu v roce 1950, kdy z ní vystoupil. Tato skutečnost však osobám, které protestovaly proti Křivánkovi, nečinila problém. Větší význam je proto třeba přisuzovat spíše osobním sporům mezi jednotlivými aktéry, a to jak v případě Františka Karáska v roce 1972, tak u Ladislava Křivánka v roce 1987. Jisté však je, že rezignací Ladislava Křivánka otázka vyrovnání se s komunistickou minulostí části posrpnové emigrace ve Švýcarsku nebyla vyřešena.³⁵⁴

4.7.5. Přípomínka 20. výročí srpnové okupace jako největší akce pořádaná krajanskými organizacemi ve Švýcarsku

Jednou z nejvýznamnějších akcí Svazu před listopadem 1989 byla bezesporu připomínka 20. výročí okupace Československa. Přípravné práce na toto výročí probíhaly již od poloviny roku 1987, předsedou přípravného výboru byl zvolen Josef Dvořáček, který navrhl pojetí výročí jako celošvýcarské vzpomínkové manifestace se zaměřením na švýcarskou veřejnost. Na začátku roku 1988 pak bylo vytvořeno Komitée 21. August 1968-1988 v čele s Josefem Dvořáčkem a poslancem švýcarského parlamentu Ernstem Cincrou. Průběh vzpomínkových akcí byl pro Svaz velmi úspěšný. Samotná akce předcházela tisková konference v Curychu, které se zúčastnilo 42 novinářů z 20 tiskových agentur. Od 21. srpna 1988 pak byla v Bernu zahájena třídní výstava československých exilových umělců s tematikou utrpení národa. Samotný protestní večer se pak odehrál 21. srpna 1988 v curyšském kongresovém sále. Úvodní řeč přednesl předseda Svazu Mikuláš Mičátek, v projevech ho následoval Ernst Cincera a František Schwarzenberg. Účastnilo se asi 800 krajanů. Následoval protestní průvod s pochodněmi k pamětní desce věnované krajany městu Curychu k 10. výročí okupace v roce 1978 a položení věnce k ní. Přitom promluvil J. Hájek a švýcarský spisovatel E. Borer. Při organizaci celé akce aktivně pomáhalo Sdružení bývalých politických vězňů, Sokol Winterthur a Československý skaut ve Švýcarsku. Celou tuto akci lze považovat za vyvrcholení úsilí Svazu upozornit na situaci Československa v 80. letech. Jednalo se také o největší podobnou událost, kterou kdy krajanské hnutí ve Švýcarsku uspořádalo. V té době jistě nikdo netušil, že již v následujícím roce dojde

---

³⁵⁴ NA, fond ČÚZ II, k. 52 Korespondence s vyslanectvím v Bernu, NA, fond SSČŠŠ, k. 8-9. Dokumenty k činnosti Svazu. Ani L. Křivánek nezůstal J. Andělovi ve vzájemném sporu nic dlužen. Na obranu argumentoval Andělovou cestou do okupovaného Kyjeva za druhé světové války.

k pádu komunistického režimu v Československu a tím bude naplněno přání většiny krajanů.³⁵⁵

4.6. Reakce krajského hnutí ve Švýcarsku na události roku 1989 v Československu a následná pomoc domovu

Násilný zásah bezpečnostních složek proti studentům na Národní třídě v Praze 17. listopadu 1989 a události bezprostředně následující vyvolaly pochopitelně v řadách krajských organizací ve Švýcarsku velký ohlas. Již 25. listopadu 1989 zorganizoval Svaz ve spolupráci s Besedou Svatopluk Čech v Curychu manifestaci na podporu demokratizačního procesu v Československu. Tato manifestace byla zhodnocena jako velmi zdařilá, účastnilo se jí na 800 osob, projev přednesl Rafael Kubelík. Svaz rovněž odeslal dopis Občanskému fóru v Praze, v němž vyjádřil svou podporu.³⁵⁶

Vedení Svazu si uvědomovalo potřebu navázat styk s jeho vedením a dle svých možností přispět k obnovení demokracie v Československu. Za tímto účelem byla svolána na 2. prosinec schůzka Svazu a jednotlivých spolků s Občanským fórem do Bruggu. Zde bylo oficiálně ustaveno Občanské fórum ve Švýcarsku, které reprezentoval Rudolf Němeček, Dana Seidlová a Svatopluk Karásek. Za svůj cíl si stanovilo pomoc demokratizačnímu úsilí v Československu a zprostředkování styků Občanského fóra v Československu se zahraničím. Občanské fórum ve Švýcarsku se přitom řídilo pokyny Koordinačního centra Občanských fór v Československu. Fórum se obrátilo na krajany ve Švýcarsku s výzvou o finanční příspěvek na podporu demokratizačního hnutí v Československu. Kromě této buňky Občanského fóra vznikly záhy další v Bernu (F. Bäumelt) a ve Winterthuru (J. Hájek). Činnost Občanského fóra ve Švýcarsku Svaz jednoznačně podpořil.³⁵⁷

V rámci styků krajských organizací ve Švýcarsku s domovem lze považovat schůzi rozšířeného výboru Svazu konanou v Bürgerhausu v Bernu 16. prosince 1989. Poprvé po dlouhých letech se jednání Svazu účastnili hosté z Československa. Těmito hosty byli Radim Palouš zastupující Občanské fórum a Milan Kňažko reprezentující Verejnost' proti násiliu. Oba informovali o dosavadním vývoji situace v Československu

---

³⁵⁵ NA, fond ČSMS, i. č. 8. Korespondence.

³⁵⁶ NA, fond SSČSŠ, k. 7. Zápisy ze schůzí výboru Svazu

³⁵⁷ Tamtéž, k. 7, 16, Zápisy ze schůzí výboru Svazu, NA, fond OFŠ, Dokumentace.

a situaci Občanského fóra. Při tomto jednání vyvstala otázka, proč Svaz nevytvořil koordinační centrum, které by řídilo spolupráci s československou stranou. Samotné vytvoření Občanského fóra ve Švýcarsku se totiž událo bez jakéhokoli přispění Svazu. Některé spolky se dokonce o vzniku této organizace vedené Rudolfem Němečkem vůbec nedozvěděly (například Beseda Slovan Ženeva a Sdružení bývalých politických vězňů). Tato skutečnost byla ze strany dotčených spolků podrobena kritice. Výbor Svazu na ni reagoval ustavením Koordinačního výboru Svazu československých spolků ve Švýcarsku na podporu VPN a OF v Československu a pro podporu potřeb vznikajících demokratických organizací a institucí. Za tímto složitým názvem se schovával orgán koordinující veškerou pomoc, která byla organizována ve Švýcarsku ve prospěch demokratických sil v Československu. V tomto výboru společně zasedli zástupci Občanského fóra ve Švýcarsku a předsednictva Svazu.³⁵⁸

V předchozích kapitolách již byla zmíněna činnost krajanských organizací ve Švýcarsku ve prospěch Československa. Listopad 1989 odstartoval v tomto ohledu novou etapu činnosti Svazu a jeho členských spolků. Již před ustavením koordinačního výboru začaly některé spolky samy shánět prostředky pro pomoc Československu, například lausannský spolek Lvíčata, který zaslal do Československa finanční příspěvek a léky. Sbírkou ve prospěch demokratizačního hnutí zahájilo také Československé sdružení Fribourg a Beseda Slovan v Ženevě.³⁵⁹ Rovněž sokolové a skauti nabídli svou pomoc při obnovování těchto organizací na území Československa. Po vytvoření zmíněného koordinačního výboru Svaz oznámil možnosti k posílání pomoci. Krajanské organizace přitom měly značnou volnost. Mohly pořádat sbírky dle svého vlastního uvážení, bylo přitom možné využít pomoci koordinačního výboru, který pomáhal k zajištění řádného využití získaných prostředků.³⁶⁰

Pomoc Československu se v letech 1989 a 1990 pohybovala v několika rovinách. Tou první byla již zmíněná pomoc finanční, získávaná Svazem a jednotlivými spolky. Druhým a neméně důležitým druhem pomoci byla materiální pomoc. Jistě nejdůležitější složkou materiální pomoci, organizované krajanskými organizacemi ve Švýcarsku, bylo obstarávání elektroniky, jíž bylo v Československu nedostatek. Jednalo se zejména o psací stroje, rozmnožovací stroje, telefaxy a počítače. Již v prosinci 1989

---

³⁵⁸ NA, fond SSČSS, k. 7. Korespondence.

³⁵⁹ Tamtéž, k. 7, k. 16. Dokumenty týkající se sbírek. Sbíрка Československého Sdružení Fribourg vynesla do 3. ledna 1990 1 820 franků.

³⁶⁰ Tamtéž, k. 7. Dokumenty z jednání koordinačního výboru.

zakoupil z části získaných prostředků spolek Československé Sdružení Fribourg kopírku značky Canon s příslušenstvím. Předseda spolku Ladislav Křivánek ji pak 28. prosince 1989 předal zástupcům Občanského fóra Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Zejména spolek Lvičata organizoval prostřednictvím Madeleine Cuendet zasílání léků, lékařských potřeb a nástrojů do Československa. Další oblastí pomoci domovu bylo samotné navazování kontaktů a zprostředkování zahraničních cest studentů a pracovníků z Československa. V tomto ohledu byla asi nejvýznamnějším počinem akce organizovaná Josefem Dvořáčkem pod názvem „Praktikanten aus der CSR“, probíhající na počátku 90. let.³⁶¹

Politické změny v Československu započaté v listopadu 1989 znamenaly pro celé krajanské hnutí ve Švýcarsku významný přelom. Skončilo téměř čtyřicetileté období, během něhož byly kontakty krajanských organizací s Československem přerušeny. Svaz československých spolků ve Švýcarsku se po 17. listopadu 1989 jednoznačně postavil na stranu změn probíhajících ve vlasti. Následná pomoc Československu, která byla největším přínosem během politické transformace, navázala na dřívější tradici, násilně přerušenu až rokem 1948. První náznaky obnovení této činnosti přitom datujeme již do roku 1977, kdy po vyhlášení Charty 77 začal Svaz a jeho členské spolky organizovat pomoc osobám pronásledovaným komunistickým režimem. Listopad 1989 a všechny důsledky, které přinesl, umožnil krajanským organizacím ve Švýcarsku, považujícím pomoc domovu za svou morální povinnost, rozvinout tuto činnost naplno. Všechny zainteresované organizace k pomoci Československu přistoupily s velkým nasazením a v rámci svých možností. Styk s Československem byl po listopadu 1989 navázán i oficiálně. Byly obnoveny kontakty s československým velvyslanectvím v Bernu a jeho prostřednictvím s úřady v republice.³⁶² Změny byly symbolicky završeny 22. listopadu 1990, kdy Svaz uspořádal setkání krajanů s československým prezidentem Václavem Havlem u příležitosti jeho návštěvy Švýcarska. Tím byla definitivně učiněna tečka za obdobím, v němž byly krajanské organizace bez kontaktů s Československem. Krajanské hnutí stálo na počátku 90. let před novými výzvami. I přes nejrůznější problémy, s nimiž se po roce 1990 krajanské organizace potýkaly, se Svaz a jeho spolky ukázaly jako životaschopné a užitečné organizace úspěšně vykonávající svou činnost. Také díky

---

³⁶¹ NA, fond SSČSS, k. 7, k. 16. Dokumenty týkající se pomoci domovu. Materiály G. A. Krause.

³⁶² Československý velvyslanec se poprvé zúčastnil jako host schůze výboru Svazu 19. května 1990. NA, fond ČSMS, i. č. 8. Zápisy ze schůzí výboru Svazu.

tomu si mohou v letošním roce krajané ve Švýcarsku připomínat stoleté výročí založení ústřední organizace, sdružující spolky Čechů a Slováků ve Švýcarsku.

Tabulka 3. Předsedové Svazu v letech 1945-1990³⁶³

1945-1946	Jaroslav Kubeč
1946-1947	Medard Baroš
1947-1950	František Vodička
1950-1952	Viktor Polický
1952-1953	Jan Staněk
1953-1955	Antonín Pospíšil
1955-1960	Josef Škrabal
1960-1969	Štěpánka Čermáková
1969-1971	Miroslav Tuček
1971-1972	Jaroslav Anděl
1972-1973	Jaroslav Šída
1973-1974	Miroslav Tuček
1974-1979	Jaroslav Hájek
1979-1980	Jiří Kelbich
1980-1982	Jiří Sochor
1982-1984	Jan Tichý
1984-1987	Ladislav Křivánek
1987-1993	Mikuláš Mičátek

---

³⁶³ Materiály G. A. Krause

5. MASARYKŮV FOND SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPOLKŮ VE ŠVÝCARSKU V LETECH 1971-1990

Významnou složku činnosti Svazu československých spolků ve Švýcarsku po jeho reorganizaci a rozšíření o nové členské organizace po příchodu posrpnové emigrace tvořila sociální činnost, vykonávaná prostřednictvím Masarykova fondu. Tento fond, o jehož založení bylo rozhodnuto na sjezdu delegátů v roce 1971, nebyl prvním zařízením, které vykonávalo sociální činnost v rámci krajanské komunity Čechů a Slováků. Již v roce 1926 byl založen úmrtní fond při Sdružení československých spolků ve Švýcarsku, který spravoval spolek Pokrok v Lausanne. Posláním tohoto fondu bylo zajištění důstojného pohřbu jeho členům, kteří platili příslušné příspěvky. Členství ve fondu bylo povinné pro všechny členy členských organizací Sdružení československých spolků ve Švýcarsku a později Svazu. Tento fond byl likvidován až na konci 60. let, závěrečná zpráva byla přednesena jeho posledním správcem Josefem Škrabalem na sjezdu delegátů v roce 1968.³⁶⁴

Dalším sociálním fondem byl Masarykův fond založený při Československé obchodní komoře v Curychu u příležitosti 80. narozenin Tomáše G. Masaryka v roce 1930. Původní Masarykův fond byl na Sdružení, respektive Svazu nezávislý, jeho účelem byla podpora krajanů v nouzi. Financován byl z dobrovolných příspěvků. Pojítkem s krajanským hnutím byla osoba Arnošta Jokla, který obchodní komoru vedl. Po roce 1948 byla v souvislosti se záměrným utlumením činnosti obchodní komory přerušena činnost Masarykova fondu, který v roce 1968 prakticky upadl v zapomnění.³⁶⁵

Kromě těchto dvou fondů se krajané ve Švýcarsku angažovali ve prospěch potřebných různými drobnými sbírkami. Některé, a to zejména v období druhé světové války a bezprostředně poté, pomáhal organizovat Svaz (sbírka pro Červený kříž apod.). Samostatnou kapitolou dobročinné činnosti pak byla pomoc krajanských organizací domovu, jež byla zmíněna v předchozích kapitolách.

---

³⁶⁴ NA, fond SSČSS, k. 8-9. Zápisy ze schůzí výboru Svazu, dokumenty týkající se úmrtního fondu.

³⁶⁵ Tamtéž, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

5.1. Konstituování Masarykova fondu v letech 1971-1972 a jeho struktura

Při reorganizaci Svazu československých spolků ve Švýcarsku v roce 1969 se neuvažovalo o zřízení nějaké formy podpůrného fondu. Tato činnost tak v rámci krajanského hnutí zůstala na jednotlivých spolcích. Zde je třeba zmínit činnost spolku Amitiés helveto-tchécoslovaques, který se stal v tomto směru po roce 1968 neaktivnějším. S postupnou stabilizací struktury krajanského hnutí a situace samotných Čechů a Slováků usazených ve Švýcarsku vyvstala potřeba takový fond vytvořit. Podnět k založení sociálního fondu vyšel z prostředí posrpnové emigrace.³⁶⁶ Přišel s ním Československý krajanský spolek v Bielu, založený 1. března 1969.³⁶⁷ Tento spolek se potýkal s tím, že se dva krajané v jeho okolí ocitli v sociální nouzi, a pro tyto účely uspořádali jeho členové mezi sebou sbírku. Svůj návrh na vytvoření sociálního fondu pak zástupci spolku přednesli na sjezdu delegátů v květnu 1971. Návrh na vytvoření Masarykova fondu byl sjezdem schválen a jeho vedením byl pověřen Přemysl Pitter.³⁶⁸

První rok existence Masarykova fondu byl ve znamení příprav jeho stanov a podmínek pro poskytování pomoci. Stanovy Masarykova fondu se podařilo vypracovat do podzimu 1971; dne 27. listopadu byly přijaty na schůzi výboru Svazu. Definitivním schválením pak prošly na sjezdu delegátů v roce 1972.³⁶⁹ Úvodním článkem stanov se Masarykův fond přihlásil k humanitním myšlenkám Tomáše G. Masaryka a charakterizoval se jako „*podpůrné zařízení, které ve spolupráci se Svazem, krajanskými spolky a jinými charitativními organizacemi usiluje o řešení naléhavých sociálních případů krajanů, zejména ve Švýcarsku*“. Jeho účelem byla organizace a poskytování finanční a jiné pomoci krajanům, kteří se bez svého zavinění dostali do stavu vyžadujícího pomoc. K poskytnutí pomoci přitom bylo zapotřebí doporučení některého ze členských spolků Svazu. Příjmy Masarykova fondu byly v těchto původních stanovách rozděleny do čtyř kategorií. První skupinu příjmů měly tvořit finanční dary a podpory fyzických a právnických osob. Na příjmech se měly též podílet výnosy ze sbírek a akcí pořádaných ve prospěch Masarykova fondu, dále se počítalo s případným vrácením části poskytnutých podpor po zlepšení situace podporovaných osob. Zbytek příjmů pak měly tvořit úroky z uloženého jmění

³⁶⁶ NA, fond SSČSŠ, k. 9. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³⁶⁷ A. SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 33.

³⁶⁸ Tamtéž, k. 10. Zápisy ze sjezdů delegátů.

³⁶⁹ Tamtéž, k. 10. Zápisy ze sjezdů delegátů. NA, fond MFŠ, k. 1. Stanovy Masarykova fondu.

Masarykova fondu. Pro samotné poskytování pomoci byl vypracován zvláštní řád, který se stal součástí stanov. Rozhodující přitom byly finanční možnosti fondu, sociální situace žadatele o podporu a také možnost podpory od švýcarských úřadů a organizací.³⁷⁰

Masarykův fond byl tvořen dvěma orgány: správním výborem a revizní komisí. Správní výbor byl sedmičlenný, tvořili ho předseda, místopředseda, pokladník, sekretář a tři řadoví členové. Správní výbor Masarykova fondu spravoval jmění fondu a rozhodoval o poskytování pomoci, uložení jmění a dlouhodobých akcích sloužících k jeho zvýšení. Mezi jeho další pravomoci patřilo schvalování řádu o poskytování pomoci a jmenování čestných členů správního výboru Masarykova fondu. Předseda správního výboru byl přitom vybaven zvláštními pravomocemi. Zastupoval Masarykův fond navenek a jednal s úřady a organizacemi jeho jménem. Dále svolával a řídil jednání správního výboru a spolu s pokladníkem měl dispoziční právo ke jmění fondu. Předseda Masarykova fondu byl současně členem výboru Svazu. Revizní komise byla tříčlenná, kontrolovala hospodaření se jměním fondu a na žádost správního výboru se vyjadřovala k připravovaným větším dispozicím s tímto jměním. Při zjištění nesrovnalostí v hospodaření měla revizní komise zastavit dispoziční právo předsedy správního výboru a pokladníka a oznámit to předsedovi Svazu. Oba orgány byly voleny sjezdem delegátů, přičemž poprvé v roce 1971 je na dobu do následujícího sjezdu zvolil výbor Svazu. Schůze správního výboru se podle stanov měly konat podle potřeby, minimálně však jednou za dva měsíce. S poradním právem se těchto schůzí mohl zúčastnit kterýkoli člen výboru Svazu a revizní komise Masarykova fondu. Zprávu o hospodaření a činnosti podával předseda Masarykova fondu předsedovi Svazu.³⁷¹

Poskytování pomoci z Masarykova fondu podrobně upravoval zvláštní řád. Byl schválen již na ustavující schůzi správního výboru Masarykova fondu 20. listopadu 1971 a do sjezdu delegátů v roce 1972 několikrát upravován. Jako základ pro podrobnější rozbor proto použijeme jeho znění z března 1972. Tento řád pro poskytování pomoci z Masarykova fondu Svazu československých spolků ve Švýcarsku byl součástí stanov Masarykova fondu a jejich prováděcí směrnicí. Řád vytyčoval hlavní zásady hospodaření s majetkem fondu a poskytování pomoci. Pro případ, že by se nějaká žádost vymykala, měla být řešena v duchu stanov ve spolupráci se Svazem.

---

³⁷⁰ NA, fond MFŠ, k. 1. Stanovy Masarykova fondu.

³⁷¹ Tamtéž, k. 1. Stanovy Masarykova fondu.

Pro úspěšné fungování fondu předepisoval řád pro poskytování pomoci zpracovávání ročního rozpočtu podle funkčního období správního výboru. Rozpočtová vydání byla přitom členěna na částku určenou pro poskytování pomoci, správní výdaje a rezervní část. Tato rezervní část měla být využívána pouze v mimořádných případech a za mimořádných okolností. Její použití musel schválit správní výbor minimálně dvoutřetinovou většinou. Rozsah pomoci přitom nesměl překročit rozpočet a majetek Masarykova fondu. Finanční pomoc měla být poskytována jednorázově, ve výjimečných případech i opakovaně. Řád připouštěl vyplácení finanční pomoci přímo žadateli, nebo převádění finanční pomoci na třetí osobu ve prospěch žadatele v případě opatrovnictví. Možností bylo i vyplácení příspěvku třetí osobě jako uhrazení závazku žadatele. Řád pro poskytování pomoci také připouštěl možnost udělení jiné pomoci nežli finanční, pokud na ní měl Masarykův fond prostředky a byla žadateli prospěšná. Výše udělované pomoci závisela na volném uvážení správního výboru a na naléhavosti a závažnosti v konkrétním případě. Její udělení přitom nebylo podloženo žádným právním nárokem vůči Masarykovu fondu.³⁷²

Řád pro poskytnutí pomoci definoval základní ukazatele, podle kterých měl správní výbor Masarykova fondu rozhodovat. První skupina těchto ukazatelů se zabývala postavením žadatele, druhá posuzováním naléhavosti případu. Žadatelem musel být krajan v emigraci s právem azylu a „*jeho dosavadní postoj vůči krajanskému hnutí nebyl rušivý ani škodlivý*“. Pomoc mohla být poskytnuta, pokud žadateli nemohla být poskytnuta pomoc rodinnými příslušníky a švýcarskými úřady a organizacemi. Dalším kritériem byla absence dostatečného pojištění žadatele. V případě nezletilých dětí měl správní výbor postupovat podle svého uvážení a individuálních měřítek. V případě naléhavosti měla vliv ztráta živitele, osíření dětí, těžká dlouhodobá nemoc nebo invalidita, ztráta pracovní schopnosti v důsledku stáří a živelní pohroma. Uvedené ukazatele nebyly pro udělování pomoci taxativní, sloužily jako všeobecná měřítko pro posouzení žádostí o podporu. Velká část rozhodování tak ležela na správním výboru. Žádosti musely být podávány písemně, mohl je za žadatele podat krajanský spolek nebo kterýkoli krajan, jenž pokládal za nutné udělení pomoci a přitom upozornit na konkrétní případ. Ověřování žádostí bylo prováděno v součinnosti s krajanskými organizacemi, švýcarskými úřady. Členové správního výboru také prováděli osobní šetření. Rozhodnutí o udělení pomoci vynášel správní výbor nadpoloviční většinou hlasů

---

³⁷² NA, fond MFŠ, k. 1. Řád pro poskytování pomoci.

zvolených členů a nebylo proti němu možné odvolání. Udělením pomoci práce správního výboru neskončila. V rámci možností měl sledovat další vývoj situace žadatele a hodnotit řešené případy. Z těchto šetření měl správní výbor vycházet při další činnosti Masarykova fondu.³⁷³

5.2. Počátky činnosti Masarykova fondu

Ustavující schůze správního výboru Masarykova fondu se konala 20. listopadu 1971 v Curychu. První správní výbor byl složen z předsedy Přemysla Pittra (člen Československé Besedy Svatopluk Čech), místopředsedy Oldřicha Ondráčka (Československý krajanský spolek Biel), sekretáře Jiřího Sochora (Sdružení bývalých politických vězňů), pokladníka Ctibora Bohanese (Amitiés Helveto-tchécoslovaque) a členy výboru Juliem Májovským (Československý klub Jan Palach), Janem Voženílkem (Domov Basilej) a Oldřichem Plíhalem (Československá beseda Slovan Ženeva). Vedením revizní komise, která byla dotvořena v dubnu 1972, byl pověřen František Karásek, jehož doplnili dva členové revizní komise Svazu. Na schůzi výboru Svazu 27. listopadu 1971 pak byli informováni zástupci jednotlivých spolků o první schůzi správního výboru Masarykova fondu a zároveň vyzváni k dodání adres, na něž bylo plánováno zaslání výzvy o příspěvek do Masarykova fondu.³⁷⁴

Propagace Masarykova fondu byla dle usnesení správního výboru rozdělena do tří etap. Ta první, samotná osvěta v rámci krajanského hnutí, probíhala již na podzim 1971. Ve druhé etapě se Masarykův fond obracel na krajany ve Švýcarsku formou dopisu rozeslaného jednotlivými spolky na již zmíněné adresy. Nakonec bylo plánováno obrátit se na švýcarskou veřejnost. Správní výbor tím upřednostňoval vyčerpání možností vzájemné pomoci krajanů a teprve pokud by vyvstala naléhavá potřeba, na níž by příspěvky krajanů nestačily, měl se Masarykův fond obrátit na švýcarskou veřejnost. V řadách krajanů zaznamenal vznik Masarykova fondu značnou odezvu. Dokládá to pokladní zpráva z 29. ledna 1972, kdy k tomuto datu došlo na konto Masarykova fondu 12 554 franků. Největší dar o výši 1 000 franků zaslala Madeleine Cuendet, angažující

---

³⁷³ NA, fond MFŠ, k. 1. Řád o poskytování pomoci

³⁷⁴ Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

se v lausannském spolku. Na rok 1972 tak správní výbor schválil v rozpočtu 4 000 franků na podpory, 1 600 franků na správní výdaje a rezervu 9 600 franků.³⁷⁵

V dubnu 1972 došlo k první změně v obsazení výboru. Jana Voženílka, který odjel do USA, nahradila na doporučení Sdružení bývalých politických vězňů Božena Sedláková. V září 1972 činil stav konta přes 19 000 franků, přispělo celkem 451 dárců, převážně jednotlivců. Organizace přispěly asi 3 500 franků. Rozběhlo se také vyplácení podpor; do zmíněného data bylo vyplaceno čtyřem osobám 3 046 franků.³⁷⁶

Po symbolické stránce byla pro Masarykův fond důležitá osobní záštita, kterou nad ním v květnu 1972 převzala Olga Masaryková-Revilliodová. Zároveň přijala čestné předsednictví. O činnost Masarykova fondu se pak intenzivně zajímala až do své smrti v roce 1978 a správní výbor ji pravidelně informoval o své činnosti. Masarykovu fondu také zasílala dary, v květnu 1974 například přispěla Masarykovu fondu částkou 2 000 franků. V roce 1972 také vyvstala otázka, jak se k původnímu Masarykovu fondu postavit. Nový Masarykův fond považující se za jeho pokračovatele zahájil jednání s Hansem Dietikerem, který spravoval zbylé jmění původního Masarykova fondu. Tuto částku ve výši 785 franků poukázal Dietiker novému Masarykovu fondu počátkem roku 1974, čímž byla učiněna poslední tečka za existencí původního fondu založeného v roce 1930. Nový Masarykův fond při Svazu československých spolků ve Švýcarsku se tak stal jeho pokračovatelem. Tato skutečnost byla jako základní ustanovení zanesena do úvodu jeho stanov.³⁷⁷

5.3. Nástin činnosti Masarykova fondu v letech 1972-1990

5.3.1. Personální obsazení orgánů Masarykova fondu, a organizační změny

V této podkapitole se budeme podrobněji zabývat vnitřním vývojem Masarykova fondu a jeho postavení v rámci krajanského hnutí. Již v jeho prvním roce fungování se ukázala nutnost provést úpravy ve stanovách a řádu pro poskytování pomoci. V jejich původním znění byla možnost poskytnutí příspěvku podmíněna tím, že byl příslušnému žadateli udělen azyl. Předseda správního výboru Přemysl Pitter ovšem poukázal na skutečnost, že právě čekatelé na udělení azylu pomoc od Masarykova fondu potřebují. Toto

³⁷⁵ Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

³⁷⁶ NA, fond MFŠ, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

³⁷⁷ Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu, korespondence.

ustanovení tak bylo ze stanov v roce 1973 vypuštěno a tím byly umožněna podpora žadatelů o azyl nacházejících se v tíživé situaci ve Švýcarsku i v dalších zemích (například v uprchlických táborech v Itálii). Proti takto široce pojaté koncepci Masarykova fondu vystoupil člen výboru O. Ondráček, který v únoru 1973 na svou funkci rezignoval. V květnu 1973 pak správní výbor ze zdravotních důvodů opustili J. Voženílek a B. Sedláková. Na sjezdu delegátů v roce 1973 byl zvolen správní výbor ve složení: Přemysl Pitter (předseda), O. Plíhal (místopředseda), J. Sochor (jednatel), C. Bohanes (pokladník), T. Zuzák (zapisovatel), J. Májovský a Eliška Bosley (řadoví členové). Jako host se schůzi správního výboru účastnila dlouholetá spolupracovnice Přemysla Pittra Olga Fierzová, která se stala členkou správního výboru na sjezdu v roce 1974 místo J. Májovského.³⁷⁸

Obrázek 11. *Přemysl Pitter a Olga Fierzová*

Velkou ztrátou pro Masarykův fond a celé krajanské hnutí ve Švýcarsku bylo úmrtí jeho prvního předsedy Přemysla Pittra 15. února 1976. Právě díky němu se podařilo nastolit zmíněné směřování a působení Masarykova fondu, které fakticky

---

³⁷⁸ NA, fond MFŠ, k. 1. Zprávy o činnosti Masarykova fondu.

i svým významem přesahovalo rámec krajanského hnutí ve Švýcarsku. P. Pitter prosadil působení Masarykova fondu i mimo Švýcarsko, a jeho značnou nezávislost na dění ve Svazu, navzdory námitkám některých jeho představitelů. V roce 1976, kdy byla funkce předsedy správního výboru Masarykova fondu neobsazena, se dokonce objevil návrh, aby předseda Svazu byl zároveň předsedou správního výboru Masarykova fondu. Výbor Svazu však tento návrh v květnu 1976 odmítl. Po sjezdu delegátů v tomto roce se novým předsedou správního výboru stal Jiří Sochor, místopředsedou O. Plíhal, jednatelem T. Zuzák, pokladníkem C. Bohanes a řadovými členy E. Bosley, O. Fierzová a B. Hostička. Počátkem roku 1978 zůstal správní výbor bez významnějších změn, pouze místopředseda O. Plíhal byl vystřídán E. Bosley. Sjezd delegátů v roce 1979 odhlasoval změnu stanov Masarykova fondu. Nově byli voleni dva náhradníci do správního výboru, kteří podle potřeby zastupovali jeho nepřítomné členy. Nově se členy výboru stali Miroslav Frič, Aloisie Hrdá a Daniela Rajmonová. Obsazení ostatních funkcí nedoznalo změn, náhradnicí byla Olga Fierzová. Od května 1980 byl předseda správního výboru J. Sochor zároveň předsedou Svazu.³⁷⁹

Výraznější změny v organizaci Masarykova fondu přinesly úpravy stanov na počátku 80. let. Sjezd delegátů v roce 1981 překvapivě zvolil jedenáct členů správního výboru. Byly tak překročeny stanovy Masarykova fondu, které připouštěly volbu pouze sedmi členů a dvou náhradníků. Správní výbor se v reakci na to začal zabývat úvahami o změně dosavadních stanov v oblasti týkající se volby správního výboru a jeho složení. Práci na návrhu změn byli pověřeni C. Bohanes a B. Hostička. Dne 28. srpna se pak v Lausanne konala společná schůze správního výboru Masarykova fondu a předsednictva Svazu. Na ní byla odsouhlasena změna stanov Masarykova fondu. Správní výbor se tak nově skládal z předsedy, místopředsedy, pokladníka, tajemníka a osmi členů výboru, celkem tedy sestával z 12 členů. Funkční období členů správního výboru bylo prodlouženo na tři roky, přičemž každý rok byla volena jeho třetina. Tím byla zajištěna větší kontinuita tohoto orgánu. Při zavádění této změny zvolil sjezd delegátů v roce 1984 čtyři členy na jeden rok, čtyři na dva roky a poslední třetinu správního výboru na celé tři roky. Pokladník Svazu nebo jeho členského spolku zároveň nesměl zastávat funkci pokladníka správního výboru Masarykova fondu. Správní výbor

---

³⁷⁹ NA, fond MFŠ, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

se nově scházel dle potřeby, nejméně však třikrát ve volebním období (tj. mezi dvěma sjezdy delegátů Svazu.)³⁸⁰

Ještě před uvedením zmíněných změn do praxe se v únoru 1983 vzdal funkce předseda správního výboru J. Sochor zastávající tuto funkci od roku 1976, který se v březnu tohoto roku odstěhoval do Spojených států. V čele výboru zvoleného 16. dubna 1983 v Aarau stanula Eliška Bosley, místopředsdou se stal Miroslav Frič, pokladníkem Ctibor Bohanes a tajemníkem Bedřich Hostička. Ve výboru je doplnili Oldřich Plíhal, Daniela Rajmonová, Vladislav Svoboda, Svatopluk Karásek, Josef Dvořáček, Ludovít Král, Aloisie Hrdá a Jiří Tichý.³⁸¹ Čestnou členkou se stala Olga Fierzová, která se nadále účastnila práce ve správním výboru.

Nový správní výbor upravil řád pro poskytování pomoci, který nově neumožňoval poskytování půjček mimo Švýcarsko. Zrušena byla revizní komise Masarykova fondu, dohled nad jeho hospodařením vykonávala revizní komise Svazu. V listopadu 1984 schválil správní výbor doplněk řádu pro poskytování pomoci, který nařizoval členům správního výboru mlčenlivost o obsahu jednání Masarykova fondu. Tím se správní výbor Masarykova fondu určitým způsobem vymezil proti snahám některých funkcionářů Svazu o zasahování do vnitřních záležitostí fondu zvláště v oblasti přidělování podpor.³⁸²

V roce 1988 byl za zemřelého M. Friče zvolen do správního výboru spisovatel a publicista z Basileje D. Šimko, který se stal později jeho předsdou. I přes úmrtí O. Plíhala v roce 1988 a C. Bohanese v roce 1989 je třeba říci, že vedení Masarykova fondu vykazovalo velkou stabilitu a v jeho práci nedocházelo k výkyvům v činnosti. Tyto skutečnosti měly vliv na to, že Masarykův fond překonal přelomová léta 1989-1990 takřka beze změn. Po roce 1989 ubyla agenda týkající se uprchlíků, fond se naopak ještě více zaměřil na pomoc v Československu.³⁸³

5.3.2. *Vlastní činnost Masarykova fondu*

Činnost Masarykova fondu, kterou vykonával jeho správní výbor, můžeme rozdělit do několika oblastí. Základem pro činnost fondu bylo získávání příspěvků. Již

---

³⁸⁰ Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

³⁸¹ NA, fond MFŠ k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu. Svatopluk Karásek se prakticky práce správního výboru neúčastnil a nereagoval na výzvy, aby se funkce ujal.

³⁸² Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

³⁸³ Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

krátce po svém ustavení se Masarykův fond obrátil na krajany ve Švýcarsku s prosbou o finanční příspěvky. Prostřednictvím spolků získal Masarykův fond adresy potenciálních přispěvatelů z řad krajanů, na které se správní výbor obrátil s písemnou výzvou. Poprvé se tak stalo v roce 1972. Výzva byla zveřejněna také prostřednictvím Zpravodaje. Tyto výzvy byly opakovány pravidelně a došlé příspěvky převyšovaly náklady na zaslání výzev.³⁸⁴

Nyní se podrobněji budeme věnovat získávaným finančním příspěvkům v jednotlivých obdobích. V únoru 1974 byla díky E. Bosley zaslána zvláštní žádost lékařům a v březnu 1974 následovala výzva ve Zpravodaji.³⁸⁵ V únoru 1974 fond na příspěvcích obdržel 720 franků, v březnu 2 220 franků a v dubnu 1974 dokonce 7 200 franků. V roce 1976 bylo rozesláno s výzvami asi 5 000 složenek. Ačkoli někteří činitelé krajanského hnutí (například J. Anděl a O. Černý) vyzývali správní výbor Masarykova fondu, aby se obrátil na švýcarskou veřejnost, ten to odmítal s tím, že do vyčerpání možností získávat příspěvky od krajanů není k takovému opatření důvod. V prvním funkčním období správního výboru v letech 1971-1972 přispělo do Masarykova fondu 355 dárců částkou 14 700 franků. Ve druhém období 1972-1973 počet přispěvatelů, kteří dohromady zaslali 11 800 franků, klesl na 244. Od roku 1974 jejich počet stoupl na 343 a fond díky nim získal částku 18 200 franků.

Vrcholu počtu přispívajících bylo dosaženo v následujícím období let 1974-1975, kdy do Masarykova fondu přispělo 619 fyzických a právnických osob částkou 20 700 franků. V letech 1975-1977 získal Masarykův fond 25 600 franků od 449 krajanů, v roce 1977 14 400 franků od 352 krajanů. Počet dárců a získaných příspěvků se začal zvyšovat v období 1978-1979, kdy přispělo 425 osob 15 800 franky, v období 1979-1980 poslalo příspěvek v celkové výši 19 500 franků 580 přispívajících a v období 1980-1981 fond obdržel 21 100 franků od 577 osob. Ve zkráceném období let 1981-1982 zaslalo příspěvek ve výši 4 900 franků 96 dárců, ve zbytku roku 1982 přibylo 13 250 franků od 445 osob. Výše získaných příspěvků dále stoupala, v roce 1983 to bylo 18 670 franků od 530 dárců, v roce 1984 18 836 franků od 507 osob a v roce 1985 24 201 franků od 484 přispěvatelů. V dalších letech se výše příspěvků z výzev pohybovaly kolem 15 000-18 000 franků. Výše jmění Masarykova fondu během 70. let

---

³⁸⁴ NA, fond MFŠ, k. 1. Balance hospodaření Masarykova fondu.

³⁸⁵ Tamtéž, k. 1. Korespondence. Šlo o zaslání dopisů na 1 800 adres.

vytrvale stoupala, v první polovině 80. let se jeho výše pohybovala kolem 105 000 švýcarských franků. Jeho většina byla přitom uložena v cenných papírech.³⁸⁶

S výše uvedenými příspěvky následně hospodařil správní výbor Masarykova fondu. Hlavní náplní jeho pravidelných schůzí se stalo projednávání žádostí krajanů o pomoc. Od samého počátku činnosti se Masarykův fond neomezoval pouze na krajany ve Švýcarsku. S žádostmi o podporu v nouzi se na něj obraceli krajané z celého světa. Kromě „běžné“ agendy, která vyřizovala žádosti jednotlivců, je třeba zmínit činnost Masarykova fondu, která se nacházela nad jejím rámcem. Již od dob předsednictví Přemysla Pittra se správní výbor intenzivně zabýval situací uprchlíků z Československa pobývajících v uprchlických táborech. Asi nejvíce příspěvků mířilo k uprchlíkům nacházejícím se v italských uprchlických táborech. Také k uprchlíkům v uprchlických táborech v Rakousku se dostala pomoc tohoto fondu. Jako příklad lze uvést počty osob, kterým byla poskytnuta podpora v roce 1982. Ve Švýcarsku Masarykův fond podpořil 32 osob, z toho 7 Slováků, v uprchlických táborech v Itálii 87 osob, z nichž 36 bylo slovenské národnosti. O výši poskytnuté podpory rozhodovali v závislosti na řádu o poskytování pomoci členové správního výboru. Jednorázová podpora činila nejčastěji 250 franků. Od roku 1976 také Masarykův fond vyplácel vánoční příspěvky vybraným osobám. Podporoval i pronásledované krajany v Československu, konkrétně vybrané signatáře Charty 77. Výši vyplacených příspěvků a půjček eviduje Masarykův fond následovně. V období 1972-1973 byly vyplaceny podpory v celkové výši 5 900 franků, objem vyplacených podpor se postupně zvyšoval, ve druhé polovině 70. let se každoročně pohyboval kolem 9 000 franků, v první polovině 80. let se celková vyplacená částka pohybovala kolem 18 000 franků ročně. Podpora formou půjčky byla využívána v menší míře, zvláště z důvodu potíží při vymáhání některých pohledávek. V některých letech dokonce fond žádné půjčky neposkytoval (1972-1973, 1978-1979, 1980-1981 a 1983). Obtížné bylo zvláště vymáhání splátek od krajanů mimo Švýcarsko. Proto bylo počátkem 80. let rozhodnuto poskytovat podporu formou půjčky pouze krajanům ve Švýcarsku, kterým byl udělen azyl.³⁸⁷

V období let 1971-1985 získal Masarykův fond od dárců celkem 241 927 franků, přičemž na podporách vyplatil 159 486 franků a jako půjčku poskytl 24 920 franků.³⁸⁸

---

³⁸⁶ Tamtéž, k. 1. Balance hospodaření Masarykova fondu.

³⁸⁷ NA, fond MFŠ, k. 1. Balance hospodaření Masarykova fondu.

³⁸⁸ Tamtéž, k. 1. Balance hospodaření Masarykova fondu.

Po roce 1989 se pak Masarykův fond více zabýval případy v Československu, nejčastěji se jednalo o pomoc v oblasti medicíny, například zasílání léků a pořizování přístrojů. V této podpoře tak kopíroval postoj Svazu a ostatních spolků.³⁸⁹

Díky své široce pojaté sociální činnosti se Masarykův fond stal významnou součástí krajanského hnutí ve Švýcarsku. Jeho stanovy mu dávaly poměrně velkou nezávislost na Svazu československých spolků ve Švýcarsku, jehož byl účelovým zařízením. Tato volnost umožňovala Masarykovu fondu postupovat do značné míry nezávisle na situaci ve Svazu, která byla v některých obdobích komplikovaná. Díky osobnostem, které byly zvoleny v počátcích Masarykova fondu do jeho správního výboru, se podařilo rozšířit působení fondu i mimo Švýcarsko a tím překonat původní úmysl o vytvoření sociálního fondu pouze pro krajany ve Švýcarsku. V tomto smyslu tento fond založený v roce 1971 překonal předchozí sociální činnost krajanského hnutí ve Švýcarsku. Při tom je třeba jednoznačně vyzdvihnout práci správního výboru, jehož členové ji vykonávali ve svém volném čase a bez jakéhokoli nároku na odměnu. Nešlo přitom o činnost zanedbatelnou, prošetřování a intervence v jednotlivých případech byly běžnou částí jejich činnosti. Specifikem Masarykova fondu bylo získávání darů nikoli od švýcarské veřejnosti, jak by se na první pohled nabízelo, nýbrž od našich krajanů. Tímto krokem a následným vyrovnaným hospodařením poukázal Masarykův fond na význam krajanského hnutí. Pomocí adresovanou mimo Švýcarsko pak fond tento význam krajanských organizací ve Švýcarsku pro Čechy a Slováky ve světě jen podtrhoval. Pro samotný Svaz československých spolků ve Švýcarsku bylo jeho působení prospěšné i přes zmíněné výhrady některých jeho členů. Jako účelové zařízení Svazu zvyšoval Masarykův fond do značné míry jeho kredit v očích většiny krajanů, která nebyla organizovaná v žádném spolku nebo organizaci. Díky stále aktuálnosti důvodů, pro které byl Masarykův fond v roce 1971 založen, zůstává dodnes významnou součástí krajanského hnutí ve Švýcarsku. Nic na tom nezměnily ani politické a společenské změny na přelomu 80. a 90. let.

---

³⁸⁹ Tamtéž, k. 1. Zápisy ze schůzí správního výboru Masarykova fondu.

6. ZÁVĚR

Když krajané ve Švýcarsku zakládali na počátku 20. století své spolky, zřejmě nepředpokládali, že tyto organizace prokážou opodstatněnost své existence a přečkají všechny zvraty, jež přineslo 20. století. Původním záměrem zakladatelů krajanských spolků na počátku 20. století bylo vytvořit ryze nepolitické organizace, na jejichž základě by udržovali svou kulturu a jazyk. Ačkoli se krajanské spolky ve Švýcarsku vždy označovaly za politicky neutrální, vypuknutí první světové války v červenci 1914 vyvolalo nutnost zaujmout k nové situaci stanovisko. Postavením se na stranu zahraničního odboje v čele s T. G. Masarykem znamenalo konec dosud neutrálního postavení krajanských spolků. Je zřejmé, že období první světové války podstatně ovlivnilo další směřování krajanského hnutí. Přihlášením k Masarykovu programu krajanské hnutí získalo ideový základ, na němž do budoucna stavělo. Tato orientace spolků byla zároveň podpořena dobrými vztahy s Československou republikou v meziválečném období. Vytvořením Ústředního svazu českých spolků ve Švýcarsku získaly krajanské spolky pevné organizační zázemí, které se ukázalo být velkou výhodou i v následujících sto letech. Skutečnost, že krajanské spolky neopustily demokratické hodnoty, se projevila v období druhé světové války, kdy se drtivá většina krajanského hnutí postavila na stranu zahraničního odboje řízeného z Londýna prezidentem Edvardem Benešem.

Svůj demokratický postoj prokázala většina spolků také po únorovém převratu v roce 1948. Rozhodnutí sjezdu delegátů vystoupit z Československého ústavu zahraničního a přerušit styky s komunistickým režimem to jen potvrdilo. Pro krajanské organizace tím začala nová etapa trvající téměř 40 let, v níž byly styky s československým státem zcela přerušeny. Proti postoji většiny spolků se postavily Zpěvácký spolek Tábor v Curychu a Československá beseda v Bernu, která byla personálně úzce propojena s československým vyslanectvím. Tyto spolky však v 50. a 60. letech upadaly a bez podpory vyslanectví a československého ústavu zahraničního by zanikly mnohem dříve, než se tak v druhé polovině 60. let stalo.

Také demokraticky orientované spolky sdružené ve Svazu československých spolků se potýkaly v 50. a 60. letech s mnoha obtížemi. Největším problémem bylo stárnutí a vymírání členské základny a nezájem většiny potomků ekonomických emigrantů z 1. poloviny 20. století o práci ve spolcích. Ani málo početná emigrační vlna

po roce 1948 Nspolkům z hlediska počtu jejich členů příliš nepomohla. Největší vklad přineslo do krajanského hnutí angažmá některých osobností poúnorového exilu v krajanském hnutí. Bez osobností typu Miroslava Tučka, Oldřicha Černého, Jana Andriala a Přemysla Pittra by nepochybně byla činnost krajanských spolků nejen v období po roce 1948, nýbrž i v období posrpnovém o mnoho chudší. Do přelomového roku 1968 vstupoval Svaz a jeho členské spolky v nezáviděníhodné situaci. Po zániku spolků v Lausanne a St. Gallen Svaz sdružoval již pouze čtyři spolky a jednu sokolskou jednotu o celkovém počtu 123 členů. Před zánikem stál také Kroužek přátel Československa v Neuchâtelu udržovaný při životě jen díky nadšení jeho předsedy. Události roku 1968 a příchod velké emigrační vlny znamenal pro skomírající spolky záchranu doslova v hodině dvanácté.

Přestože se okupací Československa a vstřícným postojem Švýcarska vůči československým emigrantům otevřely pro krajanské spolky dosud netušené možnosti, nebyla z jejich strany tato událost vnímána s nadšením, naopak vojenský zásah v Československu krajanské spolky tvrdě odsoudily. Energický postup vedení Svazu při pomoci příchozím československým občanům pomohl k šíření povědomí o krajanských spolcích mezi posrpnovými emigranty. Velký vliv na to přitom mělo vydávání Zpravodaje od září 1968. Tento tiskový orgán Svazu představoval významnou součást jeho agendy. Vzhledem ke zpracování problematiky Zpravodaje a jeho vydávání ze strany Petra Orsága v minulém desetiletí, byl prostor věnovaný tomuto časopisu poněkud omezen ve prospěch ostatních aktivit Svazu československých spolků ve Švýcarsku.

Emigranti, kteří se rozhodli po příchodu do Švýcarska zapojit do spolkové činnosti, měli dvě možnosti. Někteří se rozhodli vstupovat do stávajících spolků; vzhledem k jejich teritoriálnímu rozložení to však všude nebylo možné. Velmi brzy se tak začaly formovat nové organizace Čechů a Slováků. Svaz a stávající spolky se tomu nebránily. Vedení Svazu dalo nově se tvořícím spolkům najevo, že jsou v jeho řadách vítány a zvalo zástupce těchto nových spolků na svá jednání a sjezdy delegátů. Svaz se v letech 1968-1969 zachoval prozíravě, když se nebránil zásadnější reformě, jež by reflektovala novou situaci po příchodu posrpnové emigrace. Významným krokem k zapojení nově vzniklých organizací do Svazu bylo pozvání jejich zástupců do komise, jež vypracovala návrh nových stanov Svazu. Tato reforma vnesla větší pluralitu do výboru a předsednictva Svazu, oproti dosavadní praxi, kdy byl vedením pověřen vždy

jeden ze spolků. Sídlem Svazu se stal natrvalo Curych, nedisponoval ovšem stejně jako ostatní spolky vlastními prostory. Fakticky tak sídlem Svazu byla bydliště jeho vedoucích funkcionářů, kteří veškerou agendu vyřizovali ve svém volném čase. Reforma Svazu byla dokonána na sjezdu delegátů v prosinci 1969, kdy byly rovněž přijaty první čtyři nové spolky.

Práce na organizačních změnách Svazu měla i jeden negativní dopad. Po sporu o název Svazu a požadavku rovnocenného zastoupení nastal rozkol s částí Slováků reprezentovaných Sdružením přátel Slovenska v čele s Františkem Braxátorem. Jejich požadavky byly pro Čechy a část Slováků organizovaných ve Svazu nepřijatelné. Sdružení přátel Slovenska po odmítnutí svých požadavků zavrhl možnost svého členství ve Svazu a prakticky s ním přerušilo styky. Přes opakovanou snahu předsednictva Svazu v 70. a 80. letech o navázání užší spolupráce k normalizaci vztahů nedošlo a proces odcizení této části Slováků od krajanského hnutí se v celém tomto období prohluboval.

Zapojení posrpnové emigrace do práce krajanských spolků a Svazu vneslo do jejich působení nové prvky. Nejviditelnější změnou navenek bylo zvýšení politické aktivity Svazu. Jeho protikomunistický postoj byl oproti období 50. a 60. let ještě zvýrazněn, zejména zapojením řady bývalých politických vězňů, majících osobní zkušenost s komunistickým režimem v Československu, do jeho aktivit. Politická činnost Svazu se ve zkoumaném období let 1968-1989 projevovala zejména organizací protestních a vzpomínkových shromáždění k výročí srpnové okupace, vydáváním rezolucí k různým příležitostem, snahou o spolupráci s exilovými organizacemi ve světě a také podporou osob utlačovaných režimem v Československu. Při rekapitulaci politické činnosti Svazu je třeba zdůraznit, že její výsledky byly přímo úměrné velikosti členské základny a jeho finančním a organizačním možnostem. Je třeba také říci, že vlastní politické činnosti se v rámci krajanského hnutí věnovala jen hrstka osob, která byla zastoupena převážně ve vedení Svazu a jednotlivých členských spolků. Většina členské základny nejevila o tento druh působení zájem a dávala přednost společenské, kulturní a tělovýchovné činnosti. Nezájem členstva o politiku byl také umocněn několika spory, které zasáhly předsednictvo Svazu, a neúspěchy zvláště v oblasti snah o sjednocení exilu.

Jak bylo naznačeno, pro většinu členstva byly nejpodstatnější výše zmíněné druhy činnosti. Rozmach zaznamenala tělovýchova, která byla doménou Sokola. Vznik nových sokolských jednot po roce 1968 vyústil v roce 1976 ve vznik Sokolské župy Švýcarské. Mezi největší úspěchy švýcarského Sokola patřilo bezesporu pořádání dvou sletů Ústředí československého Sokolstva v zahraničí v Curychu v letech 1976 a 1986. Sokolské jednoty se přitom neomezovaly pouze na cvičení, mimořádně populární byly kolektivní sporty, zejména volejbal. Kromě činnosti sportovní vyvíjely spolky i bohatou společenskou a kulturní činnost. ta se přitom neomezovala pouze na připomínání významných výročí. Pro tuto činnost bylo specifické, že byla v drtivé většině v režii jednotlivých spolků.

Samostatnou kapitolu tvořila sociální činnost. Ta měla v krajanském hnutí ve Švýcarsku jistou tradici již od jeho počátků, kdy byly spolky zakládány také s předpokladem jejich podpůrné funkce. Sociální činnost krajanských organizací byla institucionalizována v roce 1926 vznikem úmrtního fondu, do něhož přispívali až do jeho likvidace v roce 1968 členové Svazu. Mimo Svaz pak od roku 1930 existoval Masarykův fond, jehož zřizovatelem byla Československá obchodní komora v Curychu. Sociální činnost ve formě pomoci domovu byla v období před rokem 1968 vyvíjena zejména krátce po skončení druhé světové války. Nejrozsáhlejší činnost na poli sociálním však Svaz začal vyvíjet až v posrpnovém období. Vznik Masarykova fondu jako účelového zařízení Svazu v roce 1971, navazujícího na Masarykův fond z meziválečného období, znamenal zásadní mezník. Význam této organizace byl podtržen osobní záštitou, kterou nad fondem převzala Olga Masaryková-Revilliodová. Mimořádně šťastnou volbu pro směřování Masarykova fondu znamenala volba Přemysla Pittra předsedou jeho správního výboru. Právě za jeho předsednictví rozvinul Masarykův fond činnost, která se neomezovala pouze na krajany v nouzi ve Švýcarsku. Tato univerzální orientace Masarykova fondu je zcela jistě zásluhou tohoto muže a jeho spolupracovníků z prvního správního výboru. Na práci Přemysla Pittra v Masarykově fondu navázali po jeho smrti v roce 1976 jeho následovníci Jiří Sochor a Eliška Bosley. Podporou krajanů v nouzi po celém světě tak přesáhl význam Masarykova fondu hranice krajanského hnutí ve Švýcarsku.

Období let 1968-1989 nebylo pro krajanské hnutí ve Švýcarsku zdaleka obdobím idylickým. Také v této době, již byl v této práci věnován největší prostor, se Svaz potýkal s mnoha problémy. Tím nejzásadnějším byla, stejně jako v dřívějších

dobách otázka získávání členstva. Jeho počet nepřekročil ani v období po srpnu 1968 počet 1 000 osob, na což můžeme pohlížet jako na neúspěch při náboru členů. Zde je možné hledat příčiny již v roce 1968, kdy po příchodu posrpnové emigrace stávající spolky otálely se zahájením větších náborových akcí. Tento postoj lze vysvětlit nedostatkem aktivních osob, které by se této činnosti ujaly a upřednostněním informační činnosti před nábořem členstva. Postoj Svazu netlačit emigranty ke vstupu do jeho řad a okamžitě nezahájit náborovou činnost tak mohl do značné míry početnost členstva ovlivnit. Svaz začal s organizovaným nábořem poměrně pozdě, až v roce 1971. Tehdy však výzva Svazu nezaznamenala větší efekt a stejně tomu bylo i u následujících snah během 70. a 80. let. Ani zájem menší části mladší generace, která se účastnila činnosti Československého Skauta ve Švýcarsku, nebo navštěvovala doplňovací školu v Curychu, neposunul, počty členstva směrem nahoru. Dalším podstatným faktorem bylo omezení udělování azylu československým emigrantům v 70. a 80. letech. Tato skutečnost znamenala, že počet Čechů a Slováků ve Švýcarsku se po roce 1970 výrazně nezvyšoval a spolky tak měly možnosti zisku nových členů značně omezené.

Dalším tématem, které hýbalo krajanským hnutím, byl vztah k bývalým členům Komunistické strany Československa. Zde se projevil ostře protikomunistický kurs, který razili bývalí političtí vězni zastávající významné funkce ve Svazu. I přes výzvy ke spolupráci se všemi lidmi dobré vůle, které přicházely jak ze zahraničí (například od Ivana Medka), tak i z řad krajanského hnutí, (například ze strany Ladislava Křivánka) se na tomto kursu během zkoumaného období nic nezměnilo. K nedůvěře přispěla i aféra kolem agenta StB Juraje Gabaje, který se v letech 1973-1976 infiltroval do krajanských organizací a stal se místopředsedou Svazu. Zmíněný postoj pak přinesl záminku k vyšachování některých funkcionářů Svazu. V 70. letech po kritice za působení ve Vnitřní stráž Ministerstva vnitra odstoupil jednatel Svazu František Karásek, v roce 1987 pak Svazem otřásl spor jeho předsedy Ladislava Křivánka s Jaroslavem Andělem. V případě Andělova tlaku na Karásku a o více než deset let později na Křivánka však hrály největší roli osobní antipatie. Samotné angažmá na ministerstvu vnitra, respektive členství v KSČ, tak byly pro bývalé politické vězně pouze vítanou záminkou k odstranění zmíněných funkcionářů.

Během zkoumaného období prodělal změnu i vztah krajanských organizací k domovu. Přelomem přitom bylo vyhlášení Charty 77 v lednu 1977. Svaz vyjádřil prohlášení Charty podporu a postupně začal více obracet svou pozornost k dění

v Československu. Během 80. let pak začal organizovat finanční a materiální pomoc pronásledovaným osobám v Československu, mezi nimiž nechyběli signatáři Charty 77. Tato činnost směrem k domovu byla hlavním přínosem Charty 77 pro krajanské organizace ve Švýcarsku a dala základ působení, které v tomto směru Svaz a jeho členské spolky rozvinul po 17. listopadu 1989. Události sametové revoluce zaznamenaly v řadách krajanského hnutí velký ohlas a již v prosinci 1989 byly navázány kontakty s vedením Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu. V téže době bylo založeno Občanské fórum ve Švýcarsku, jehož zástupci společně se zástupci Svazu zasedli v koordinační komisi, která organizovala finanční a materiální sbírky ve prospěch demokratických organizací v Československu. Tato pomoc, již se zúčastnily všechny členské spolky Svazu, přetrvávala i na počátku 90. let. Pád komunistického režimu krajanské organizace ve Švýcarsku jednoznačně přivítaly a nabídly svou nezištnou pomoc nově se tvořícím demokratickým organizacím. Svaz a jeho členské spolky tak znovu ukázaly svou akceschopnost, která byla i přes zmiňované problémy na vysoké úrovni.

I přes všechny zmiňované problémy, s nimiž se Svaz československých spolků v 70. a 80. letech potýkal, můžeme konstatovat, že toto období bylo pro jeho činnost veskrze úspěšné. I přes osobní spory, které občas ovlivňovaly činnost krajanských organizací, byly tyto spolky velmi stabilní, jak po stránce ideové, tak z pohledu vykonávané činnosti a personálního obsazení. Při hodnocení krajanského hnutí v tomto období je třeba si uvědomit, že veškerá činnost probíhala na dobrovolné bázi a ve volném čase příslušných osob. Tento fakt dodává působení Svazu československých spolků ve Švýcarsku, jeho členských organizací a účelových zařízení větší význam, než by se mohlo na první pohled zdát. Potvrzením těchto tezí je úspěšné působení Svazu i po roce 1990, díky čemuž mohla tato organizace v letošním roce oslavit stoleté výročí svého trvání. Při ohlížení za vlastní, více než stoletou minulost se tak krajanské organizace Čechů a Slováků v zemi helvetského kříže nemají zač stydět a mohou se zmíněnými přínosy svého působení inspirovat ve své další činnosti.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

7.1. Literatura

Jaroslav ANDĚL, Irena JIRKŮ, *Moje století*. Praha 2005.

Jan AUERHAN, *Československé menšiny za hranicemi*, Praha 1918.

Jan AUERHAN, *Československé jazykové menšiny v evropském zahraničí. Národní poměry, v nichž žijí a vztahy, které je poutají k staré vlasti*. Praha 1935.

Jan AUERHAN, *Pokus o demografii zahraničních Čechů a Slováků*. 1936.

Stanislav BROUČEK, *Krajané a domov: Nástin dějin Československého ústavu zahraničního (1928-1939)*. Praha 1985.

Stanislav BROUČEK: *Cestami demokracie. Ke stému výročí Besedy Slovan v Ženevě*. Ženeva - Praha 2001.

Stanislav BROUČEK, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003.

Stanislav BROUČEK, Oldřich ČERNÝ, Ivan DUBOVICKÝ, (eds.) *Exil sám o sobě: Týden zahraničních Čechů: III. setkání nad českým vystěhovalectvím, exulanstvím a vztahy zahraničních Čechů k domovu, 28. září - 4. října 2003*. Praha, 2006.

Stanislav BROUČEK, Tomáš GRULICH: *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*. Praha 2009.

Stanislav BROUČEK, *České zahraniční komunity*. In: *Češi - národ bez hranic* (ed. Stanislav Brouček). Praha 2011.

Bořivoj ČELOVSKÝ, *Politici bez moci: první léta exilové Rady svobodného Československa*, Šenov u Ostravy, 2000.

Dagmar HÁJKOVÁ, *Naše Česká věc: Češi v Americe za první světové války*. Praha 2011.

Pavel HORÁK, *Počátky poúnorového sociálnědemokratického exilu (1948-1953)*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2014.

Zdeněk JIRÁSEK, Miloš TRAPL, *Exilová politika v letech 1948-1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa*. Olomouc 1996.

Arnošt JOKL, *Husova oslava v Curychu r. 1915*. In: Jaroslav WERSTADT (ed.): *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935, s. 44-47.

Jaromír KOPECKÝ, *Krajanské hnutí ve Švýcarsku za druhé světové války*, In: *ČČH ročník XVI*, 1968. s. 911-924.

Jan NĚMEČEK (ed.), Jaromír Kopecký: *Ženeva. Politické paměti 1939-1945*. Praha 1999.

Jiří KOŘALKA, *Češi ve Švýcarsku*. In: *Češi v cizině*, Sv. 9, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. Praha 1996, s. 133-135.

Lenka KOSOVÁ, *Integrace a asimilace českých a slovenských exulantů z roku 1968 ve Švýcarsku*. In: *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29-30. června 1998* (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček). Praha 2000, s. 101-108.

Miloš KOUŘIL, *Pomoc Švýcarska československým uprchlíkům v roce 1968*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 37-4,

Jiří KRAUS, *Historie a archiválie Svazu československých spolků ve Švýcarsku*. In: *Archivy v mezinárodním kontextu*, Praha 2004, s. 192-198.

Jiří KRAUS, *Krajanské časopisy ve Švýcarsku (se zaměřením na Zpravodaj). Dosavadní vývoj a výzva do budoucna*. In: *České archivy a prameny k dějinám zahraničních Čechů* (eds. Milena Secká, Jiří Křest'an, Jan Kahuda), Praha 2007. s. 193-196.

Josef LAVIČKA, *V Ženevě před dvaceti lety*. In: *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915* ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 56-58.

Josef LINHART, *K Masarykově vystoupení v Curychu 4. července 1915*. In: *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915* ed. Jaroslav Werstadt. Praha 1935, s. 40-43.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918*. Praha 2005.

Vera MAYER, *Češi ve Vídni: Migrační a emancipační procesy české menšiny ve Vídni*. In: *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998* (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 89-100.

Petr ORSÁG, *Časopis českého exilu ve Švýcarsku Zpravodaj*. In: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací. Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého Olomouc*, Olomouc 2003, s. 97-121.

Petr ORSÁG, *Od informačního bulletinu k respektovanému časopisu. Zpravodaj - časopis československých exulantů ve Švýcarsku*. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc 2005.

Petr ORSÁG, *Zdeněk Záplata a první kvalitativní vrchol exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku (léta 1971-1973)*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006. s. 42-58.

Petr ORSÁG, *Charta 77 jako pobídka dialogu domova s exilem. Příklad exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II. (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 55-68.

Petr ORSÁG, *Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“. K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968*. In: Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů. (eds. Martin Foret, Marek Lapčík, Petr Orság), Olomouc 2008, s. 313-325.

Petr ORSÁG, *Média československého exilu jako součást alternativní veřejné sféry*. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc 2011.

Tomáš PASÁK, *Život Přemysla Pittra*, Praha 1995.

Tomáš PASÁK, *Přemysl Pitter, život pro druhé*. Praha-Litomyšl 1997.

Tomáš PASÁK, (ed.) *K poctě Přemysla Pittra: výběr exilových proslovů a projevů*. Praha, 1995.

Libuše PAUKERTOVÁ, *Několik základních údajů o odchodech z Československa, 1948-1991*. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998 (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000. s.

Milada PAULOVÁ, *Dějiny Maffie: odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918. Díl I, Ve znaku persekuce*. Praha 1937.

Přemysl PITTER, *A co my dnes? 550 let od mučednické smrti Husovy a 50 let od zahájení Masarykova boje za osvobození Čechů a Slováků*. Curych 1965.

Stanislav POLÁK, *T. G. Masaryk: za ideálem a pravdou*. Praha, 2000.

Miroslav RECHCÍGL ml.: *Pro vlast. Padesát let společnosti pro vědy a umění (SVU)*. Praha 2012.

Arnošt SKOUPÝ, *Vznik sítě českých krajanských spolků ve Švýcarsku (1901-1914)*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 3, s. 35-36.

Arnošt SKOUPÝ, *K činnosti českých krajanských spolků ve Švýcarsku v letech jejich počátků*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 4, s. 35-36.

Arnošt SKOUPÝ, *České krajanské spolky ve Švýcarsku za 1. světové války (1.-2.)*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 5, s. 37-38 a 1999, č. 3, s. 33-35.

Arnošt SKOUPÝ, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*. In: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2006, s. 23-36.

Arnošt SKOUPÝ: *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*. In: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2008, s. 43-54.

Lev SYCHRAVA: *Vzpomínka na červenec 1915*. In: Jaroslav WERSTADT (ed.): *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935, s. 59-62.

Dušan ŠIMKO, *Exil in Basel: Gespräche mit Flüchtlingen aus der Tschechoslowakei*. Košice 2003.

Jiří ŠMERAL, *Československý křesťansko demokratický exil a křesťanské odbory ve Švýcarsku*. In: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací* (eds. Karel Konečný a Tomáš Motlíček), Olomouc 2003. s. 158-179.

Pavel TIGRID: *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha 1990.

Miloš TRAPL, *Krajanské spolky ve Švýcarsku po vzniku Československa*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 9, s. 33-34.

Miloš TRAPL, *Československé krajanské hnutí ve třicátých letech*. Zpravodaj, časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 1998, č. 10, s. 31-32.

Miloš TRAPL: *Česká politická emigrace ve 20. století (1914-1989). Srovnání generací*. In: *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998* (eds. Karel Hrubý a Stanislav Brouček), Praha 2000, s. 36-44.

Miloš TRAPL, Arnošt SKOUPÝ, *Snahy komunistického režimu o získání krajanů ve Švýcarsku ke spolupráci*. In: *Slezský sborník* 2003, 101, č. 3, s. 361-370.

Miloš TRAPL, Arnošt SKOUPÝ, Miloš KOUŘIL: *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989. I. Od května 1945 do srpna 1968*. Olomouc 2004.

Jaroslav VACULÍK, *Češi v cizině - emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002.

Jaroslav VACULÍK, *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009.

Jaroslav WERSTADT (ed.): *Ve jménu Husově pro svobodu národa. K 20. výročí Masarykova vystoupení ve Švýcarsku dne 4. a 6. července 1915*. Praha 1935.

7.2. Archivní prameny

Národní archiv

Beseda Slovan Ženeva

Československá Beseda Svatopluk Čech

Československý spolek Masaryk Solothurn

Československý ústav zahraniční I.

Československý ústav zahraniční II.

Masarykův fond Švýcarsko

Občanské fórum Švýcarsko

Sokolská župa Švýcarská

TJ Sokol Curych

TJ Sokol Basilej

Svaz spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku

Archiv ministerstva zahraničních věcí

Sekce 3, zprávy velvyslanců, Švýcarsko

Ostatní

Soukromé materiály G. A. Krause

7.3. Periodika

Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku

Župní zprávy - Sokolská župa Švýcarská

7.4. Internetové zdroje

Svaz spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku: <http://www.svaz-spolku.ch/>

Česká Beseda Svatopluk Čech: <http://besedasvatoplukcech.webnode.cz/>

Československý spolek Domov v Basileji: <http://domov.ch/>

Oficiální švýcarské statistiky:

http://www.fsw.uzh.ch/hstat/nls_rev/ls_files.php?chapter_var=./b